

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Dissertatio Theologica de conscientia Probabili, seu de Opinionum
Probabilitate, & delectu

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

DISSERTATIO THEOLOGICA.

DE CONSCIENTIA PROBABILI,

Seu de opinionum probabilitate & delectu.

P R Æ F A T I O.

M ferè sopitus aut extinctus videretur ingens ille animorum ardor, quo ab octoginta circiter annis inter Theologos de auxiliis divina gratia disceptatum fuerat, eà contentione, cui parem aut certe majorem superiora secula non ostendunt: capta sunt nova quaestiones agitari de conscientia probabili, seu opinionum delectu, quæ aliarum locum in Academiis, ac etiam in animis occuparunt, & pristinarum disputationum contentiones instaurarunt. Augebatur quidem in dies Casuistarum in scribendo licentia: sed demum eò pervenit, ut palam assererent, licere cui-libet quamlibet in re morali opinionem eligere, & ruiò sequi, quæ aliquâ probabilitate, etsi tenuissimâ & minimâ, non careret. Quamprimum hæc sententia divulgata est, paucorum admirationem vel plausum, sed omnium penè, qui vel sana Theologia principii imbuti sunt, aut qui pietatem colunt, in sese odium concitavit. Principio omnium in sese, ut novitas solet, oculos convertit: sed quibus placebat licentia vivendi, is summè placuit par opinandi licentia: & plurimorum inter vulgus, quod in peius semper pronum est, ac præcepit, votum fuisset, ut obtineret hæc sententia, tuiò posse quemlibet in suis sensu abundare, & eam quilibet opinandi & eligendi licentiam, in his quæ ad mores, vitamque instituendam pertinent, certissimam regulam esse, qua periculum omne procul moveret. Sed obstabant ceteri, quibus melior sententia in seederat, & qui his probabilitatibus pietatem peremptam, & Evangelium corruptum, tui male cum illa sententia conveniat, ac demum iis laxitatis latissimam perditioni viam apertam exhibebant. Sane suppetit hic ingens Galliarum nostrarum commendatio. Grassabatur in aliis regnis hæc de probabilitate sententia, cui paucissimi reclamabant. Sed cum primum in Gallias pervenit, reperit altius pietatem impressam animis, nec novandis rebus, veterumque sententiarum mutandis, adeo faciles esse Gallos. Cum primum licuit periculi magnitudinem pervidere, quod ex ea in omnem partem volubili sententia imminebat, certatim ab omnibus tentatum est, & pari omnium Ordinum consensu, ut hæc opinandi licentia, quæ in solam animarum perniciem vergeret, & in re Theologica pene monstrum, extingueretur. Cæperunt Universitates quotquot in Galliis celebres sunt, nec probatos, nec probabiles libros conscribere: Episcopi, quæ valent autoritate, suis subditis eorum lectionem interdiceret; ac demum S. Pontifex damnata Casuistarum Apologia, quæ in unum, quidquid alijs parserant collectum fuerat, conatus est, nedum veluti cauterio adhibito serpens malum cohibere, sed etiam ferro amputare. Hæc ita ferè in Galliis nostris, aut nostrorum opera gesta sunt, quibus cetera Regia hæc gloriam invidere possint, quod eam sententiam acrius impugnaverint, & à S. Pontifice Apologia proscriptam impetraverint. Cum itaque hæc palam & in omnium oculis agerentur, non mihi licuit, qui jam in lucem & commune bonum studia mea conferre cæperam, ab hac gravissimâ quaestione, quam quidam totius Theologiae Moralis Basim vocant, abstinere. Sed me præterea Alexandri VII. consilium aut votum coegit, qui in ultimis Generalibus Ordinibus nostri Comitatus, testatus est, optare se plurimum, ut à Theologis Thomisticis tam gravi malo remedium adhiberetur. Nam cum anno 1035. Patres Ordinis nostri ex omnibus orbis partibus sua Comitatus celebraturi, Romam convenissent, divulgatum est in istis Comitibus, Summi Pontificis præceptum aut votum, ad ceteros, quotquot in orbe terrarum sunt, Theologos deferendum, quod significabatur, cedere Sanctitatem suam novarum opinionum in hoc sæculo ad moralem materiam

riam introductarum, quibus disciplina Evangelica resolvitur, ac conscientis cum gravi animarum periculo illuditur, maximè que velle, à Theologis nostris, in Ecclesiæ hoc morbo laborantis remedium, opus parari ex severiori & tuta D. Thomæ doctrina, quâ hæc morum licentia, quæ in dies grassatur, quasi cauterio combiberetur. *Es sanè aquisimè erat, ut is quem Ecclesia Angelicum Doctorem, & Tridentina Synodus, in dirimendis fidei controversiis (ut sacer Concilii Orator refert) lydiùm lapidem probaverat; cuius doctrinam, à Deo infusam, & miraculis plenam, Ioannes XII. veridicam & Catholicam, Urbanus V. certissimam Christianæ doctrinæ regulam, hæresumque omnium peremptricem, Pius V. commendaverant, & quam ut sequeretur Florentissima Iesu Societas (ut in ejusdem Constitutionibus, decreto 56. Congreg. 5. videre est) plurimum Clemens VIII. peraptabat: Is inquam, quem idem Clemens, Divinæ voluntatis interpretem, Paulus V. Splendidissimum Catholicæ veritatis athletam, & cuius ipse Alexander VII. inconcussa, tutissimaque dogmata noverat, hujus ardua & periculo plenissima controversiæ de opinionum probabilium deletionè, judex & arbiter constitueretur. Utinam qui rebus Theologicis, ac potissimum moralibus student, Angelicum Præceptorem sequerentur: nullam sanè in medium sententiam protulissent, quæ & Universitatum, & Episcoporum, & Romani etiam Pontificis censuras, & fulmina advocasset. Quod ad te attinet (Amice Lector) unum spondeo, nullam te cum D. Thoma secutus sententiam, ad quam tutissimè vitam omnem, & mores non exigas, Provides, cum periculo alius creditur: Sed nemo unquam cum D. Thoma erravit. Ut enim qui eum impugnavit, semper fuit de falsitate suspectus; ita nunquam à veritatis tramite, qui eum secutus est, deviauit. Vale.*

ARTICULUS PRIMUS.

Quid & quoruplex sit conscientia?

I CONSCIENTIAM abyssum esse multum eleganter tradit S. Bernardus in principio secundi libri de conscientia: *Sicut enim (inquit) profundum abyssi exhauriri non potest, ita cor hominis evacuari non potest; est enim quasi mare magnum & spatiosum manibus, ubi reptilia, quorum non est numerus: quia sicut reptile latenter reptit, & sinuosus in actibus huc illucque deambulat, ita & hominum in conscientia venenata cogitationes suavititer intrant, & exeunt, ut nesciat homo unde veniant, aut quò vadant. Verùm licet res ita se habeat quantum ad secretiora cordis negotia (prærum enim est cor hominis & in scrutabile, Jerem. 17.) quantum tamen ad præsens attinet, non erit difficile conscientiam quidditatem, quibusdam conclusionibus explicare; cum etiam ex ipsa nominis ethymologia sufficienter intelligatur.*

2 Dico ergo primò, conscientiam quidditatem sive naturam, rectè ex ipsa nominis ethymologia colligitur.

Probat: Nam vel sumitur prout idem est ac *cordis scientia*, id est soli homini patens, ut eam sumunt D. Bernardus lib. 2. de conscientia cap. 8. Hugo lib. 4. anima cap. 11. vel à conclusione & scientia, ita ut conscientia idem sit ac *concludens scientia*, ut explicat D. Antoninus 1. p. tit. 3. cap. 10. & Sylvester in summa, verbo *conscientia* num. 1. vel quatenus importat ordinem scientiam ad aliquid; ita ut conscientia idem sit ac *cum alio scientia*, ut juxta magis propriam vocabuli significationem docet D. Thomas 1. p. qu. 79. art. 13. & qu. 17. de verit. art. 2. ubi dicit quod *conscientia addit supra scientiam, applicationem scientiam ad aliquid particularem*: Sed quocumque ex istis modis sumatur, benè intelligitur quid sit conscientia; licet tertius magis rem explicare videatur, ut experientia constat, & omnes post S. Doctorem communiter tenent: Ergo &c.

3 Dico secundò: Conscientia propriè loquendo neque est potentia, nec habitus, sed actus; non voluntatis, sed intellectus, nempe iudicium intellectus practici, dictans de bonitate vel malitia eorum, quæ hic & nunc à nobis agenda sunt.

Hæc conclusio perfectè declarat quidditatem seu naturam conscientiam, & expressè docetur à D. Thoma qu. 17. de ver. art. 1. ubi ait: *Potentia vel habitus propriè loquendo, hoc nomen attribui non potest, sed solum actui.* Et 1. p. qu. 79. art. 13. expressè docet conscientiam non esse potentiam, sed actum. Et probatur: tum quia conscientia potest deponi, & mutari, sæpeque mutatur de mala in bonam, vel è contra; potentiam autem, cum sint proprietates animæ, sunt invariables, & inseparabiles: tum etiam quia conscientia, ut nominis ethymologia indicat, est applicatio scientiam ad aliquid; applicatio autem scientiam ad aliquid non fit per potentiam, vel habitum, sed per actum: Ergo conscientia propriè loquendo non est potentia, nec habitus, sed actus. Id etiam confirmat ex eo quod proprietates conscientiam, quæ sunt testificari, ligare, instigare, acculare, & remordere, seu reprehendere, consistunt in actu, & non in habitu, vel potentia.

A Dixi, propriè loquendo, quia (ut ibidem notat S. Doctor) improprie, & nomen effectus applicando causæ ipsa potentia intellectiva, vel synderesis, quæ est habitus primorum principiorum practico-rum, nobis à natura inditus, conscientia appellatur, quia ab intellectu vel synderesi procedit conscientiam actus, non quidem immediatè, sed medianibus principis ab ea cognitis; eo modo quo in speculabilibus ex principis per habitum primorum principiorum cognitis; elicitur scientiam conclusio alicujus veritatis, ad scientiam habitum immediatè pertinentis.

B Quod autem conscientia non sit actus voluntatis, sed intellectus, patet primò ex eodem S. Doctore, qui loco citato in resp. ad 1. ait quod conscientiam est quoddam *mentis dictamen*. Secundo ex SS. Patribus: nam Origenes conscientiam vocat *spiritum correctorem, pedagogum animæ*; S. Basilus *naturale iudicium animæ*; S. Chrysostomus *responsum fidelissimum*; & denique S. Bernardus & Hugo Victorinus, supra relati, dicunt conscientiam esse *quasi cordis scientiam*.

C Ex effectibus quoque, & quasi à posteriori, constat conscientiam pertinere ad intellectum: quia effectus illius solum in intellectu inveniuntur, & actus eius sunt. Nam conscientiam dicitur testificari, ad Roman. 9. *testimonium mihi perhibere conscientiam meam*. Et 2. ad Corinth. 1. *Gloriam nostram hæc est, testimonium conscientiam nostram*. Dicitur etiam scire, aut esse aliquid in conscientiam quasi in cognitione, Eccles. 7. *Sicut enim conscientiam tua quod tu crebro maledixeris alii*. Genes. 4. *Non est in conscientiam quis posuerit eam in rostrum maris supini*. Item conscientiam dicitur iudicare, 1. ad Corinth. 10. *Ut quid libertas mea iudicatur ab aliena conscientiam*. Præterea conscientiam dicitur errare, acculare, exculare, ligare, reprehendere: quæ omnes actiones sunt intellectus, & ad intellectum pertinent: Ergo conscientiam non est actus voluntatis, sed intellectus.

D Denique quod sit actus intellectus practici, dictans de bonitate vel malitia eorum, quæ à nobis hic & nunc agenda sunt, etiam constat: tum quia cognitio, seu consideratio bonitatis & malitiam moralis actuum humanorum in communi, pertinet ad scientiam moralem, non verò ad conscientiam: tum etiam quia, ut supra ex D. Thoma dicebamus, conscientiam est applicatio scientiam ad opus, discernendo scilicet an sit bonum, vel malum moraliter: hoc autem non potest contingere nisi circa actus morales in particulari sub omnibus circumstantiis inspectos. Ex quo patet quod scientiam & conscientiam se habent sicut intelligere & dicere: quemadmodum enim dicere est intelligere cum quodam modo, scilicet exprimendo conceptum, seu producendo verbum, ita conscientiam est scientiam cum quodam modo, nempe applicationis ad opus.

E Dices: Conscientiam dicitur bona vel mala: Atqui bonum & malum non pertinent ad intellectum, sed ad voluntatem: Ergo Conscientiam non est actus intellectus, sed voluntatis.

Respondeo bonum & malum non solum dici de voluntate, sed etiam de intellectu practico, juxta illud Psalmi 110. *Intellectus bonus omnibus facientibus eum*, quia regulat & dirigit opera bona: unde cum conscientiam sit actus intellectus practici, dicitur bona vel mala, non formaliter, sed regulativè.

Dico

Dico tertio, conscientiam ex parte objecti primo dividi in bonam & malam, seu veram & falsam.

Probatur: Quia vel intellectus practicus per suum actum attingit veritatem sive bonitatem operationis moralis, vel non? Si primum, est conscientia vera, sive recta, aut bona: si secundum, falsa, vel erronea, aut mala.

Secundo dividitur ex parte assensus in certam probabilem, & dubiam, ad quam reducitur scrupulosa.

Probatur etiam facile: quia aliquando conscientia absque omni prolixo formidine iudicat aliquid esse bonum vel malum; aliquando vero ita uni parti assentitur, ut tamen habeat formidinem de opposita, aliquando etiam ita anceps est, ut neutri parti sciat se determinare, sicut enim in consilio est inquisitio & iudicium, ita & in conscientia; Sed primum efficit conscientiam certam; secundum probabilem; tertium dubiam: Ergo &c. Diximus autem scrupulosam reduci ad dubiam, quia sicut dubia ex apparentibus, ita scrupulosa ex levissimis, & interdum ridiculis rationibus suspendit iudicium.

De conscientia eleganter disserit Hugo Victorinus lib. 2. de anima cap. 9. ubi sic ait: *Conscientia bona titulus est religionis, templum Salomonis, ager benedictionis, hortus deliciarum, reclinatorium aureum, gaudium Angelorum, arca federis, thronus Regis, aula Dei, habitaculum Spiritus Sancti, liber signatus & clausus, & in die iudicii aperientis.*

An licitum sit sequi opinionem minus probabilem, faventem libertati, in concursu probabiliore, quae favet precepto?

§. I.

Premittenda ad resolutionem questionis.

NOTANDUM primo, opinionem probabilem communiter illam dici, quae rationes aliquas habet suadentes veritatem illius, cum formidine tamen alterius opinionis oppositae: ut colligitur ex D. Thoma 1. p. qu. 79. art. 9. ubi ait: *Opinio significat actum intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis, cum formidine alterius.* Unde opinio probabilis essentialiter habet annexam formidinem alterius partis oppositae; & apparentiae tantum ac verisimilitudini, non autem evidentiae aut certitudini nititur, ut eleganter declarat D. Bernardus 5. de consider. cap. 2. his verbis: *Intellectus rationi nititur, fides auctoritati, opinio sola verisimilitudine se suadet. Habent illa duo certam veritatem: sed fides clausam & involutam, intelligentia nudam & manifestam. Certum opinio certis nihil habens, verum per verisimilia quarit, potius quam apprehendit. Et infra: Possimus singula haec definire: Fides est voluntaria quaedam & certa prelibatio propalata veritati. Intellectus est rei cuiusdam invisibilis certa & manifesta notitia. Opinio est quasi pro vero habere aliquid quod falsum esse nescias.*

Ex quo inferes, opinionem non computari inter virtutes intellectuales: quia, ut dicitur S. Thomas 1. 2. qu. 77. art. 2. ad 3. *Habitus virtutis determinat se habere ad bonum, nullo autem modo ad*

malum; unde soli illi habitus virtutes intellectuales dicuntur, quibus semper dicitur verum, & nunquam falsum: opinio vero & suspitio possunt esse veri & falsi, & ideo non sunt intellectuales virtutes. Quare ibidem articulo, §. quinque tantum virtutes intellectuales constituit; tres speculativas, nempe habitum primorum principiorum, sapientiam, & scientiam, quae circa veritatis speculationem versantur; & duas practicas, nimirum, prudentiam, & artem, quae agibilia & factibilia respiciunt.

Notandum secundo, duplicem à Theologis solere contingi probabilitatem, unam intrinsecam, quae à motivis intrinsecis, seu à rationibus eam suadentibus petitur: aliam extrinsecam, quae motivis extrinsecis, qualia sunt Doctorum suffragia & testimonia, sumitur. Unde Tamburinus lib. 1. in Decal. cap. 3. §. 3. post alios Recentiores quos refert, sic definit opinionem probabilem: *Opinio probabilis est assensus intellectus de aliqua re, qui fertur rationi vel auctoritati alicuius momenti, quamvis adsit nonnulla pars opposita formido.* Et subdit: *Quando ejusmodi assensus immititur rationi, dicitur probabilitas intrinseca; extrinseca, quando auctoritati.*

Notandum tertio, aliud esse opinionem aliquam esse tutiorem, & aliud, esse probabiliorē: opinio enim dicitur tutior, quae magis à periculo peccandi removeret; probabilior vero, quae veritati & rationi apparet conformior. Unde fieri potest quod aliqua opinio sit magis tuta in praxi, & tamen speculative sit minus probabilis, ut patet de sententia D. Bonaventurae, docentis lapsum in peccatum mortale teneri statim sub precepto ad confessionem, habita copia Confessoris; haec enim haud dubie tutior est, licet communiter habeatur minus probabilis. Regula ergo securitatis moralis in opinionibus, non ex majori vel minori probabilitate, sed ex carentia periculi offendendi Deum pensanda est. Regula vero probabilitatis ex majori vel minori apparentia veritatis desumi debet.

Notandum quarto: Quod quando quaeritur in titulo, *An licitum sit sequi opinionem minus probabilem, in concursu probabiliore?* non est sermo de sequela speculativa, sed de practica: concedimus enim quod in Scholis, disputationis gratia, possit defendi quaelibet propositio moralis, habens minorem, imò & minimam probabilitatem, dummodo non sit temeraria: sed solum est quaestio de sequela in praxi, seu quando homo tenetur operari, & aliquam actionem moralem, cui subest peccandi periculum, exercere.

Notandum quinto, tria ab omnibus fere Theologis circa opinionum probabilitatem ut certa supponi, & totidem in controversiam verti. In primis ut certum supponitur, licitum esse sequi conscientiam & opinionem probabilem, assentientem aliquid licite posse fieri, dum facta sufficienti diligentia, alia tutior & probabilior non apparet. Hanc suppositionem tuse infra art. 7. ostendimus contra Wendrochium, existimantem meram probabilitatem, nunquam tutam morum regulam esse posse, nec unquam operantem ex illa à peccato excusare, etsi veritatem ignoret invincibiliter: nunc breviter suadetur, Deus non exigit ab homine impossibilia: Ergo cum non possit semper in rebus moralibus evidentiam & certitudinem mathematicam veritatis habere, licite potest operari juxta opinionem

probabilem, cum factâ sufficienti diligentia, juxta conditiones rei & personæ, aliud probabilius vel tutius non apparet.

Secundo certum est, hominem non teneri semper sequi tutiorem sententiam, sed posse sequi minus tutam, si illa appareat probabilior, seu veritati conformior. Patet hoc duplici exemplo: nam Divus Bonaventura, & Hugo à Sancto Victore, tenent lapsum in peccatum mortale teneri statim sub præcepto ad confessionem, habitâ copiâ Confessoris: negant verò Divus Thomas, D. Antoninus, & communiter alii, qui relicta D. Bonaventuræ opinio, quæ tutior est, D. Thomæ sententiæ, utpote probabiliori, adhærent. Item celebris difficultas est inter Theologos, an circumstantiæ in eadem specie aggravescentes sint necessariò in confessione exprimendæ, alii partem affirmativam, alii negativam sequentibus; unde illi quibus pars negativa videretur probabilior, postunt eam tutâ conscientiâ sequi, etsi alia sit tutior, ac securior, & magis à peccandi periculo removeat prænitentem.

Tertiò certum est, quod si sententia minus probabilis ex ratione seu motivo intrinseco, motivo extrinseco, seu adventitiâ autoritate, fiat certa moraliter, potest quis licitè & tutò eam sequi: tunc enim absolute probabilior est, & dicitur solum minus probabilis secundùm quid, à ratione videlicet, cujus vis contrariæ autoritatis pondere prorsus infringitur.

13 Hæc, ut dixi, ferè apud omnes sunt certa. Sed dubitatur primò, an licitum sit sequi opinionem minus probabilis, faventem libertati, in concursu probabilioris, quæ favet præcepto? Secundò, utrum in concursu duarum opinionum æquè probabilium, teneamur eligere tutiorem? Tertiò, utrum unius tantùm Doctores suffragium, seu autoritas, per se sufficiat ad reddendam aliquam opinionem probabilem, & tutam in praxi?

14 Partem affirmativam, quantum ad hæc tria, tenent plures ex recentioribus Theologis & Casuistis, existimantes, omnes opiniones probabiles, probabilitate quantumvis tenui & debili, esse tutas, & à peccato excusare. Ex quo principio tres deducunt conclusiones, seu tres statuunt probabilitatis gradus, tribus sequentibus propositionibus comprehensos.

Prima propositio est: *Cum quis in aliquo casu morali agnoscat unam opinionem esse probabilem, illam scilicet quæ affirmat actum esse licitum, potest tutâ conscientiâ juxta illam operari nec tenetur inquirere, an opinio contraria, quæ dicit actum esse illicitum, sit æquè probabilis, aut probabilior.* In hoc primo gradu conveniunt communiter recentiores Theologi & Casuistæ, ex quo ad alium laxiorem transferunt, qui graviores difficultates ac periculosiores involuit: pro quo est

Secunda propositio: *Quando in aliqua materia morali duæ sunt opiniones oppositæ, æquè probabiles, licitum est unicuique amplecti quam maluerit, etiam si illa quam relinquit, tutior sit.*

Tertia propositio: *Cum in aliqua questione de moribus sunt duæ opiniones probabiles, quarum una est minus probabilis, & minus tutâ, licitum est in conscientia illam sequi, etsi contraria longe sit probabilior & tutior.* Unde Caramuc (vix sane in multis perdoctus, sed in laxandis conscientiis, & dilatanda probabilitatis doctrina infeliciter sagax, ut infra patebit) Theol. fundam. num. 275, editionis

A Francofordiensis, & 451. editionis Lugdunensis, confidenter asserit, omnia purè probabilia esse licita. Et ibidem num. 268 alias 441. sic ait: *Solent aliqui angere scrupulis, & suadere solent, etiam præcipere, viam tutiorem in materia probabilis: at ipsi videntur mihi non percellere probabilitatem sententiæ, & idè in commentario meo in regulam D. Benedicti, diff. 6. de opinione probabilis, num. 58. & 61. duas Theses proposui. Prima erat: Omnes opiniones probabiles sunt per se æquè tutæ & securæ. Secunda: Benigniores, etsi aliquando sint minus probabiles, per accidens sunt semper utilis, & securiores. Et in præludio ejusdem Theologiæ fundam. applaudit Dianæ, solentissimo probabilitatum adinventori, ac divulgatori, quòd complures opiniones reddendo probabiles, reddiderit licitas, ipsumque appellat *agnum Dei qui abstulit peccata mundi*, ut infra art. 6. teteremus. Similia habet Tamburinus, novissimus Societatis scriptor, lib. 1. in Decal. cap. 3. §. 3. ubi hæc scribit: *Qui aliquid operatur motus opinione probabilis, bene operatur, & sine peccato, etiam opinione probabiliori relicta, etiam omnia tutiore etiam communi, etiam in articulo mortis: quia cum probabilitate, sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modò à probabilitate finibus non exeat, consilii aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Juxta hunc ergo Authorem, & alios Recentiores ab eo citatos, sine ullo peccandi periculo, imò nec scrupulo, quisque in praxi sequi potest opinionem quantumvis tenuiorem videlicet, opinionem etiam probabiliori relicta, nec non & communi, etiam in articulo mortis, ubi de æternitate jacitur alea.*

Addunt aliqui, quòd licet quis certis ac manifestis argumentis alicujus sententiæ falsitatem ostendi posse existimet, non idè tamen fasset ut illam improbabilem judicet, modò alicui docto probetur: quia potest & debet sibi persuadere, rationes suas, & argumenta, quæ sibi videntur invicta, ab alio solvi posse. Hoc docet Thomas Sanchez in Decal. lib. 1. cap. 9. num. 6. Sayrus in clavi, & ex illis Escobarus, his verbis: *Accidere affolet, ut tibi probabiliter opinanti ratio aliqua in contrarium conveniens videatur: sed non inde opinio probabilitatem amittit, quia licet tu illam non valeas solvere rationem, alius solvere quibus, idque tibi debes persuadere, cum sepe multa tibi rationes insolubiles expendantur, quæ ab aliis facili negotio solvantur: quarum prudenter te gereres, si ob hanc causam, alioquin opinio, quæ ut probabiles circumferuntur, ut improbabiles abdicares.* Unde juxta hos Authores, ex sola fore novorum Casuistarum autoritate probabilitas opinionum pensari debet, nec unquam Theologo licitum erit, aliquam Casuistarum sententiam, quam ex Patribus aut Scripturis manifestè falsam esse comperit, improbabilem censere: nam semper illud occurret: *Quod tibi videtur insolubile, alius solvere poterit: Quod tu cum Scriptura & Patribus conciliare non potes, conciliabit alius.* Sileo alia probabilitatum monstrata, de quibus fusè infra dicemus, & propositæ difficultatis resolutionem aggredior.

* * *

§. II.

Conclusio negativa statuitur, & ex Scriptura ac
SS. Patribus suadetur.

Deo igitur, non esse licitum operari secundum opinionem minus probabilem, sed in rebus dubiis, & in opinionum probabilium conflictu, partem probabiliorum sequendam esse. Pro hac sententia Mercorus noster in libro de praxi opinionum refert plura viginti Doctores: inter quos præcipui sunt D. Thomas Doctor Angelicus, S. Bonaventura Doctor Seraphicus, irrefragabilis Aletis, subtilis Scotus, ingeniosus Cajetanus, S. Antonius, ob excellentiam qua pollebat in dirigendis conscientis, & consiliis dandis prudentiam & sapientiam, Antonius consistorum dictus, Soto, Sylvester, Navarrus, Conradus, Almainus, Adrianus, alique antiqui Theologi & Canonistæ: quos è Recentioribus citant & sequuntur Candidus Phylaleus, seu potius Andreas Blancus, è Societate Jesu, qui primus in Italia sub eo nomine adversus oppositam sententiam calammum strinxit, & ut ait Mercorus, *hujus nostri seculi libertatem opinandi in moralibus compescuit primus*; Antonius Merenda, in Academia Bononiensi Eminens, ut vocant, id est primariæ Juris cathedræ moderator, probabilitatem hujus insensibilis, qui longo opere videtur illas in totum damnare, & à prudentiæ regno, ac conscientie tribunal longissime abigere. Quod etiam diligentissime præstare conatus sunt Joannes Sianichius, Doctor Lovanienfis, in libro quem nuper edidit de Saule Itælicæ gentis protomonarcha, præcipue lib. 1. cap. 14. & sequentibus, & Prosper Fagnanus, vir insignis, & Romæ utriusque signaturæ Referendarius, qui tribus summis Pontificibus Urbano VIII. Innocentio X. & Alexandro VII. in gravissimis negotiis interfuit; & licet ab anois supra viginti octo, oculorum lumine sit privatus, aliorum tamen oculis ac manibus tantâ dexteritate usus est, ut nobilissima Commentaria in libros Decretalium ediderit, in quorum primo, exponendo caput *ne in iuratis*, totam hanc probabilitatis materiam eruditè & copiosè pertractat, viginti sex pro nostra assertione afferens rationes, & pro ea plures Canonistas referens, nimirum Joannem Andream, Abbatem, & alios in cap. *per tuas* 2. de Simon. & in cap. *tua nos*, de homicidio, Ostiensem in præmio summæ col. 2. Baldum in lege *Ab eo*, cap. *Quomodo & quando sedet*, Antonium de Butris, & Petrum de Ancharano, ut habetur in consiliis ipsius Ancharani, consil. 210. incipiente *inter contraria*. Eidem sententiæ adscribit Jurisconsultos, qui affirmant in opinionum discrepantia eligendam esse veterem (cum ab eis pro eodem usurpetur opinio veteri, & opinio probabilior) ut Geminianum Mattheum Matthesil, Henricum Boich, & alios, quibus demum adjungit Doctores alios, qui sentiunt ex duabus opinionibus, quarum una sit communis, alia veteri, eligendam esse veterem, & melioribus rationibus fulcitur, & hoc servari tam in Rota, quam in sacra Congregatione Concilii, tradit num. 347. Denique Doctores Academiæ Piæstaviensis die 27. mensis Junii anni 1665. de hac propositione (in Theibus, à plurimis Societatis Jesu Discipulis propugnandis, & Rectori, totique Academi-

Tom. III.

A corum cœtui dicatis, contentâ) Agendi regula proxima, conscientia est: probabilem sequi totò licet, etiam probabilioris posthabita, hanc tulere censuram: Hæc propositio, quoad secundam partem generatim sumpta, quatenus ad omnem probabilitatem, & casum extendi potest, falsa est, & temeraria, & in variis morum corruptelas inducens.

His adjungi possunt quidam Ordines Religiosi, qui in suis Constitutionibus, aut Capitulorum Generalium Decretis, suis districtè præcipiunt, quod in controversis moralibus sequantur opiniones magis probabiles; ut Ordo Sanctissimæ Trinitatis cap. 3. constit. de officio Lectorum; Ordo Theatinorum in speciali decreto quinti Capituli Generalis, & in duabus Epistolis, quas Præpositus Generalis ad omnes suos direxit; & Ordo Prædicatorum, qui in Capitulo generali Romæ celebrato anno 1655. admonitione 14. singulos Theologie Professores admonet, *ut nimis animosa extrinsecarum probabilitatum suffragia divident; & sane Angelici nostri Præceptoris doctrina, in omnibus; præsertim verò in moralibus, ubi præstus de salute & indemnitate animarum agitur, adhaerere satagant*. Quod ut alacrius ab omnibus præstetur, notificat & declarat universis, hoc summo perè consonare expressæ voluntati Sanctissimi D. N. Alexandri divinâ providentiâ Papæ VII. qui istud universo Ordini ita præscribi imperavit. His præmissis,

Probatur primò conclusio ex Scriptura, quæ & docet nos debere, quantum scimus & possumus, obedientiam præstare Deo in observantia mandatorum ejus, ut patet ex illo Deuteron. 26. *Hodie Dominus Deus præcepit tibi ut facias mandata hæc atque judicia, ut custodias & impleas ex toto corde tuo, & ex tota anima tua: id est, quantum unumquisque scit & potest, ut interpretes communiter exponunt. Unde ait Propheta Psal. 118. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis: id est valdè, & quantum scimus & possumus. Sed qui operatur secundum opinionem minus probabilem, quæ stat contra præceptum, in concursu probabilioris, quæ stat pro præcepto (v. g. pictor qui nullam necessitatem habens pingendi, pingit in die festo, quia id licere probabile existimat, et si oppositum judicet probabilius) non facit quantum scit & potest, ut custodiat Dei præceptum; scit enim magis conducere ad observantiam ejus, sequi probabilioris sententiam, quam adhaerere minus probabili, & de facto abstinere à pingendo: Ergo qui operatur secundum opinionem, quam minus tutam & minus probabilem judicat, relicta probabiliori, non excusatur à peccato & transgressione præcepti.*

Probatur secundò conclusio ex illa formidabili voce Christi Matth. 7. *Quam arcta via & angusta est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam!* Si autem liceat operari juxta quamcumque opinionem probabilem, relicta ea quam probabilioris & securioris judicamus, via cæli non arcta & difficilis, sed latissima & planissima erit, imò à novis Casuistis, novas opiniones probabiliores quotidie in Ecclesiam inducentibus, tantoperè dilatata & complanata, ut nemo ferè sit, qui cum suis ambitionibus, usuris, superfluitatibus, & deliciis, per eam commodè ambulare non possit; hæc enim Maxima supposita, vix reperies actionem ullam pravam, quæ licita non sit, quia vix ulla est quæ à recentioribus Casuistis licita non asseratur.

LI

&

& à peccato non excusetur, ut patebit infra, cum novorum Casuistarum excessus, seu potius nova probabilitatum monstra referemus. Unde Bassius apud Caramuelem in Theol. Regul. disp. 6. Ex opinionum varietate (inquit, iugum Christi suaviter sustinetur: posset namque evenire, plerisque hominum rebelles se prodere, si ad aliquid determinatè agendum constringerentur, eo modo quo tenemur mandata naturalia Dei implere. Providentia ergo superna cautum est, unicam tantum viam operationum moralium non dari, sed rectam inveniri posse actionem; sive juxta unam, sive juxta alteram opinionem operentur mores, sicut est melius hæc plures esse vias ad Matrimonium ducentes, quam si unica tantum via reperiretur; nam illam vel nimis latam esse oporteret, aut per eam transientes impediri, & cum molestia pergere esset opus &c. Ergo (infert Caramuel) Ecclesia Catholica felicior debet dici, quod excubet sanctissimis & doctissimis viris, qui introduxerunt benignam opinionem: quia damnarentur plurimi, quos sententia probabilitas salvat; nec inde Ecclesia infelix, quod Doctores opinentur passim; sed & inde felicior, quod benignius & facilius suos possit ad lauream empyream promovere. Idipsum alii Recentiores passim profitentur, asserentes novorum Casuistarum solertia & industria viam salutis quotidie pleniorum & faciliorem reddi; quia ab ipsis nova opiniones probabiles quotidie excogitantur: Si jam autem probabiles quæ antea non erant, jam non peccant homines, cum antea peccarent: cum omne probabile à peccato excuset, inquit idem Caramuel ibidem.

20 Addunt alii, gratulandum esse huic sæculo, quod inventa sit via medendi morbis animarum, longe uberiori ac faciliori ratione, quam medeatur corporibus medicina naturalis; quandoquidem Medicus corporis, si ægroto egenti remediis calidis applicet frigida, vel è converso, non minuit vim morbi, sed auget: at non sic in spiritali Medico animarum, qui potest applicare contraria remedia probabiliam opinionum, æqualiter profutura. En tibi exempla. Teneat pœnitens restituere centum aureos: Confessarius suadet ut statim integrè restituat; neque enim est capax absolutiois, qui cum possit totum restituere, sine justa causa vult differre, aut restitutionem facere per partes, ut post D. Thomam 2. 2. quaest. 62. artic. 8. docent communiter Theologi. At pœnitens vix ad hanc restitutionem inducitur: quare Medicus spiritalis applicat ei remedium opinionis probabilis, quam alii qui docent, scilicet posse eum differre restitutionem, aut illam per partes facere, ut interea aliquid inde emolumentum percipiat, si Dominus nolit dilationem parum sibi noxiam concedere.

Similiter præcipit Confessarius famulo, ne de cætero ducat concubinam in domum domini sui, ne præbeat illi occasionem peccandi; cum id nefas sit, secundum opinionem proculdubio & veriorum & tutiorum, quam sequuntur Sylvester, verbo occasio, Cajetanus, & alii: sed ægrè ferente famulo hoc præceptum, & timente ne fortè à domino ejiciatur, Medicus animarum porrigit illi medicamentum contrarium oppositæ opinionis, quam tenet Azorius tomo 2. instit. moral. lib. 12. c. ultimo q. 8. licere scilicet famulo deducere concubinam in domum do-

A mini hora certa, vel in alium locum ubi scilicet eam solitam cum illo peccate. Quomodo idem de iis, qui lucri causa non solum allociant, sed etiam sella gestatoria portant meretrices in domum Amasii dicit Diana, se consultum respondisse, alios referens resol. moral. p. 3. tract. 6. resol. 11. Nec minus juxta hanc secundam opinionem putant consulere saluti pœnitentis, quam secundum primam, cum juxta illos, omnes opiniones probabiles sint tuæ, & à peccato excusent.

Verum quantum hæc absurda & periculosa sint, & à communi SS. Patrum & veterum sapientum sensu aliena, quis non videat? Quid enim absurdius, quam dicere, novorum Casuistarum induit & solerta viam salutis quotidie dilatari? Nam ut rectè & eleganter ait Sinnichius libro supra citata de Sæule Ultrætica gentis Protomonarcha. p. 262. Presidio tam non potest humana solertia ad semitam salutis dirigere unum Latitudinis, quam non potest ad præteritam hominum adiacere cubitum longitudinis. Et enim qui vita hominis constituit terminos, qui præteriri non poterunt, ipse constituit via terminos, qui dilatari non poterunt: ipse quoque constituit via terminos, qui contrahi non poterunt; atque ad id & illa permanet ætèra, prout ab ipso constituta est, & ipsa perseverat spatiosa, prout ab ipso constituta est. Unde Mechliniensis Archiepiscopus anno 1655. die 18. Februarii, decretum edidit, quo omnes Caramuelis libros à sua diocesi proscripti, & inter alias proscriptionis suæ causas, istam allegat: Eum variis in locis apertè profiteri, se ad hoc studiose laborare, ut multarum sententiarum probabilitati introducendo, plurima faciat hominum lucri, quæ hætenus estimantur esse peccata; & sic viam salutis latiorum & faciliorem reddat. Quasi verò possit adventionibus suis mendacem facere sermonem evangelicum Domini nostri Iesu Christi, dicens: Intrate per angustam portam, quia lata est porta & spatiosa qua ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, & arcta via est qua ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam!

Adde quod, hoc semel posito [nempe novorum Casuistarum solertia & industria viam salutis quotidie dilatari & faciliorem reddi] alia major absurditas, seu potius impietas lequatur, nimirum his postremis temporibus, milles quam præcis, ad æternam salutem facilius perveniri; cum quotidie nova opiniones probabiles à Casuistis introducuntur. Unde nostri Mercorinus Inquisitor Mantuanus, in libro de præcipua opinionum limitata, pag. 492. respondens ad prædicta verba Caramuelis, sic ait: Si nova hinc felicitati Ecclesie, quam supponit hic auctor, esse plaudendum, quod ab opinatoribus fideles ad lauream empyream promoverentur facilius, esset simul condolendum infelicitati Ecclesie seculorum antecedentium, quibus hæc janua cali fuit clausa; & cum magno Guigone Cathusianorum quondam Generali exclamandum: O Apostolorum tempora infelicitissima! O viros illos signor antea tenebris involutos, & omni miseratione dignissimos, qui ut ad vitam peringerent, propter verba laborum Dei, tam duras vias custodiabant, & hæc nostra compendiosa nesciebant?

Id etiam: quod addunt novi Casuistæ, nempe eodem probabilitatis remedio contrarios animi morbos posse sanari, doctrinæ SS. Patrum manifestè repugnat. Nam si magnum Gregorium de morbis animi consulamus, de-

Gregorium de morbis animi consulamus, de- que remediis quibus sanandi sunt; respondebit in proleg. pastor. par. 3. Non una eademque exhor- ratio cunctis congruit, quia non cunctos par morum qualitas adstringit: saepe namque aliis officium, qua aliis profuit; quia & plerumque herbe que hac ani- malia enutriunt, aliis occidunt; & levis sibilus equos mitigat, catulos insingat; medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri vires jungit; & panis qui vitam sortium roborat, parvulorum necat. Et homil. 32. in Evang. Cælestis medicus (inquit) singulis quibus que viuis obviantia adhibet medicamenta. Nam sicut in arte medicina calida frigidis, frigidis calidis curantur, ita Deus noster contraria opposuit medicamenta pec- cata. Idem docet Chryostomus homil. 5. ad populum Antioch. ubi sic habet: *Contraria contra- ria curare medicorum filii jubent. Ex crapula ergo nata est febris; inedia morbum corrigit. Ex tristitia quis infirmus est; letitiam huic aptam medicinam esse du- cant. Sic & anime agriitudinibus fieri oportet. Ignora- verunt ergo SS. Patres novam illam artem mendi morbis animarum, quam novi Casuistæ adeo extollunt & prædicant, & recens illud ac mirabile probabilitatis pharmacum, quo solo putant contrarios animi morbos posse sanari. Unde iterum redit illud magni Guigonis; O apostolorum tempora infelicitissima! O viros illos igno- rantia tenebris involutos, & omni miseratione dignissi- mos! &c.*

Probatur tertio conclusio ex D. Chryostomo homil. 44. in Matth. ubi sic habet: *Si vestimen- tum empturus, unum giras negotiatorem, & alte- rum, & ubi meliores vestes inveneris, & pretio viliori, ab illo comparas, an non oportet populum circumire omnes Doctores, & inquirere ubi sincerè veritas Christi venun- datur, & ubi corrupta, & veriolem eligere plusquam ve- fumentum? Quibus verbis aperte docet, quod si- cut ex præcepto prudentiæ tenemur emere ve- stes meliores, ita & eligere veriolem & pro- babiliolem sententiam, Quam rationem fusè 5. 5. expendemus.*

Probatur quarto ex D. Bernardo libro de præcepto & disp. cap. 14. ubi docet ad bonam actionem duo requiri, nempe charitatem in intentione, in electione veritatem: quorum alte- rum si defuerit, vitiosam illam aliquatenus esse pronuntiat. *Ut interior oculus (inquit) verè simplex sit, duo illi esse arbitror necessaria, charitatem in intentione, & in electione veritatem. Nam si bonum quidem diligat, sed verum non eligat, habet quidem zelum Dei, sed non secundum scientiam; & nescio quemadmodum judi- cio veritatis, vera esse possit cum falsitate simplicitas. Sed qui eligit opinionem minus probabilem, in con- cuncta probabiliore, non habet in electione ve- ritatem; cum non eligat id quod sibi videtur ve- rius & probabilius; imò potius eam aliquo mo- do spernit, cum rejiciat sententiam, quæ magis videtur ipsi veritati consona: Ergo ille non re- cte eligit, nec habet interiorem oculum verè simplicem.*

Probatur quinto ex Divo Thoma quodlib. 9. artic. 5. ubi ait quæstionem, an licitum sit ha- bere plures præbendas, periculose determinari, quia ambigua est, dum Theologi Theologi, & Iuriste Iuristi inveniuntur contraria sentire. Sed si liceret eligere opinionem minus probabilem, in con- cursu probabiliore, nullum esset periculum in decisione hujus quæstionis, propter diversas opiniones Doctorum; quæcumque enim opi- nio, sive probabilior, sive minus probabilis eli- geretur, homo excusaretur à peccato; cum ju-

Tom. 111.

A xta Adversarios omnes opiniones probabiles securæ sint, imò ut ait Caramuel supra citatus, Benigniores, est aliquando sint minus probabiles, per ac- cidens sunt semper utiliores & securiores. Ergo juxta D. Thomam non licet sequi opinionem mi- nus probabilem, in concursu probabiliore.

Confirmatur ex eodem S. Doctore quodlib. 8. art. 13. ubi etiam quærit; *An ille qui habet plu- res præbendas peccet ex hoc ipso quod opiniones Magistro- rum sunt in contrarium?* Et respondet in argu- mento sed contra: *Potest esse quod in tali casu aliquis adhibet diligentiam, inquirens an habere plures præben- das sit licitum, nec invenit aliquid quod eum moveat ad hoc quod sit illicitum: Ergo videtur quod sine peccato possit possidere plures præbendas.* Et in corp. articuli concludit, quod si ille qui possidet plures præbendas in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opi- nionum, & manente tali dubitatione plures præbendas habeat, periculose committit, & sic proculdubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quam pro- priam salutem. Sed qui sequitur opinionem mi- nus probabilem, in concursu probabiliore, ha- bet aliquod motivum ad contrarium opinan- dum; imò magis urgent rationes in opposi- tum, quod opinio quam sequitur sit falsa, quam propria suadeant motiva quod sit vera; unde non potest non induci in quandam dubietatem & formidinem de ejus veritate, ut infra osten- demus: Ergo juxta principia doctrinæ D. Tho- mæ, qui sequitur opinionem minus probabilem, in concursu probabiliore, non potest à peccato excusari.

Præceptorum Angelico concinit Doctor subtri- lis, cujus mentem circa hanc quæstionem nuper aperuit, & egregiè profecutus est Anonymus quidam ejus Discipulus, Theologiæ Professor in conventu Tolosano RR. Patrum Recollecto- rum, opusculo de Prudentiæ Christiana, contra abusum quintæ conscientiæ, sic enim, oblecturè licet, opinionem probabilem vocat. Duo solum ex variis quæ adducit Scoti testimonia referam. Unum habetur in 3. dist. 25. qu. 1. num. 8. ubi ait: *In moralibus quando sunt altercationes de aliquo pecca- to, quando primo est mortale, ut si unus peritus in scien- tia dicat quod non licet sic mercari, & alius dicat quod licet; tutius est non procedere sic nec sic, sed expe- ctare quousque veritas pateat aliunde: si enim ita esse quod unus Doctor diceret aliquem peccare mortaliter nisi sic faceret, & alius quod peccaret si sic faceret, tunc sim- plex foret perplexus: idè bene videndum est in morali- bus, antequam aliquid asseratur, quia videlicet cum ha- bens duas opiniones contrarias perplexus sit, periculose se determinaret ad unam, nisi, re diligenter inspectâ, illam probabiliorem agnosceret. Alterum desumitur ex 4. dist. 11. qu. 6. ubi sic habet: *Cum multis sit pro- babilior pars negativa, non sine peccato aliquis se exponit dubio, sequendo affirmativam minus probabilem.* Ex quibus patet utriusque Scholæ, Angelicæ, & Subo- tilis, Principes ac Duces, aperte stare pro nostra sententia.*

§. III.

Ratio fundamentalis nostræ conclusionis exponitur.

RATIO fundamentalis nostræ conclusionis potest sic breviter proponi. Ad rectitudi- nem operationis requiritur tertitudo saltè mor- talis de ejus honestate, excludens moralem for- midinem: Sed qui sequitur opinionem minus proba-

LI 2

proba-

probabilem, faventem libertati, in concursu probabilioris, quæ favet præcepto; v.g. qui facit aliquem contractum, quem probabilis existimat esse usurarium, aut simoniacum; vel qui absque necessitate pinguet in die festo, probabile existimans id sibi licere, licet oppositum judicet probabilis & verisimilius, non habet talem certitudinem: Ergo non rectè & honeste operatur. Major est certa: quia ut actus sit honestus & moraliter bonus, debet dirigi à prudentia, quæ est generalis regula actuum humanorum: prudentia autem, cum sit virtus intellectualis practica, requirit certitudinem saltem moralem in suo objecto. Unde rectè dicunt Salmanticenses 1, 2, qu. 57, art. 4. num. 4. *Sicut virtus intellectualis speculativa in eo consistit, ut intellectus per se fallibilis rebus necessariis & infallibilibus conformetur: ita virtus intellectualis practica (qualis est prudentia) in eo sita est, ut res seu actiones ex se contingentes, forme infallibili, per quam intellectus in eas influit, conformetur.*

31 Minor etiam non apparet minùs evidens. Quis enim affirmare audeat se habere moralem certitudinem de honestate illius operationis, quæ magis mala quam bona sibi apparet, & de qua hoc iudicium & dictamen habet: probabilis & verisimilius est, hanc actionem esse malam & illicitam? Sed qui operatur ex opinione minùs probabili, quæ stat contra præceptum, in concursu probabilioris, quæ favet præcepto, non potest non habere tale iudicium & dictamen in intellectu; cum opinio probabilior favens præcepto, dicet, & suadeat probabilis esse & verisimilius, actionem illam esse malam & illicitam: Ergo qui sequitur opinionem minùs probabilem, faventem libertati, in concursu probabilioris, quæ favet præcepto, non habet certitudinem moralem de honestate & bonitate morali suæ operationis.

32 Confirmatur: Qui habet suspicionem, scrupulum, aut dubium, quod aliqua actio sit illicita, non habet certitudinem moralem de ejus honestate & bonitate morali: Sed qui sequitur opinionem minùs probabilem, faventem libertati, in concursu probabilioris, quæ stat pro præcepto, habet non solum suspicionem, scrupulum aut dubium, quod actio quam facit sit illicita, sed etiam aliquid majus, nempe conscientiam probabilem, imò & majorem probabilitatem, ut patet, cum pro hac parte validiora habeat motiva quam pro alia: Ergo non habet moralem certitudinem de rectitudine & honestate suæ operationis.

33 Respondent Adversarii: Eum qui operatur ex opinione minus probabili, quæ favet libertati, in concursu probabilioris, quæ stat pro præcepto, habere certitudinem moralem de rectitudine & honestate suæ operationis: quia licet habeat hoc iudicium speculativum, probabilis & verisimilius est hanc actionem esse malam & illicitam, v.g. pingere in die festo, vel plures habere præbendas sine dispensatione, aut offerre pecuniam pro beneficio, tanquam motivum, non tanquam pretium, habet tamen simul aliud iudicium practicum & reflexum, certificans conscientiam de rectitudine operationis, nempe illud: sequens quamcumque sententiam probabilem, tunc operatur, & securus est de rectitudine & honestate suæ operationis; vel, ut alii dicunt, *Qui probabiliter incedit, tunc incedit.* Unde addunt dubium quod ille habet de rectitudine suæ operationis, esse merè specu-

lativum, subindeque posse stare cum certitudine practica. Quod ut explicent, duplex in intellectu iudicium distinguunt: unum quod appellant *practicè practicum*, quia est applicatum ad opus, & operationem humanam immediatè regular & dirigit; aliud quod *simpliciter practicum* nominant, quia licet circa agibilia versetur, adhuc tamen ad opus singulare applicatum non est, nec actum humanum immediatè dirigit; & subduo, quod licet istud iudicium in eo qui sequitur sententiam minùs probabilem, faventem libertati, in concursu probabilioris, quæ stat pro præcepto, dubium sit & incertum, habeatque necessariò adjunctam formidinem partis oppositæ, aliud tamen est firmum ac certum, & excludit omnem dubietatem practica, & moralem formidinem de malitia morali suæ operationis.

Hæc responsio & doctrina est præcipuum ac ferè unicum adversæ sententiæ fundamentum, unde ad illam tanquam ad tutissimum asylum semper confugiunt Adversarii, cum vi argumentorum premuntur, eoque dogmate, *Qui probabiliter incedit, tunc incedit*, veluti fortissimo clypeo, omnia quæ in ipsos vibrantur tela, putant se posse repellere, Sed difficile non est eos ab illa arce depellere, & murum hunc arctare, clypeumque illum stramineum penitus infringere.

In primis enim ab ipsis quero, an illud dogma sit certum, vel tantum probabile? Certum esse si respondeant, pergam querere undenam istam certitudinem repetant? An ex Scriptura? At multis Scripturæ locis impugnatur hoc dogma, nullo stabilitur, ut ex supra dictis patet. An ex Patribus? Sed nec ullum pro ipso afferre possunt Patrum testimonium, An ex ratione? Nec ullam pariter rationem evidentem & demonstrativam possunt adducere. Si verò dicant tale dogma esse tantum probabile, ut proculdubio dicere tenentur, manifestum est illud non esse medium sufficiens ad certificandum hominem de rectitudine suæ operationis, subindeque non posse omnem dubietatem practica, & moralem formidinem à conscientia tollere, seu moralem certitudinem ipsi tribuere de rectitudine & honestate suæ operationis: sicut enim ex contingenti solum contingens, ita & ex probabili & fallibili, non nisi probabile & fallibile sequi potest.

Dices fortè: Quod licet tale dogma ab intrinseco, seu à rationibus & motivis intrinsecis, non sit certum & infallibile, sed probabile tantum & opinabile, ab extrinseco tamen habet omnimodam certitudinem & infallibilitatem, nempe ex suffragio & autoritate plurium gravium Theologorum, & Casuistarum, qui illud certum esse asserunt, & omnimodam securitatem spondent quamcumque opinionem probabilem sequentibus, etiam in concursu probabilioris & ratiōis, ut supra ex Caramuele & Tamburino visum est.

Sed contra: Omnes illi Theologi, & Casuistæ (esto eruditione, sapientiâ, & pietate celebres sint) non sunt haud dubiè tantæ autoritatis in Ecclesia, quantæ D. Augustinus, Doctorum aquila, & humanorum ingeniorum apex, eique sapientiâ, prudentiâ, eruditione, pietate, & animarum zelo, multò inferiores existunt; & tamen ille S. Doctor ingenuè proficitur securitatem à se datam nihil valere apud Deum, si à lege divina dissentiat. *Eccè* (inquit homil. 11.) *dat tibi securitatem.*

curitatem procurator, quid tibi prodest si pater familias non accipit? Procurator sum, seruus sum; vis tibi dicam, vive quomodo vis, Dominus te non perdet. Securitatem tibi procurator dedit; nihil valet securitas procuratoris; utinam tibi Dominus securitatem daret, & ego te securum facerem: Dominus enim securitas valet, etiamsi non sum, mea nihil valet, si ille noluerit. Cum ergo Deus securitatem non promiserit quamcumque opinionem probabilem sequentibus, nec ullum huius dogmatis in Scriptura aut Sanctis Patribus extet vestigium; & illud ratione firmâ probari non possit, imò potiùs rationi videatur contrarium, ut infra patebit, manifestum est illud à novorum Theologorum & Casuistarum suffragio non posse omnimodam securitatem & firmitatem habere, quæ morale omnem excludat formidinem, quæve operantem ex opinione minùs probabili, in concursu probabilioris, à peccato excuset. Unde Laetantius libro tertio capite decimo tertio rectè admonet: *Ne trahamur auctoritate cuiusquam; sed veritati potiùs accedamus.* Et subdit: *Nihil hic temeritati locus est: in certum stulticia pena subeunda est, si aut persona inanis, aut opinio falsa deceperit.*

Adde novorum Theologorum & Casuistarum auctoritatem & suffragium, non posse ultra probabilitatis sphaeram aliquam sententiam evadere: unde quamvis prædicto dogmati accedat extrinsecum illorum suffragium, semper remanet intra limites & terminos probabilitatis; subindeque morale certitudinem causare nequit, nec omnem formidinem & dubietatem practicam à conscientia expellere: nam, ut supra dicebamus, sicut ex contingenti solùm contingens, ita & ex probabili & fallibili non nisi probabile & fallibile sequi potest.

Ex quo patet, iudicium reflexum de probabilitate sententiæ minùs probabilis, in concursu probabilioris, non posse certificare conscientiam de rectitudine operationis, & omnem formidinem ac dubietatem de malitia eius excludere: dubietas enim & formido non possunt excludi, nisi per aliquod principium firmum & certum: Sed istud dogma Adversariorum: *Sequens quamcumque probabilem sententiam, tuto operatur vel qui incedit probabiliter, tuto incedit, non est certum aut firmum, sed dubium, incertum, & duntaxat probabile & opinabile, ut jam ostendimus: Ergo, &c.*

Confirmatur primò: Dubitatio debet semper tolli per aliquid certius eo de quo dubitatur. Sed prædictum dogma Adversariorum non est certius eo de quo dubitatur, putà *an liceat habere plures præbendas? An licitum sit pingere in die festo, &c.* utrumque enim solùm probabile est, subindeque incertum & fallibile: Ergo per tale dogma, seu per iudicium reflexum de probabilitate sententiæ, non potest tolli omnis formido & dubietas de malitia morali operationis.

Confirmatur secundò: Si probabilitas reflexè cognita in aliqua opinione, seu iudicium reflexum de probabilitate alicujus sententiæ, formidinem & dubietatem de malitia morali operationis excluderet, sequeretur affirmationem esse causam negationis, & possem rectè concludere me non habere de aliquo formidinem & dubietatem, quia de eo habeo formidinem & dubietatem: Sed hoc absurdum est: Ergo & illud. Sequela patet: quia formido & dubietas tantè de intrinseca ratione opinionis probabilis;

nam ut ait D. Thomas quæstione decima quarta de veritate articulo primo. *Tunc est dispositio opinantis, quando intellectus magis inclinatur in unam partem, sed de opposita dubitat: & prima parte, quæstione septuagesima nona, articulo nono, Opinio (inquirit) significat actum intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis, cum formidine alterius: Ergo si iudicium reflexum de probabilitate alicujus sententiæ, tollat formidinem & dubietatem de malitia morali operationis, sequitur affirmationem esse causam negationis, & me non habere de aliquo formidinem & dubietatem, quia de illo habeo formidinem & dubietatem.*

Confirmatur tertio: Si ex vi probabilitatis sententiæ minùs probabilis operans posset certificari hic & nunc se non peccare, ipsam eligendo, nullus unquam peccaret, sequendo conscientiam dubiam: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Minor est certa; nam ut ait Divus Thomas quodlibeto octavo, articulo decimo tertio. *Si ille qui habet plures præbendas in quadam dubitatione dem in ducitur contrarietate opinionum, & manente dubitatione plures præbendas habet, periculo se committit; & sic procul dubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quam propriam salutem.* Et Cajetanus tomo primo opusculi tractatu ultimo resp. 13. dubio ultimo: *Si applicatio (inquirit) ad opus fluctuat circa rectum & obliquum motum, scrupulus est conscientia, contra quem illicitè agitur, & obliquitas moralis incurritur.* Sequela verò Majoris probatur: Non datur conscientia dubia, nisi simul concipiatur cum aliqua probabilitate; idè enim quis de veritate alicujus propositionis dubitat, & fluctuat inter utramque partem contradictionis, quia utrinque habet rationes probabiles: Ergo si sola probabilitas reflexè cognita in aliqua opinione, certificat conscientiam de rectitudine & honestate operationis, sequitur nullum unquam ex conscientia dubia peccare; nam semper habebit aliquod principium ipsum certificans de honestate & rectitudine suæ operationis, nimirum istud: *Sequens quamcumque sententiam probabilem, de honestate & rectitudine suæ operationis securus est.*

§. IV.

Aliæ rationes expenduntur.

PRAETER rationem jam adductam, quæ præcipua & fundamentalis est, plures aliæ suppetunt ad nostram conclusionem suadendam, & ad probandum non esse licitum sequi opinionem minùs probabilem, faventem libertati, in concursu probabilioris, quæ stat pro præcepto.

Prima est: Sententia minùs probabilis, licet secundum se, & dum non apparet alia probabilior, sit probabilis, tamen comparatione factâ ad probabiliorem, non manet probabilis, sed falsa & improbabilis censetur: Atqui sententiam cognitam improbabilem & falsam, nemo turâ conscientia sequi potest: Ergo nec sententiam minùs probabilem, in concursu probabilioris Major, in qua est difficultas, probatur: Sic te habet minùs verum ad intellectum, sicut minùs bonum ad voluntatem: Sed sic est quòd respectu voluntatis, licet quodlibet verè bonum sit amabile, secundum se sumptum, tamen comparatione ad majus bonum, non est amabile, neque bonum; unde factâ comparatione inter

majus & minus bonum, voluntas non potest eligere minus, repudiato majori, ut in tractatu de actibus humanis disputatione 9. articulo 3. fuse ostendimus: Ergo similiter licet opinio minus probabilis, secundum se, & præscindendo ab alia probabiliori, probabilis sit, & possit tunc conscientiam eligi; secus tamen in concursu alterius probabilioris.

- 44 Potestque hæc ratio & doctrina illustrari & confirmari ex Divo Thoma prima parte, quaestione quinquagesima, articulo primo ad primū, ubi ex Aristotele docet, medium comparatum ad unum extremum, alterum extremum videri, verbi gratia, tepidum comparatum calido, videtur frigidum, & comparatum frigido, videtur calidum; & media fidium, gravitas, comparata ad ultimam dicitur, & acuta ad primam; fuscum comparatum ad nigrum, album dicitur, & nigrum, si comparatur ad album. Ex quo ibidem infert sanctus Doctor, post Damascenum, Angelos dici immateriales, & incorporeos, quantum ad nos; & comparative ad Deum dici materiales & corporales. Unde cum opinio minus probabilis mediet inter improbabilem & probabiliorē, licet comparative ad improbabilem probabilis sit, facta tamen comparatione ad probabiliorē, censetur improbabilis; subindeque in concursu illius tunc conscientiam eligi nequit.

Ex qua ratione præcipuum Adversariorum fundamentum penitus evertitur: esto enim quod ille qui sequitur quamecunque probabilem sententiam, tunc operetur, & de rebus sine suæ operationis securus sit, non sequitur tamen posse tunc conscientiam eligi minus probabilem, in concursu probabilioris; quia, ut jam ostendimus comparatione ad probabiliorē, censetur aut videtur improbabilis; nemo autem tunc conscientiam sententiam improbabilem sequi potest.

Secunda ratio: Dictamen regulans rectam operationem non debet esse indifferens ut conformetur, vel non conformetur legi æternæ, quæ est prima regula bonitatis & rectitudinis nostrarum operationum, ut docet S. Thomas 1. 2. quæst. 19. art. 4. sed debet quantum est de se ipsi conformari, saltem quantum ad apparentiam, id est, debet magis ipsi conforme quam disforme apparere: sicut horologium, ut sit recta mensura durationis rerum corporearum, debet quantum est de se, comparari motui cæli, qui est prima regula & mensura omnium motuum inferiorum: Atqui dictamen rationis fundatum in opinione minus probabilis stante contra præceptum, in concursu probabilioris quæ favet præcepto, ne apparenter quidem legi æternæ conformatur; quia stante opinionum conflictu, non magis apparet non conformari, quam conformari, quia pars probabilior magis suadet non conformari: Ergo tale dictamen non potest esse regula rectæ operationis.

- 46 Tertia ratio: Ille non agit recte, qui in sua operatione non sequitur dictamen rationis: Sed talis est qui relicta opinione probabiliori sectatur minus probabilem: Ergo, &c. Major patet: quia dictamen rationis est proxima & immediata regula morum, ut docet sanctus Thomas loco supra citato. Minor verò suadetur: Dictamen rationis nihil est aliud quam inclinatio potentie rationalis ad assensum: Sed qui relicta opinione probabiliori sectatur minus probabilem, non sequitur hujusmodi inclinationem;

A cum inclinatio intellectus feratur ad illam partem contradictionis, pro qua sunt fortiora motiva, & magis convincentia, qualia sunt ea quibus opinio probabilior innititur: Ergo qui relicta opinione probabiliori sectatur minus probabilem, non sequitur dictamen rationis.

Quarta ratio: Qui facit opus quod probabilius credit posse displicere amico, etiam si probabiliter credat non displicere, contemnit amicum, subindeque contra leges amicitie peccat: v.g. quis probabilius putat amicum graviter offendendi, si in domum suam recipiat ejus inimicum, quamvis probabiliter credat non offendi, si vult nihilominus recipere inimicum, contemnit amicum, quia ita agit, ut etiam si contingat amicum lædi, non curet; si enim timeret eum lædere, vitaret periculum ipsum lædendi: Sed qui sequitur opinionem minus probabilem, in concursu probabilioris, asserentis actum esse illicitum, facit opus quod probabilius credit displicere Deo, etiam si probabile credat ipsum non displicere; eatenus enim opus displicet Deo, quatenus in se illicitum est: Ergo qui sequitur sententiam minus probabilem, asserentem actum esse licitum, in concursu probabilioris, affirmantis ipsum esse illicitum, peccat contra legem amicitie quam Deo exhibere tenetur.

Quinta ratio: Licet ignorantia invincibilis excuset à peccato, non tamen ignorantia vincibilis, quia una tollit ab actu rationem voluntarii, non verò altera, ut articulo 7. fuse expendimus: Sed qui sequitur opinionem minus probabilem, quam putat esse falsam, & à lege æternæ discordantem, relicta eâ quam veriorē & probabiliorē, ac divinæ legi magis consonam existimat, non habet ignorantiam invincibilem, sed vincibilem veritatis; tum quia ratione formidinis, annexæ opinioni minus probabili, errorem aliquo modo prævidet; tum etiam quia veritatem aliquo modo contemnit, non curando de alia sententia, quam probabiliorē, subindeque veritati magis consonam aut propinquam arbitrat: Ergo ille qui sequitur sententiam minus probabilem, faventem libertati, relicta probabiliori, quæ stat pro præcepto, non excusatur à peccato.

Sexta ratio: Qui habet suspicionem, scrupulum, seu levem credulitatem, quod aliqua actio est illicita, peccat, & quidem mortaliter, si cum tali suspitione, scrupulo, vel credulitate levi, in gravi materia operetur: Ergo à fortiori ille peccat, qui habet conscientiam non solum dubiam & scrupulosam, sed etiam probabilem, imò & probabiliter, quod actus quem facit sit illicitus. Consequentia patet: quia probabilitas de malitia actus, præsertim si magna sit, qualis illa est, quæ probabiliori sententiæ convenit, magis accedit ad certitudinem de illa, quam levis suspicio, scrupulus, aut dubium: Ergo si ille qui agit contra dictamen contententiæ dubiæ, aut scrupulosæ, existimantis aliquid actum esse illicitum, peccat, à fortiori ille qui agit contra opinionem, quam non solum probabilem, sed etiam probabiliorē existimat, & quæ asserit actum esse illicitum, & legi divinæ contrarium, non excusabitur à peccato.

Antecedens verò expresse habetur in jure, in cap. per tuas 2. de Simonia, ubi dicitur esse peccatum mortale operari contra conscientiam scrupulosam, nisi prius formido & scrupulus deponatur.

deponantur. Item in capite Inquisitioni de tenent. exc. cum propositus esset casus, An conjux habens conscientiam de impedimento dirimente, possit reddere & exigere debitum conjugale? Respondetur distinguendo, an talis habeat huiusmodi conscientiam ex credulitate probabili & discreta, an vero ex credulitate levi & temeraria? & in hoc secundo casu dicit textus: Quod ad pastoris sui consilium (conscientia levi & temeraria crudelitate explosa) licite poterit non solum reddere, sed etiam exigere debitum conjugale. Per parenthesim illam innuens, quod si ex credulitate illam, etiam vel temerariam, non exploderet, sine dubio, debitum petendo vel reddendo, peccaret.

Confirmatur ex Divo Thoma quodlibeto octavo, articulo decimo tertio, ubi ait: Duobus modis aliquis ad peccatum obligatur: uno modo, faciendo contra legem, ut cum aliquis fornicatur: alio modo, faciendo contra conscientiam, etiam si non sit contra legem, ut si conscientia dicat alicui quod levare festucam de terra sit peccatum mortale. Ex conscientia autem obligatur aliquis ad peccatum si habeat certam fidem de contrario eius quod agit, si ve etiam habeat opinionem cum aliqua dubitatione. Ergo ex D Thoma ille peccat, qui elicit aliquam actionem, quam ex conscientia dubia seu scrupulosa existimat esse illicitam, licet talis actio revera non sit illicita, nec legi divinae contraria. Unde cum ille qui habet conscientiam probabilem, imò & probabiliorem, de malitia suae operationis, fortiora motiva habeat & magis convincentia, quòd ea illicita sit, quàm ille qui ex conscientia dubia seu scrupulosa eam malam existimat, si iste peccat, à fortiori & ille peccabit.

§. V.

Eadem veritas ratione moralis susci-
ditur.

Rationes hucusque expositae, Theologi accipiunt, & ex purissimis ac limpidiſſimis Angelici Doctoris fontibus sumptae; ea quam illic expendimus, moralis erit, & ex diſtamine prudentiae, seu communi vitorum prudentum iudicio & existimatione petita, ac fundata in percelebri illo factorum Canonum dogmate: *In dubio tutior pars est eligenda*, de quo fusè articulo quinto. Cum enim dubium sit ac incertum, an rectè operemur, sequendo sententiam minus probabilem, in concursu probabilioris, & nullus dubitet licere sequi probabiliorem & tutiorem, relicta minus tutà & minus probabili, recta ratio & prudentia suadent, huic potius adherere sententiae, quae nulli prorsus errandi aut peccandi periculo nos exponit, quàm illi quae nos probabili saltem errandi & peccandi periculo reddit obnoxios.

Gallici Annales referunt, Henricum IV. regentis & inclytæ memoriæ Gallorum Regem, cum ex colloquio, quodeo postulante habitum esset inter Doctores Catholicos, & haereticæ pravitatis Ministros, audisset ab iis, qui tum aderant haereticis Ministris, eos qui Catholicam fidem sequerentur, dum modo piè & rectè viverent, in via aeternae salutis ambulare; Catholicis Doctoribus ex adverso asseverantibus, eos qui Calvinistam doctrinam sectarentur, non posse ad aeternam felicitatem pervenire; Regem, inquam, sapientissimè dixisse, id prudenti consilio convenire, ut Catholicam & Ro-

manam potius fidem amplecteretur, quàm Calvinianæ sectae adherere perseveraret; quippe ex partibus utriusque consensu, se posse, Romanæ Ecclesiae fidem profitendo, futuræ beatitudinis compotem fieri; at secundum Catholicorum doctrinam, si Calvinianam haeresim non abjuraret, aeternae damnationis poenam devitate non posse: viri porro prudentis esse, in salutis negotio partem tutiorem sequi. Quae ratio in summo Principe usque adeò valuit, ut repudiatis Calvinii erroribus, in Romanæ Ecclesiae partes migraverit.

Si in discursu in praesenti materia uti licet: cum enim incertum ac dubium sit, an liceat sequi sententiam minus probabilem, in concursu probabilioris, idque plures graves & docti Theologi constanter negent: contra verò omnes Doctores, tam qui nostrae adherent sententiae, quàm qui oppositam amplectuntur, unanimiter, nulloque prorsus discrepante, turò nos posse probabiliorem sequi sententiam, relicta minus probabili, profiteantur: nonne viri prudentis est, in salutis negotio, à quo tota hominis pender felicitas, tutiorem & probabiliorem partem sequi, relicta minus tutà, & minus probabili, nec se exponere probabili in materia morum errandi periculo, in qua (ut ait Lactantius) si quid erratum fuerit, vita omnis perititur.

Confirmatur: Homo non minus debet esse cautes in his quae ad salutem animae spectant, quàm in illis quae ad salutem corporis pertinent: Sed qui in istis uteretur opinione minus probabili, relicta probabiliori, imprudenter omnino & stultè ageret; verbi gratia, qui medicamentum reciperet, quod probabilis putaret esse mortiferum, vel qui navi se committeret, quam probabilis crederet perituram; aut qui sponte ingrederetur sylvam, quam probabilis putaret à latronibus inhabitatam; Ergo à fortiori imprudenter aguat, qui salutem spiritualem animae, opinionioni minus probabili, & minus tutè committunt, & qui (ut verbis Hugonis Victorini utar) non timent animae suae legem dare, quam corpori suo praescribere nolunt.

Confirmatur amplius: Si ex praecepto prudentiae tenemur emere vestes, quae meliores & commodiores nobis apparent, & sumere medicinam, quam credimus salubriorem, aut eligere viam, quam arbitramur tutiorem; à fortiori prudentia imperat, vel saltem suadet, in materia morum probabiles, & tutiores vias sectari, & veriores eligere pluraquam vestimentum, ut dicitur Divus Chrysostomus supra paragrapho secundo relatus. Et certè filij huius saeculi prudentiores filij lucis in generatione sua sunt, ut ait Christus Lucae decimo, homines enim saeculares & mundani, in agilibus saeculi, & bonorum temporalium administratione, omnem quam possunt sollicitatem sollicitè quaerunt: novi autem huius saeculi Theologi & Caluistae, quibus animarum cura commissa est, & qui divini luminis dispensatores & ministri (ut Dionysius Angelos appellat) non incongruè dici possunt, vias minus tutas, & minus probabiles, probabilioribus & tutioribus anteponi posse profitentur; idque in salutis negotio, quod omnium maximum est, & à quo, ut supra dicebamus, tota hominis pender felicitas: & quod mittere magis, in ipso etiam mortis articulo, in quo aeternitatis jacitur alea; mortis enim articulus (inquiunt) novam opera.

Lib. 3.
cap. 7.

53

54

operationum moralium regulam non inducit, subinde quod in decursu vite licitum est, in ipso etiam mortis articulo, tutam conscientiam fieri potest.

55 Sed quam noxia & periculosa sit hæc sententia, non solum rationes adductæ manifestè declarant, verum etiam plura sua dent exempla, à gravissimis Authoribus relata: inter quæ illud celebre est, quod de quodam Philippo Cancellario Parisiensi (quem damnatum esse dicunt, eò quòd beneficiorum pluralitati nolens contra aliorum sententiam renuntiare, in ipso mortis articulo dixerit se velle vim probabilitatis opinionum experiri, & videre an hæc ad damnationem sufficeret) referunt Dionysius Carthusianus opusculo de pluralitate beneficiorum, Spondanus, & Maluenda ad annum millesimum ducentesimum trigessimum octavum, & ante illos Cantipratanus, integerrimæ fidei vir, & ut ait Carthusianus, *litteratus & nobilis*, libro primo de apibus capite decimo nono, paragrapho quinto, ubi de predicto Philippo loquens, sic ait: *illum agonizantem in morte Guillelmus Parisiensis Episcopus paternæ sollicitudine visitavit, rogavitque eum ut opinioni cederet de pluralitate beneficiorum, & omnia beneficia sua, excepto uno in manus Ecclesiæ resignaret. Respondit ille, experiri se velle dicens, utrum esset damnabile beneficia pluraliter. Mortuus est ergo sic. Post paucos autem dies, cum dicitur Parisiensis Episcopus, finitus Matutinus, orare vellet, vidit inter se & lumen quasi umbram hominis terram nimis: Elevata ergo manu consignavit se, & si ex parte dicitur, præcipit ut loquatur. Cui respondit apparet: Alienus à Deo sum, sed tamen miserabilis factura ege. Et Præsul: Tu quis es? Cui illi respondit: Ego sum Cancellarius illi dudum miserimus. Rursus Episcopus, elatè aletis gemitu, Et quomodo, inquit, tibi est sic dolenti? Mælo, ait, imò quam pessimè, quia damnatus sum æterna morte. Et Episcopus: Heu ait, charissime, quæ causa tuæ damnationis? Tres sunt, inquit, causæ quare morte perpetuum damnatus. Prima est, quod recentiores fructus annuos contra pauperes timide referavi. Secunda est, quod contra sententiam plurimorum, de pluralitate beneficiorum quasi licite tenendorum, opinionem propriam defensavi, & in hoc me periculo mortalis culpæ commisi. Tertia est, & illa gravissima omnium, quod abominabili carnis vitio, in scandalum multorum, multo tempore laboravi. Et ad Episcopum mox subiunxit: Estne (inquit) finitas mundus? Et Episcopus: Miror, ait, te literatissimum quondam virum hoc querere, cum me adhuc vivum cernas, & omnes nos viventes adhuc mori necesse sit, antequam mundus instante iudicio finatur. Et illi: Non mireris, inquit, quia nec conscientia, nec opus, nec ratio est apud infros viventi. Et hæc dicens, umbra ab oculis mirantis evanuit. Ipse autem Episcopus (non tamen sub persona sua, quasi hæc vidisset) in predicatione sua clericis omnibus recitavit. Hæc Cantipratanus. Ex quibus evidenter habetur, unam ex causis damnationis illius Cancellarii fuisse, quia contra plurimorum sententiam tenuerat licitum esse habere plura beneficia, & in hoc se damnationis periculo exposuerat: Sed hæc sententia tunc temporis erat probabilis; nam, ut ait Divus Thomas (qui eodem tempore vivebat, & qui Cantipratani fuit condiscipulus) quodlibeto nono, articulo decimo quinto. Inveniuntur de ista questione [an scilicet licitum sit, habere plures præbendas] Theologi Theologi, & Iurista Iuristi contraria sentire: Ergo periculum*

A damnationis reperitur in sequenda opinione minus tuta & minus probabilis, in concursu probabilioris & tutioris.

Quod alio exemplo relato à Beato Petro Damiano, piissimo & doctissimo Cardinali, opusculo trigesimo quarto, capite quinto confirmari potest. Clericus (inquit) Colonensis Ecclesiæ vadum fluminis transibat; & ecce Beatus Severinus, eiusdem Ecclesiæ nuper Episcopus, equi eius hærentem apprehendit, eumque retinens sedit. Cùmque illum stuporem versus, & graviter admiratus, cur illi tan clarus, & tam celebris fama vir moraretur, inquireret; damibi, ait, manum tuam, & quæcunq; sunt non audire discere, sed tactu. Cùmque datam manum fluctibus Episcopus immerisset, tantus eam ardor absorbit, ut undique carnes eius resoluta diffunderent, & ossa nuda vix hærentibus articulis remanerent. Ad quem Clericus: Cùm nomen, inquit, tuum in tanta benedictione sit apud nos, & fama tua consona totius Ecclesiæ præconio celebretur, cur te pestilens hæc virago constringit, tantoque, pro dolor! incendio cruciat? Ad quem sanctus Episcopus: Nihil, ait, aliud me remansit ultione plectendum, præter hoc tantum, quia dum in aula regia constitutus, imperialibus me consiliis vehementer involucui, Canonice ipsorum officia, per distincta horarum spatia non per solvi: manè quippe simul omnia coarctans, tota die negotiis ingruentibus securæ libertate vacabam. Ob hæc itaque negligentiam horarum, ardoris huius fero supplicium. Ex quo patet, sanctum illum Episcopum in purgatio graviter cruciatum, ob eam solum rationem, quòd ut imperatoriarum curiæ negotiis per diei decursu liberius vacaret, Horas canonicas manè totas simul recitabat: Atqui tunc operabatur ex opinione probabilis, eum plures Casuistæ doceant licitum esse, ob rationabilem causam, Horas divini Officii prævenire, illudque totum manè simul recitare, quando oportunitas illud horis debitis recitandi, propter urgentes occupationes, prævidetur non affutura: Ergo falsum est, omne probabile esse licitum & honestum, & quancunq; opinionem probabilem, probabilitate quantum vis tenui, excusare à peccato, ut recentiores Casuistæ docent: subindeque veriores & probabiliores sententias eligere semper tenemur, & prudens illud Augustini consilium sequi: *In his quæ salutis sunt, TENE CERTUM, DIMITTE INCERTUM.*

S. VI.

Aliud argumentum morale.

DABIT veniam Lector eruditus, si ad hoc novorum Casuistarum dogma, cuius tantum est virus, ut omnem penè Theologiam moralem infecerit, penitus evertendum, aliud argumentum morale subijciam, ex eo desumptum, quòd in antiquis Patribus, & in Ecclesiæ Doctoribus, nullum extet ipsius vestigium; ut vel ex eo cerni potest, quòd nullus omnino à Casuistis, ad illud stabilendum, vel Scripturæ vel Patrum locus adducatur. Cogit autem apud se, quisquis in re omnium gravissima falli non vult (subtilitatis habeat, præcipuum caritatem Theologia moralis, ab omnibus Patribus ignoratum esse, & in postrenis temporibus relictum. Omnino probabilitatem asserret, nil commodius, nil ad evellendos scrupulos aptius, nil ad complandandum salutis i-

iter expeditius. Magnum salutis praesidium natus esset qui eam didicit; magno adminiculo privaretur qui eam nescit. Hinc fit ut in recentiorum Casuistarum scriptis, singulis pene verbis inculcetur. Cur igitur tantum arcanum vel Patribus invidit Deus, vel nobis Patres invidentur? Cur ipsi probabilitatibus istis nihil utuntur? Cur scilicet rebus agenda non est ipsis explorata veritas, tantum timor praeseferunt, ne forte quod eis videtur rectum, iniquum, & pravam, a Deo iudicetur? Quis non videat, quam sit absurdum, ut in re tanti momenti, quod Patribus ignoratum fuit, his postrema temporibus subiret patuerit?

Simili discursu utuntur quidam Recentiores contra Suarezem, contententem obligari hominem ad actum contritionis in articulo mortis, nec ei sufficere sacramentalem dissolutionem cum attritione cognita. Incredibile est (inquant illi apud Caramuelem Theol. fundam. numero 307.) annu integrum mille sexcentis rem tam necessariam, si esse vera, fuisse in Ecclesia Romana ignoratam. Alius de Dei misericordia est praesumendum; non enim admittendum est, ab illa totam Ecclesiam deseri, ut in re tanti momenti semper fuerit decepta. Quae ratio (subdit Caramuel) tamen si moralis sit, & non metaphysica; fortis interim est, & sufficiens, ut Suarez opinio rejiciatur. Sed quis non videat pari jure, & simili discursu, rejici posse ejusdem Caramuelis, & aliorum Recentiorum dogma, quo asserunt omnem opinionem probabilem, probabilitate quantumvis tenui, tutam esse, subindeque licere sequi sententiam minus probabilem, in concursu probabilioris? Cum enim antiquis Ecclesiae Patribus tale dogma ignotum sit, & aclevissimum extet in eorum libris ipsius vestigium, credibile est illud non esse verum, nec ad morum institutionem, & conscientiarum quietem & tranquillitatem necessarium, ut novi Casuistae passim asserunt: Incredibile enim est, annu integrum mille sexcentis, rem tam necessariam fuisse Ecclesia Romana ignoratam. Alius de Dei misericordia est praesumendum; non enim admittendum est, ab illa totam Ecclesiam deseri, ut in re tanti momenti semper fuerit decepta. Certe (ut verbis ejusdem Caramuelis utar) hac ratio tamen si moralis sit, & non metaphysica fortis interim est, & sufficiens, ut recentiorum Casuistarum dogma rejiciatur. Unde mentio adversus eundem Authorem, cum Hieronymo Epistola sexagesima quinta exclamare possimus: Cur post quadringentos annos (dicamus nos mille sexcentos) docere nos niteris, quod ante nescivimus? Cur proferis in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Usque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam sedet tenebo fidem, in qua puer natus sum.

Nec valet quod ait Caramuel numero centesimo nonagesimo septimo, & centesimo nonagesimo editionis Francoford. In materia morum majoris scienda sunt Iuniorum opiniones, quam Veterum, quod hac argumentatione, ex perpetuo corporis & animi conflictu desumpta, suadere conatur: Videntur (inquit) corpus & animus conflictu perpetuo dissentire, quod probant naturae & moralitatis, & tunc animum fortiolem & libero rem reddi, cum corpus maceratur & debilitatur. Cum igitur non possimus negare, Veteres maiores mole, & viribus robustiores fuisse (reperimus enim, & colimus hodie eximia Sanctorum multorum corpora, habemus in thesauris hastas, enses, & alia Principum antiquorum arma, qua nobis essent impedimenta) dicturi sumus necessarios, Iuniores subilioribus ingenio praeditos, & Socraticis, Platonibus, Aristotelibus fuisse acutiores & oculatiores Thomas,

Tom. III.

A Scotos, Molinas, Suarezios, Vasquios. Unde alibi dicit: Non multum ego temporis impendo aut perdo in Veterum libri legendis, non quod contemniam illos, sed quod omnia qua pulchre cogitarunt, iam sint à Iunioribus summo studio elimata. Similia habet Theophylus Raynaudus in novae libertatis explicatione parte secunda, capite quarto, paragrapho septimo ubi sic ait: Scholastici posteriores super senes intellexerunt, & pleraque omnia rejicienda agnoverunt, quae anteriores vel probant, vel non improbabilia existimant: sicut enim (subdit et Agidius Romano) finanus esset super humerum gigantum, longius videret quam gigas, & posteriores Scholastici, existentes super humeros priorum, longius vident quam priores. Caramueli & Theophylo assentiantur Reginaldus, Cellotius, & alii, asserentes fidem à Veteribus hauriendam, doctrinam morum è Recentioribus; quoniam Antiquiorum placita viciniora sunt traditioni, Apostolicaeque doctrinae; Recentiores verò in doctrina morali magis instructi. Unde Caramuel in Theologia fundamentali numero 1268, alias 985. *Tota moralis Theologia (inquit) nova est. Quis enim negare audebit esse hodie in Diana centenas opinionum probabiles, quae Augustino, & antiquis Ecclesiae Patribus ignota fuerunt?*

Porrò hæc ita absurda sunt, & à communi sapientum sensu adeò aliena, ut impugnatione non egeant, sed ea reculisse, confutasse sit. Quare nolo plura dicere de re tanta, quia melius eam committito fidelium gemitibus, quam orationibus meis, ut cum Augustino loquar. Cum istis non tam disputationibus, quam orationibus est agendum; plus eis sine dubitatione praestamus, si ut corrigantur oremus, ne cum tantis ingeniis vel pereant, vel alios perdant praesumptione damnabili.

§. VII.

Absurdis & inconvenientibus adversa sententia expoditur.

PLURA licet ex adversa sententia sequantur inconvenientia, ea tamen ad duo praecipua capita revocari posse existimo; nempe ad inquisitionem veritatis, quam hæc sententia reddit profusa inutilem; & ad motum puritatem, & innocentiam, quam etiam violat & corrumpit.

Primum rectè & eleganter expenditur à Joanne Sennichio, libro supra citato de Saule exerge paragrapho tricentesimo quinquagesimo nono ubi sic discursit: Petendi instantiam amovere potius quam promovere videntur, qui probabilitatem quantumlibet tenuem sufficere ad securè agendum arbitrantur. Quorum enim se quis fatiget petendo à Deo notitiam certam veritatis, qui securum se reputat ductu exiguae probabilitatis? Neque enim ob aliud necessaria est legis gnaritas, nisi ut obtineatur bene agendi securitas. Hac proinde obtenti à per dictamen probabilitatis cessat anxietas exquirendi limam veritatis. Etenim ut ait Leo Papa. Nemo ad cognitionem veritatis magis propinquat, quam qui intelligit in rebus divinis, etiam si multum proficiat, semper sibi superesse quod querat. Nam qui se ad id in quod tendit pervenisse praesumit, non quaesita reperit, sed in inquisitione deficit. Qui ergo per judicium sibi sinunt, se per quamcunque & quarumcunque opinionum probabilitatem pertigisse ad agendi securitatem, desinent petere à Deo ulteriorem legis intelligentiam, praesumemes se iam pervenisse ad securitatis sufficientiam. Unde si Casuistas recentiores audiamus, qui omnia pure probabilia tuta existimant, eumque, qui probabi-

M m

babi-

ARTICULUS III.

Probabilitatum monstra, seu novorum Casuistarum excessus referuntur, & refelluntur.

babuliter incedit, tute incedere profitentur, A proflus immutanda sunt Christianae preces, nec jam cum Davide sic orandum est: Veritatem tuam doce me: Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua, sed istis potiùs ad probabilitatis doctrinam compositis precibus utendum: Probabilitatem tuam doce me: Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in probabilitate tua, ut rectè ait VVendrochius.

61 Alterum inconveniens declaratur ab Episcopo Gandavenfi in Epistola pistorali ad Clerum suae Diocesis, in qua sic dicit: Experimur quotidie tantam passim licentiã novas & laxas materia morali excogitari opiniones, & commenta, ut vix quidquam illicitum futurum sit, si quorundam placitis acquiescamus, nec ullum penè præceptum naturale aut positivum, quod quaestuosi istorum probabilitatibus obnoxium non sit, & elidatur: usque adeo student peccata omnia fucare & obvolvete, aut de medio etiam omnino tollere, arctamque viam cæli reclamante Christo Domino, dilatare, ut quantum saltem apparet, commodis per spatiosam ambulent, quaestum ipsos cum peccatoribus suis ad perditionem non ducat.

62 Similia habet Crepinus à Borgia in selectis Moralibus quaestione nona ubi sic dicitur: In rebus moralibus vix datur casus in quo non sint due opinionones contradictoriae & probabiles. & hoc punctum ita ad punctum reduxit Caramuel, ut vix sit aliquid præceptum Ecclesiasticum, quod eludi non possit, si eius doctrina, quam probabilem putat, adhaereamus. Nam duas opinionones probabiles contradictorias sequi quemlibet posse, probabile esse contendit: ex quo fit ut nemo teneri videatur præcepto vivendi, audiendi sacrum, recitandi horas canonicas & alia huiusmodi.

63 Quod ille de Caramuele dixit, de aliis recentioribus Casuistis licet asserere: cum enim Diana in opere Resolutionum moralium numeret quaestiones in materia morali supra ter mille, cum opinionibus & Authoribus pro utraque parte affirmantibus aut ambas esse probabiles, aut unam probabilem, & alteram probabiliorem; & recentiores Casuistae ad hoc potissimum tendant, ut certatim in materia morali novas & plausibiles opinionones singulis diebus excogitent, ut reddendo probabilia, quae antea probabilia non erant, ea quae antea non licebant, licita faciant; manifestum est, quod si quaecumque probabilitas à peccato exculet, & ad honestandas actiones humanas sufficiat, omnia ferè erunt licita ac honesta, & vix ullum erit præceptum naturale & positivum, quod facile eludi non possit. Quod ut pateat ad oculum, brevem probabilitatis synopsis hic describam, in qua novorum Casuistarum excessus, pluresque ipsorum assertiones ex eorum libris fideliter excerptas, ut in parva tabella exponam; ex ea enim manifestum erit, nullam ferè dari actionem pravam, quae licita non sit, si ipsorum placitis adhaereamus, & si fas sit quamcumque probabilem opinionem sequi, relicta probabilitati. Unde sit.

* * *

RECTE ait D. Thomas qu. 18. de verit. art. 6. 64 ex Commentatore in 3. de anima, quod falsa opinio ita se habet in cognoscibilibus, sicut monstrum in natura corporali: est enim falsa opinio proveniens præ intentionem ipsorum primorum principiorum, quae sunt quasi virtutes feminales cognitionis; sicut monstrum niunt præter intentionem virtutis naturalis agentis; & hoc ideo, quia omne malum est præter intentionem, ut dicit Dionysius quarto capite de divin. nomin. Vnde sicut in conceptione humani corporis in statu innocentie nulla monstrifitas accidisset: ita in intellectu hominis nulla factas esse potuisset. Ex quo Angelici Doctoris discursu liquet, quod sicut in situ naturae lapsae plures accidunt in humanis corporibus difectus & monstrifitates, ita & in animis plura opinionionum monstra ex ignorantia veritatis generantur, juxta illud Tertulliani libro secundo de Nat. Varietas opinionionum venit ex ignorantia veritatis. Sed nunquam tot & tam horrida probabilitatum monstra in materia morum vix vel audita sunt, quam hoc nostro saeculo, in quo ut lepide ait quidam Recentior, exorta est densissima novorum Casuistarum nubes, qui tanquam aegyptiacæ ranæ, vel locustæ, in Ecclesia incubuerunt, & nihil penè intactum, ac in moribus integrum reliquerunt, ut ex sequentibus assertionibus, ex eorum libris fideliter excerptis, & à Prospero Fagnano, Joanne Sinnichio, & Patrocio Parisiensibus, in probabilitatis synopsis, quam Episcopis Galliae obtulerat, diligenter & accuratè collectis, manifestè patebit.

§. I.

Assertiones Caramueli referuntur, ac refelluntur.

I.

TAM clarum videtur fornicationem secundum semel. 61 lam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicitur, ut contrarium omnino rationi diffiniri videatur. Caramuel lib. 4. Theol. moral. num. 1798, & in Theol. fundam. num. 1171. editionis Francos. ubi sententiam oppositam, quam fatetur esse D. Thomæ & discipulorum ejus, ait se non audere nominare probabilem.

Sed hæc assertio non solum falsa & improbabilis, sed etiam erronea, & hæc si proxima censenda est, ut docet Soto lib. 5. de justitia & jure qu. 3. art. 5. ubi sic ait: Dicere fornicationem non esse contra jus naturæ, ERROR EST HAERESIS PROXIMA. Nam consequens vix potest fieri. Genus ante legem scriptam non fuisse delictum; quum verò nique post scriptam, quia lege Moysaica non tenebatur.

Simile argumentum fieri potest de Turcis & Mahumetanis, aliisque infidelibus: cum enim jus positivum, quo fornicatio prohibetur, in sola Scriptura sacra sit contentum, subindeque ab ipsis in vincibiliter ignoretur, si illa jure naturæ prohibita non sit, quis Turca vel infidelis non dicet hebetis aut tardi ingens, sed minus acris, & excellentis aciple Caramel, nefandè illi crimini se prostitutus, argui poteri de peccato, ac de

eo iuste in hac vita vel in futura puniri? Si hoc conlequens Adversario displicet, audiat illud Augustini ad Pollentium lib. 2. de adulter. conjugis cap. 4. Hoc tu quidem non sentis, sed hoc sequitur illa qua sentis. Muta ergo antecedentia, si vult cavere sequentia.

Deinde contra eandem assertionem urget ratio D. Thomæ 2. 2. qu. 154. art. 2. Fornicatio cum sit concubitus vagus, utpote præter matrimonium existens, est contra bonum prolis educande; Ergo est contrarius naturæ, quæ copulam carnalem ad prolis generationem ordinat, & congruam ac convenientem ejus educationem exigit.

Nec valet quod ait Caramuel, antiquam Martini de Magistris crambem recoquens, sæpè contingere prolem fornicariè conceptam bene enutriti ac educari, imò melius quàm alias multas per copulam conjugalem conceptas. Non valet, inquam, quia, ut ait Soto loco citato, alius existimandus est ex natura, & non ex accidente: alioquin matrimonium non esset vinculum naturale ad convenientem prolis educationem ordinatum, quia aliquando accidit, ut conjuges, neque facultatem habeant, neque voluntatem eam educandi. Unde D. Thomas hanc Caramuelis instantiam prævidens ac præveniens, post verba relata subdit: Nec obstat si aliqui fornicando aliquam cognoscens, sufficienter provideat proli de educatione: quia id quod cadit sub legis determinatione, judicatur secundum quod communiter accidit, & non secundum id quod in aliquo casu potest accidere.

II.

Mollities jure naturæ prohibita non est; unde si Deus eam non interdidisset, sæpe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali. Ita idem Caramuel in Theologia moralis numero 1603, ubi de hoc crimine peccato non aliter philosphatur, quàm de minoratione sanguinis, aut de esu pomi, aliisque actibus de se bonis, aut indifferentibus: unde ibidem numero 1605, comparat molliem cum esu pomi vetici, dicens: Esu pomi alias indifferentem primis hominibus interdixit Deus quia voluit, & potuit, utpote rerum universarum Creator, & Dominus: Semina etiam effusionem inbibet, non quòd ipsa sit mala ante præceptum, sed quòd ipse sit Dominus, nos servus; ipse Creator, nos creatura, ipsi competat præcipiendi: aut horum nobis obediendi gloria relicta sit. Addit demum ibidem numero milleesimo sexcentesimo septimo. Mollities, sodomia, bestialitas, sunt peccata ejusdem speciei in similia. Quod adeo certum & manifestum existimat, ut dicat contrariam sententiam videri errorem in Philosophia. Ex quo manifestè sequitur, juxta illius principia, non solum molliem, sed etiam sodomiam & bestialitatem, non esse malas ab intrinseco, nec jure naturæ prohibitas; quia si sunt ejusdem omnino malitiæ specificæ, eodem jure debent prohiberi.

Sanè mirum est in viro docto & religioso sic extingui posse communissimas honestatis & pietatis notiones, ut hæc ipsi non solum probabilia, sed etiam certa videri poterint. Nam quantum hæc, non à cæcis auribus solum, sed etiam ab ipso lumine naturali aliena sint, agnoverunt Ethnici ipsi, qui non tantum bestialitatem, aut sodomiam, horridasque illas libidinum formas in corpora, in sexus, ultra jura naturæ, quæ non tam crimina quàm monstra dicenda sunt, ut ait Tertullianus, sed ipsam etiam molliem acriter reprehenderunt, ut Martialis libro nono, Epigram.

Tom. III.

A 42. ubi in Ponticum se pollutentem sic invehitur:

Hoc nihil esse peritas scelus est, mihi crede, sed ingens,
Quamvis vix animo concipis esse tuo,
Ipsam crede tibi naturam dicere rerum:
Istud quod digitis Pontice perdis, homo est.

Dolendum sanè celasse naturam Christianum Doctorem, quod Poëta Gentili, & aliis in moribus satis depravatis non occultavit: his enim verbis, non solum aperte docet molliem esse de se malam, & naturæ repugnantem, sed etiam rationem fundamentalem, quæ communiter utuntur Theologi ad id probandum, insinuat. Nam sicut verba ex sua natura ordinantur ad manifestationem mentis, ita semen genitale ad propagationem prolis: unde sicut uti verbis ad fallaciam, est peccatum contra ordinem naturæ; ita uti semine ad sterilem lasciviam, est de se malum, & ordini ac institutioni naturæ repugnans. Quapropter tam est impossibile ut molliem aut sodomiam congruant naturæ humanæ, quàm est impossibile, quòd mendacia ei convenient. Nec refert quod possit molliem aut sodomiam alicui ad sanitatem corporis prodesse; potest enim & mendacium alicui similiter ad salvandam vitam deservire: Si ergo id non sufficit ut mendacium dicatur aliquando licere, profecto non sufficit, ut molliem, aut sodomiam, ac similia libidinum monstra, aliquando censentur esse licita. Unde Augustinus in Enchirid. capite vigesimo secundo sic ait: Nec ideo ullum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentiendo; possumus enim & furando aliquando alicui prodesse, si pauper cui palam datur, sentit commodum, & dives cui palam tollitur, non sentit incommodum: nec ideo tale furtum quicquam dixerit non esse peccatum. Possumus & adulterando prodesse, si aliqua nisi ad hoc ei consentiatur, appareat amando moritura, & si vixerit penitendo purganda: nec ideo peccatum negabitur esse tale adulterium.

Quod si ita est de adulterio, quantum magis de Flagitiis contra naturam, quæ immaniora sunt? Unde idem sanctus Doctor libro tertio Confessionum capite octavo ait: Flagitia quæ sunt contra naturam, ubique ac semper deservenda atque punienda esse, qualia Sodomitarum fuerunt: quæ si omnes gentes facerent, eodem crimine reatu divini à lege tenerentur, quæ non sic fecit homines ut se illo uterentur modo; violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, eam eadem naturam, cujus ille author est, libidinis perveritate pollutitur. Quem Augustini locum corpori Juris canonici habemus insertum capite Flagitia, trigesimo secundo, quæstione septima.

Quod utitur Divus Thomas secunda secundæ quæstione centesima quinquagesima quarta, articulo duodecimo ad primum ad probandum quod in peccatis contra naturam, in quibus ipse ordo naturæ violatur, fiat injuria ipsi Deo ordinatori naturæ. Unde mirum est, Caramuelem autum fuisse asserere, molliem, sodomiam, & bestialitatem, nequaquam ex natura sua, sed ex superveniente duntaxat positivo Dei decreto, malitiam habere: cum passim apud omnes doctos, pariter & indoctos, communi consensu, antonomastice dicantur peccata contra naturam; ideo utique, quia adversantur humane naturæ, non solum secundum specificam gradum humanitatis, sed etiam secundum genericum gradum animalitatis. Manifestum est (inquit sanctus Thomas in caput primo

M m a m u a

mū ad Romanos lectione octava, quod secundum naturam intentionem commixtio sexuum in animalibus ordinatur ad actum generationis. Vnde omni commixtionis modus, ex quo generatio sequi non potest, est contra naturam hominis, in quantum est animal. Præmiserat ibidem ejusmodi peccata vocari ab Apostolo *Passiones ignominie*: quia propriè passio dicitur, quando aliquid trahitur extra ordinem suæ naturæ, putà cum aqua calefit; per hujusmodi verò peccata recedit ab ordine naturali. Dicuntur autem *passiones ignominie*, tum quia non sunt nomine digna: tum etiam quia cum per alia peccata carnalia homo ad naturam & conditionem brutorum dejiciatur, per peccata contra naturam à natura etiam bestialia decidit. Quis igitur dicere audeat, illud ex natura rei esse bonum homini, & obligatorium sub peccato mortali, quod deprimit humanam naturam non solum infra gradum suum, sed etiam infra gradum animalis?

71 Adde ex hac Caramuelis sententia, tria sequi absurda & inconvenientia. In primis enim, cum lex positiva non obliget nisi eos quibus manifestatur & intimatur, si mollities & sodomia solum lege Dei positiva sint prohibita, consecrarium profectò est, eos omnes non peccare, nec peccasse, effundendo semen per molliem & sodomiam, quibus Deus suam legem ea flagitia verantem non intimavit. Unde juxta Caramuelis sententiam, tamen si ista scilicet post intimatam sibi legem Dei verantem prædicta flagitia, peccassent ea perpetrando; ceteræ tamen nationes, quibus judicia sua Deus non manifestavit, nequaquam peccassent ea perpetrando; nec adhuc hodie peccarent quotquot per ignorantiam positivæ Dei legis eis allucunt; imò nec Onam filius Judæ peccasset, dum introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur, ut dicitur Genesis trigesimo octavo, nam eo tempore lex illa positiva non erat promulgata: & tamen Scriptura subdit, *Idem percussit eum Dominus, quod rem deestabilem faceret.*

72 Secundò, si mollities solo Dei præcepto positivo prohiberetur, aliquando esset licita, etiam post illius legis promulgationem, saltem pro casu extremæ necessitatis, ut si quis mori deberet, nisi se pollueret: positiva enim Dei præcepta cessare interdum in casu necessitatis, certum est, & constat exemplo Davidis, qui non obstante Dei lege, laicis verante esum panum propositionis, in necessitate famis eos comedit, ejusque factum Christus Matthæi duodecimo excusat, nec non, ob similem necessitatem, suos Discipulos à violatione sabbathi divinitus interdicta. At molliem seu pollutionem voluntariam, etiam in casu extremæ necessitatis (putà cum necessaria est ad salutem vel vitam tuendam) non licere, communiter docent Theologi, & patet exemplo plurium vitorum illustrium & piorum, qui mori maluerunt, quam seminis effusionem, ex cujus retentione mors imminabat, per pollutionem, vel per copulam procurare. Sic Beatus Casimirus, Regis Poloniæ filius, Hungarorum Rex delectus, gravi oppressus infirmitate, mori potius, quam castitatis jacturam ex Medicorum consilio subire constanter decrevit. Idem de Jacobo Cardinali Ulyssiponensi, Regis Portugaliæ filio, refert Hieronymus Garimbertus libro tertio de vitis Pontificum. Similia traduntur de Ifaacio Comneno Imperatore, de Thoma se-

cundo Episcopo Eboracensi, & de Michaele Verino Poëta Gallo, cujus istud extat posteritatis consecratum:

*Sola Venus poterat lento succurrere morbo:
Ne se pollueret, maluit ipse mori.*

Ergo mollities non solum præcepto Dei positivo, sed etiam lege naturali prohibita est.

Tertio ex sententia Caramuelis sequitur adulterium esse gravius & turpius intra genus luxuriae, quam molliem, sodomiam, & bestialitatem: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Miror est certam: nam ut docent communiter Theologi cum sancto Thoma secunda secundæ quæstione centesima quinquagesima quarta, articulo duodecimo intra genus luxuriae peccata contra naturam (qualia sunt molliem, sodomiam, & bestialitas) sunt omnium gravissima & turpissima: Sicut in speculativo (inquit sanctus Doctor) error circa ea quorum cognitio est homini naturaliter indita, est gravissimum & turpissimum: ita in agendis, egerè contra ea que sunt secundum naturam determinata, est gravissimum & turpissimum. Quia ergo in vitio que sunt contra naturam transgreditur homo ad quod est secundum naturam determinatum circa ipsum venientem, inde est quod in tali materia hoc peccatum est gravissimum. Sequela autem Majoris est evidens: Adulterium enim est intrinsicè malum, & lege naturæ prohibitum, ut omnes fatentur: Sed peccata que per se & ab intrinsicè sunt mala, ipsoque naturali jure prohibita, graviora sunt eis que ab extrinseco tantum, & ratione legis positivæ ea prohibentis, mala sunt: Ergo si molliem, sodomiam, & bestialitatem, non sint ab intrinsicè mala, nec jure naturæ prohibita, sed tantum ab extrinseco, & ratione legis seu præcepti positivæ, manifestè sequitur adulterium in malitia & gravitate, molliem, sodomiam & bestialitatem excedere. Pudet me in istis sordibus tandiu versari, libenterque hic cum Augustino Epistola quinquagesima sexta dixit: *Pudet me ista respicere, cum eos non puderis ista sentire: cum verò ausi sint etiam defendere, non jam eorum, sed ipsius generis humani me pudet, cuius aures hoc ferre poterim.*

Non possum tamen præcipuum Caramuelis fundamentum subterere, & insolatam relinquere. Illud proponit loco supra citato numero millesimo sexcentesimo textu his verbis: *Proximius ad generationem & naturam accedit embrio & infans ipse nondum natus, quam semen: Atqui potest gravis parens contra animatum factum procedere, si aliter vitam conservare non possit: Ergo a fortiori possit contra semen, si solummodo considerentur rationes naturales.*

Sed hæc ratio frivola est, nec valet illa Consequentia, seu argumentum à pari, quod ab abortione ad molliem format: in molliem enim immiscetur libidinosa delectatio, quæ in abortione nequaquam intervenit, ut proinde etiam si abortio esset licita, consequens non sit molliem pariter licere. Tam vehemens enim & exorbitans est ea delectatio, quæ in effusione seminis genitalis sentitur, ut contra rationem sit, eam unquam, citra utum legitimum conjugii, sponte admittere.

Arguit in super numero 1603, in hunc modum: *Mollities (inquit) est seminis effusio voluntaria, & si mala secundum se, de istius malitia hominibus consistere debet. Sed quid semen? Doctores certant, & adhuc sub iudice lis est, Aliqui judicant,*

rem alii spumam nonnulli lac, plerique sanguinem, semen esse contendunt. Et tamen esse contra ipsam naturam, sudorem spumam, sanguinem, lac, & similia corporis nutrimenta, vel excrementa ex rationabili causa decidere, nullus Dialecticus probare poterit. Ergo nec ultra ratione naturali probari potest, esse contra naturam decidere semen ex rationabili causa. Hoc consequens suppressit Caramuel, sive quia pavidit illud exponere, sive quia cuius obvium esse prospexit.

76 Respondeo primò, quod si hoc argumentum valeret, probaret molliem non solum ex sua natura, sed etiam supposito positivo Dei præcepto eam vetante, non esse malam & illicitam, sed de se bonam, & aliquando obligatoriam sub peccato mortali: posset enim qui eam veller exercere, hoc discursu Caramuelis uti, & sic argumentum proponere. Si molliem mala esset ex Dei præcepto eam vetante, de ipsius malitia hominibus constare deberet: Atqui non constat: Ergo non est mala ex præcepto Dei eam vetante. Minor probatur: Cum molliem constiterit in voluntaria feminis effusione, non potest constare de præcepto eam vetante, nisi prius constet quid sit semen, cuius voluntaria effusio interdicitur: Atqui nondum constat quid sit semen, sed Doctores de eius natura & quidditate disputant, aliis contendentibus esse sudorem, aliis spumam, aliis lac, aliis sanguinem, vel simile quoddam corporis nutrimentum, vel excrementum, & adhuc sub iudice lis est: Ergo nondum constat de præcepto molliem vetante, subindeque nec de ipsius malitia indidem proveniente. Ecce quomodo hic Caramuelis discursus nimis probet, & molliem, supposito etiam positivo Dei præcepto eam vetante, faciat licitam; imò verò etiam aliquando obligatoriam: nam posset etiam quis in hunc modum rursus arguere. Non obstant quacumque Dei lege hominibus hæcenus notificata, non modò possumus, sed aliquando tenemur, (quando scilicet ad tuendam vel recuperandam corporis valetudinem id necessarium est) emittere sudorem, spumam, lac, sanguinem, aut similia corporis nutrimenta, vel excrementa: Ergo & semen; quippe quod, juxta probabilem Doctorum sententiam, nihil est aliud quàm quiddam istorum.

77 Respondeo secundò directè ad argumentum, quod ut cuiuslibet constet molliem esse de se & ex sua natura malam, & lege naturæ prohibitam, non requiritur quod naturam & quidditatem seminis genitalis speculativè cognoscat, & an illud essentialiter, vel accidentaliter tantum à sanguine, lacte, sudore, & aliis humani corporis humoribus aut superfluitatibus distinguatur, exploret; sed sufficit quod sciat illud esse instrumentum generationis, & ordinari à natura ad conservationem & propagationem speciei; subindeque non licere illud prodigere aut expendere eo actu, ex quo generatio sequi non valeat: hoc autem lumine naturali notum est, & à nullo, quantumcumque bardo & stupido, invincibiliter ignorari potest: unde eo ipso quod aliquis utitur semine ad sterilem lasciviam, peccat non solum contra præceptum Dei positivum, quo voluntaria feminis effusio extra ultimum matrimonii prohibetur, sed etiam contra præceptum naturæ, & dictamen naturale rationis, quo omnibus hominibus, etiam illis qui præ-

cepta Dei positiva invincibiliter ignorant, huius actus malitia & deformitas manifestatur & intimatur.

III.

In audiendo Missam de præcepto, vel recitandis horis ex obligatione, satis est attentio externa: unde potest quilibet voluntarie distrabi. Ita Caramuel in epist. præliminari ad Dianam, ubi sic ait: Navarrus, & quotquot internam attentionem requirunt in officio divino, considerata vivacitate humani ingenii, concludunt vixit ne vix quidem possit hominem satisfacere sine aliqua distractione veniali: si de præcepto alii pariformiter philosophantur. At nos, qui contra generose sentimus, & sensum nostrum armato ratiocinio firmamus, NON SOLUM MILITES, SED ET VIRGINES SUMUS: possumus enim ita horas, aut alii Ecclesia præceptis satisfacere, ut ne in levem quidem culpam labamur. Prolatio enim, & quacumque alia extrinseca operatio, est facilissima; & humana principum leges, Ecclesiastica aut seculares sine, non præcipiunt interna. Et in Theologia fundamentalium, 44. hæc scribit de seipso: Vno momento (inquit) calum verso, altero ad subterranea transeo: nulla in oratorio movetur musica, quæ mihi non sit impedimento; attendere lectioni desidero, sed distractiones non evito involuntarias. Et nihil minus nullo crucior scrupulo, nullo dubio angor: quia prudenter suppono me ad attentionem internam non tenerizans habere bonum esse, & eâ carere nequidem esse levem culpam; me ad lectionem tantum & attentionem externam obligari; me egisse totum quod rubrica jubens certo scio; & ita certo ut possim jurare. Ergo me me venialiter quidem peccavisse in hac materia certo scio, & ita certo, ut possim jurare.

Hanc sententiam non solum omnino improbabilem, sed etiam in praxi valde periculosam esse existimo: nam Ecclesia in cap. Dolentes de celebr. missatum, districtè præcepit Clericis in virtute obedientiæ, ut divinum officium, nocturnum pariterque diurnum, quantum Deus eis dederit studiose celebrent PARITER ET DEVOTE: Sed hoc non potest intelligi de attentione & devotione solum externâ; Ergo Ecclesia præcipit Clericis recitare officium cum devotione interna quæ possunt, & quam Deus eis dederit. Major patet: Minor, in qua est difficultas, probatur multipliciter. Primò quia devotio propriè & per se primò dicitur de interna, & impropiè tantum ac secundariò de externa, ut docet S. Thomas 2.2. qu. 83. art. 2.

Secundò, quia in prædicto Canone ante verba adducta dicit Pontif. ex Intendunt [Clerici] externis collocationibus laicorum, dumque auditum ad indebitos sermones effundunt, AURES INTENTAS NON PORRIGUNT AD DIVINA: Sed porrigere aures intentas ad divina, interiorem animæ attentionem & applicationem importat: Ergo in illo Canone est sermo de devotione & attentione interna, & non solum de externa.

Tertio probatur eadem Minor: Ecclesia per hoc præceptum recitandi horas Canonicas, præceptum naturale seu divinum orandi, & vacandi rebus divinis determinat; sicut præcipiendo auditionem Missæ in die festivo, determinat præceptum naturale, quo homo tenetur aliquod tempus vitæ suæ cultui divino deputare: nam ut ait S. Thomas 2.2. qu. 112. art. 4. ad 4. Inest homini naturalis inclinatio ad hoc quod cuiuslibet rei necessaria

cessaria deputatur aliquod tempus; sicut corporali resurrectioni, somno, & alii hujusmodi; unde etiam spirituali resurrectioni, qua mens hominis in Deo resuscitur, secundum dictamen naturalis rationis, aliquod tempus deputat homo; & sic habere aliquod tempus deputatum ad vacandum Divinis, cadit sub præcepto morali. Ergo cum præceptum naturale seu divinum orandi, & vacandi Deo ac rebus divinis, indubitanter obliget ad attentionem consequens omnino est, ut etiam præceptum Ecclesiæ illud determinans & veluti contrahens, etiam ad attentionem interiori obliget.

82. Quartò: Ecclesiæ præcipit recitationem officii ut est actus virtutis religionis, & moraliter bonus; actus enim mali, vel ex sua specie indifferentes ad bonum & malum, non sunt materia congrua præcepti Ecclesiastici: At recitatio officii sine devotione & attentione interna, non est actus virtutis religionis, sed potius quaedam species hypocrisis, saltem materialiter: Ergo &c. Major patet, Minor probatur. Nam juxta D. Thomam 2. 2. qu. 88. art. 3. ratio quare oratio sit præcipuus actus religionis est, quia in oratione fideles Deo offerunt id quod in eis præstantius est, scilicet mentem: Sed ille qui voluntarie distractus recitat divinum officium, non offert Deo id quod habet melius & præstantius, sed quod deterius est & ignobilius; cogitando enim v.g. de cibo aut potu, vel de negotiis secularibus, tunc obsequium quidem corporis præstat Deo, sed obsequium mentis venit; datque medullam mundo & vanitati, & corticem tantum Deo & pietati: Ergo tunc actum religionis non facit, sed potius actum hypocrisis, saltem materialiter.

83. Quintò: Absurdum videtur dicere, quòd Ecclesiæ non plus in hac materia præcipiat Clericis, quàm præstari possit ad psittaco: nam ut ait Augustinus exposit. in Psal. 12. *Et meruli, & psittaci, & corvi, & pica, & hujusmodi volucres, sępę ab hominibus docentur sonare quod nesciunt: scienter autem cantare, natura hominis divina voluntate concessum est.* Unde idem S. Doctor conc. 29. in Psal. 118. *Clamor ad Dominum (inquit) qui fit ab orantibus, si sonitu corporali voci fiat, non intendit in Dominum corde, quis dubitet maniter fieri.* Nullus certe, excepto Caramuele, qui non solum non dubitat, sed certò asseverat, imò & iurejurando confirmat, non solum non inaniter istud fieri, sed & ita proficudè, ut & Ecclesiastico præcepto satisfaciamus, & omnis quoque scrupulus levissimi peccati tollatur; unde ut supra audivimus, eos qui suæ adhærent sententiæ, non solum milites, sed & virgines esse affirmat. Sed esto virgines sint: cum tamen oleum devotionis, quo charitatis flamma in cordibus nostris nutritur, habere non satagant, sed tantquam garrulæ aves sine interiori sensu verba emittant, non sunt virgines prudentes, sed fatuæ, quæ à nuptiis sponsi cœlestis, ejusque complexibus repelluntur. Esto milites sint: cum tamen contra mentis evagationes & distractiones non pugnent, sed ab eis vitro se vinci & superari patiantur, non tam generosi milites, quàm ignavi & imbelles militiae desertores dicendi sunt. Esto etiam singulis diebus per quinque vel sex horas cante in choro; cum tamè non palliant mente & spiritu, ut jubet Apostolus, sed ore tantum & voce, sicut meruli, psittaci, pica, & corvi, ut Augustinus ait; non tam chori-

A quàm canoræ aves, nec tam Ecclesiastici quàm psittacæ canores, ut bellè dicit Sennichius, appellandi sunt.

Denique, ut præcipio Caramuelis fundamento occurramus: dato quòd Ecclesiæ non possit directè & primario præcipere actum internum, secundariò tamen & indirectè illum jubere potest, quando scilicet actus interior necessarius est, ut actus exterior sit bonus. Unde per se loquendo habet potestatem super actus exteriores; super actum verò interiore, per accidens, & ratione actus exterioris, in quantum est forma illius. Sic Ecclesiæ præcipit Inquiritibus sub pena excommunicationis, ut non procedant contra aliquem ex odio, Et in cap. Volentes supra citato, jubet confessionem quotannis fieri fideliter, & Eucharistiam suscipi reverenter. Cur ergo similiter Clericis præcipere non poterit, ut divinum officium cum attentione & devotione internâ quâ possunt, & quâ Deus ipis dederit, quotidie recitent? Certè qui aliter sentiunt, & faciunt, non à peccatis venialibus eximuntur, ut ait Caramuel, sed periculo culpæ mortalis, sub indeque æternæ damnationis, se exponunt. Unde frivolum est quòd addit, nimirum se posse jurare, in hoc genere nec venialiter quidem peccavisse, hancque esse summam conscientie quietem, atque animi tranquillitatem. Sicut enim qui ex conscientia etronca invincibiliter putaret non esse peccatum, furari ad dandam elemosinam, vel mentiri ad salvandam vitam proximo, etiam si milles furaretur, aut mentiretur, semper posset jurare, sed in hoc genere, nec mortaliter, nec venialiter peccavisse, nec tamen propterea ejusdem conscientie tranquillitati esset congaudendum: ita pariter nec nos, qui existimamus Ecclesiæ non solum attentionem externam, sed etiam internam in recitatione officii præcipere, summam illam conscientie quietem acque animi tranquillitatem Caramueli invidemus, nec jurare vellemus, eos qui in recitatione officii voluntarie distraherentur, & de interna attentione non curant, periculo peccati mortalis non se exponere.

Plures aliæ sunt ejusdem Authoris circa divini officii recitationem laxitates, non solum omnino improbabiles, sed etiam prorsus intolerabiles. Nam in Commentario regulæ S. Benedicti disp. 112. num. 1415. & in Theologia fundamentalium num. 760. docet eum satisfacere præcepto recitandi officium, qui illud recitat animo non satisfaciendi. Et numer. 500. & 502. adiecit eum qui vespere matutinas & laudes recitat, duorum dierum obligationi posse satisfacere: quia (inquit) una & eadem actione potest quis simul satisfacere duobus præceptis numero distinctis, eodem tempore concurrentibus. Ex quo etiam infert. unicâ communionem paschali posse aliquè duorum annorum obligationi satisfacere. Item n. 1190. dicit obligatum ad officium recitandum satisfacere legendo quotidie officium Paschale, pro quolibet alio officio, quantumvis prolixo, per annum incidente. Denique in commentario regulæ S. Benedicti disp. 117. num. 1446. suggerit duas methodos à se inventas, juxta quas possit quis, etiam pro longo tempore, excutere obligationem recitandi horas Canonicas, absque ulla culpa, saltem mortali: unam beneficio probabilitatis opinionum, alteram beneficio varietatis horologiorum, quæ (inquit) si bona sint, & diligenter dirigantur, habet vim opinionum probabili-

bilis. Et tamen in Theologia fundamentali, fundamento 10. qu. de horologiis, ait horologiis fundam. non esse, quia horologia sere omnia concepta sunt in originali peccato, subindeque peccata actualia necessario committuntur. Unde huic Authori verba illa Augustini ad Julianum dicere licet: Mira sunt qua dicitur, nova sunt qua dicitur, falsa sunt qua dicitur. Mira stupemus, nova cavemus, falsa convincimus.

IV.

86. Quamvis actor nullum jus in rem quam petit videtur habere, potest illi Advocatus patrocinari. Caramuel lib. 3. Theologiae moral. numer. 1470. ubi sic ait: Si actor, velit necesse Advocatus, accusare vult, vel etiam de facto accusavit, TAM ET SI NULLUM IUS VIDEATUR HABERE, potest illi Advocatus patrocinari, nimirum quantum per leges licet, examinando bene testes, eorum responsa conferendo, & notando: saepe enim contingit, causas bene fundatas male cedere, & saepe male fundatas bene succedere.

87. Oppositum expressè docet D. Thomas 2. 2. quæst. 71. articulo 3. in corp. ubi sic dicitur: Licetum est alicui cooperari ad malum faciendum, sive consulendo, sive adjuvando, sive qualitercumque consentiendo: quia consiliarius & coadjuvans, quodammodo est faciens: & Apostolus dicit ad Roman. 1. quod digni sunt morte non solum qui faciunt peccatum, sed etiam qui consentiunt facientibus: unde & supra dictum est, quod omnes tales ad restitutionem teneantur. Manifestum est autem quod Advocatus & auxilium & consilium praestet ei, cujus causa patrocinatur: unde si scienter injustam causam defendit, absque dubio graviter peccat, & ad restitutionem tenetur ejus damni, quod contra justitiam per ejus auxilium altera pars incurrit. Et rursus ibidem in solutione ad 2. Advocatus (inquit) si in principio credidit causam justam esse, & postea in processu appareat eam esse injustam, non debet eam prode, ut scilicet aliam partem juvet, vel secreta sua causa pariter revelet: potest tamen & debet causam desistere, vel cum cujus causam agit ad cedendum inducere, sive ad componendum, sine adversarii damno.

88. Confirmatur ex Augustino Epist. 54. sic dicente: Si justitia sincerius consulatur, justius dicitur Advocato, redde quod accepisti, quando contra veritatem stetit, iniquitati adjuvisti, sefelisti, justam causam oppressisti, de falsitate vicisti. Et infra: Quis tandem Advocatus facile reperitur, qui suscepto suo dicat, Recipe quod mihi cum tibi male adesse dediisti, & redde adversario tuo quod me agente inique abstulisti? Et tamen quem prioris non recta vita rectissime poenitet, etiam hoc facere debet: ut si ille qui inique litigavit, non vult admonitus corrigere iniquitatem, qui tamen iniquitatis nolit iste habere mercedem: nisi forte restituendum est alienum, quod per furtum clanculo auferretur, & restituendum non est alienum, quod in ipso foro, ubi peccata puniuntur, decepto iudice, & circumventis legibus obviatur.

89. Pro majori hujus veritatis confirmatione habet hic subnectere formulam juramenti, quod emittere jubentur Jure Caesareo omnes causarum Patroni seu Advocati: Patroni causarum (inquit lex) qui utrique partis praesentes

A auxilium ingrediuntur, cum lis fuerit contestata, post narrationem propositam, & contradictionem objectam, in qualicumque judicio majore, vel apud arbitros, sive ex compromisso, sive aliter datos, vel electos, sacrosanctis Evangelis tactis, juramentum praesent, quod omniquidem virtute sua, omnique ope, quod verum & justum existimaverint clientibus suis inferere procurabunt, nihil studii relinquentes quod sibi possibile est: non autem crediti sibi causa, cognita quod improba sit, vel perituro sperata, & ex mendacibus allegationibus, ipsi scientes prudentesque mala conscientia illi patrocinabuntur: sed etsi certamine procedente, aliquid tale sibi cognitum fuerit, a causa recedent, ab hujusmodi communitone sese penitus separantes.

B Plures aliae assertiones in libris Caramuelis leguntur, quae adeo absurdæ sunt, & bonis moribus alienæ, ut confutatione non egeant. Nam in Theologia morali numer. 1582. asserit hoc juramentum, Per vitam meam, sic expositum, Tam verum est quod dico, quam quod habeo vitam, posse mendaciter, citra peccati vel venialis noxam emitte. Et in Theologia fundamentali editionis Francofordianæ num. 1142. doctrinam Francisci Amici, quæ asserit licere Clerico, vel Religioso, calumniatorem, gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius defendendi modus non suppetit, ut veram ac certam propugnat, dicens: Doctrinam Amici solam esse veram, & oppositam improbabilem, CENSEMUS OMNES DOCTI. Et num. 1153 aliam ejusdem Authoris sententiam, quæ docet licere Clerico vel Religioso, qui fragilitatis cedens, feminam vilem cognovit, eam occidere, quando factum vulgare, & ipsum infamat, indirectè salutem approbat, responsum suspendendo, & dubitando an id liceat: ut enim ille definit numer. 275. Omnis omnino actus humanus licitus est, qui non impingit evidenter in aliquam legem obligatoriam evidenter. Item in eadem Theol. fundam. pag. 119. hæc scribit: Petrus die sabbathi sub mediam noctem, ut primum audivit duodecimam, comedit carnes, & postquam satur excessit è mensa, audivit aliud horologium significans horam duodecimam. Die sequenti communicare vult, & sic discursit: horologia habent opinionum probabilium virtutem; at ego comederam antequam tale horologium sonuerit: ergo probabile est quod comedi ante duodecimam: ergo probabile quod sim jejunus: at opinioni probabili conformare conscientiam possum: ergo potero communicare. Et volo scire cur communicare non possit: nam stando doctrina præcedenti, potest; & ego in toto hoc Petri discursu, quod possem aut negare, aut reprehendere, nihil invenio. Magna certe opportunitas

E & utilitas probabilitatis opinionum, & varietatis horologiorum, quæ juxta Caramuellem, habent opinionum probabilium virtutem: nam & illorum beneficio potest quis eadem die usque ad saturitatem carnes comedere, & nihilominus immediatè post accedere ad sacram synaxim! Denique hic Auctor lib. 4. Theol. moral. num. 1559. ait: Deorum pluralitas, stando puri principii naturalibus, defendi & propugnari potest. Quæ assertio non solum Polytheismo, sed etiam Atheismo non parùm favet, quia ut communiter docent SS. Patres Athanasius, Chrysostomus, Theodoretus & alii, Multitudo Numinum nullitas est Numinum. Unde egregiè Tertullianus contra Marcionem: Veritas Christiana

Codices Iustin. lib. 3. sic. 1. S. 14

frangit o. ab. accet.

stiana distinctè pronuntiat, Deus si non unus est, non est, quia dignius credimus non esse quodcumque non ita fuerit ut esse debeat. Ergo si Deorum pluralitas, stando puris principiis naturalibus, propugnari possit, etiam, stando in iisdem principiis, Deorum nullitas defendi poterit; quod est causam Atheorum manifestè juvare.

§. II.

Tamburini laxitates reprobandur.

I.

91 **L**ICITUM est inducere testem ad jurandum falsum, quod jurans quidem putat esse verum, ipse verò inducens scit esse falsum. Tamburinus lib. 3. in Decalogum cap. 1. §. 6. num. 7. pro hac sententia referens Hurtadum, Dianam, & Tancredum.

Hæc assertio non solum omnino improbabilis, sed etiam erronea, & prorsus intolerabilis est, potestque breviter confutari. Primò quia amor Dei, & zelus honoris eius, obligat me ut quantum commodè possum, vitam etiam peccata materialia, tam in me quam in aliis: Jurare autem id quod re ipsa est falsum, & putatur esse verum, est peccatum saltem materialiter, cum tale juramentum veritati & æternæ legi dissonum sit: Ergo quantum commodè possum, teneor juramentum illud impedire; tantum abest quòd possim ad illud proximum inducere.

92 Secundò impugnatur: Fraternalis charitatis dilectione proximum instruere teneor, quando ille laborat ignorantia alicujus rei, juri divino & naturali contrariæ, & probabiliter speratur, quod ablata ignorantia non operabitur quæ cum ignorantia facit, vel facere vult: Ignorat Petrus v. g. Mariam non esse suam uxorem, & vult ad illam accedere, teneor illum admonere non esse ejus uxorem: Ignorat alius aliquam hostiam non esse consecratam, & illam vult adorare; teneor ei significare talem hostiam consecratam non esse. Mira ergo est Tamburini exorbitantia, dum scribere audeat, licitum esse, non modo proximum ignorantem non instruere; sed insuper ipsum in materialem Decalogi transgressionem impellere.

93 Nec valet quod ille ait: Jurare falsum, quod sine culpa putatur esse verum, actus est religionis; unde qui ad hoc inducit, ad actum virtutis inducit. Non valet, inquam, quia pariter actus religionis est, quando adoratur hostia, quæ invincibiliter putatur consecrata, cum re ipsa non sit consecrata; & tamen quis audeat dicere, licitum esse scienti eam non esse consecratam, inducere ignaros ad eam adorandam tanquam consecratam? Nonne etiam uxorem reddere debitum conjugale maritò est actus justitiæ? & tamen quis dicet, scienti maritum vivere, licitum esse, non solum eam non admonere, sed etiam ad reddendum superinducto viro conjugale debitum inducere? Nonne pariter servum laborare in die festo, quem bona fide existimat non esse festum, actus est obedientiæ, vel justitiæ? quis tamen propterea asserat mihi licere, inducere servum ad laborandum in die, quem ille nescit esse festum, ego verò festum esse scio? Quàm levis ergo & trivialis est illa Tamburini ratiuncula, quæ se per motum dicit ad asserendum licitum esse, inducere testem ad jurandum falsum, quod ju-

rans quidem putat esse verum; ipse verò inducens scit esse falsum.

II.

Licitum est reo cum equivocatione negare veritatem Judici legitimo, legitime interroganti. Tamburinus lib. 3. cap. 4. §. 3. num. 5. pro hac sententia citans Delugo, Sanchez, & alios.

Oppositum docet S. Thomas 2. 2. qu. 69. art. 1. in corp. ubi sic ait: Pertinet ad debitum justitiæ, quòd aliquis obediat suo superiori in eis ad quæ jus pralationis se extendit. Iudex autem superior est respectu ejus qui judicatur; & idè ex debito tenetur accusatus iudici veritatem exponere, quam ab eo secundum formam juris exigit; & idè si confiteri noluerit veritatem quam dicere tenetur, vel si eam mendaciter negaverit, mortaliter peccat. Quo nihil clarius & expressius contra Tamburini assertionem dici potest.

Addo quod, si vera esset Tamburini sententia, nunquam liceret Judici, reos ad confessionem criminis capitalis, quantumvis semiplenè probati, torturis adigere; quia iniquum est quemquam ad id cogere, quod præstare non tenetur. Oppositum autem docent SS. Patres, præsertim Augustinus lib. 19. de Civit. cap. 6. Ambrosius lib. 2. de Abel & Cain cap. 9. & Eusebius Papa Episc. 1. ad Galliæ Episcopos, cujus est illa sanctio corpori Juris inserta, cap. 11. qui §. qu. 5. ubi dicitur: Veritatem diversis cruciatibus è labris suis religiosus tortor exigere debet: ut dum verbis corporum subjiciuntur, que gesta sunt, fideliter & veraciter exquirantur. Unde Leonardus Coquzus in Commentariis super cap. 6. lib. 19. Augustini de Civit. Dei, & Covarruvias lib. pract. qu. cap. 23. num. 5. reproband errorum Joannis Ludovici Vives, astruentis oppositum saltem quoad Christianos.

Ex discursu & ratione D. Thomæ patet, non solum falsum, sed etiam intolerabile esse dogma Joannis Sancio in practicis disputationibus disp. 9. num. 7. & sequentibus, ubi (recte Diana tract. 7. Resol. 55.) asserit quod si penitens probabiliter credat Confessarium non impensurum illi absolutionem, si fateretur consuetudinem peccandi, potest equivocatione utendo negare consuetudinem; ut suis sensibus, consuetudine careo peccandi, non absolute, sed ad confitendum tibi de presenti. Et hoc etiam procedit, si credat absolutionem se naturum, cum ad confitendum eadem peccata bis non sit obligatus, nec ad patientium peccatorem ex consuetudine jam nota oriendum. Idem dicendum de occasione proxima, inevitabili tamen sua magna incommodo & scandalo. Nam in tali casu possit etiam penitens uti equivocatione, licet à Confessario de tali occasione interrogetur.

Patet, inquam, doctrinam hanc perverisam & prorsus intolerabilem esse. Primò quia permittit uti equivocatione aut restrictione mentali, quod plures graves Theologi & Doctores nunquam licere existimant, videturque innuere D. Thomas 2. 2. qu. 109. art. 3. ad 1. ubi sic discurret: Quia homo est animal sociale, naturaliter unus homo debet alteri id sine quo societas humana servari non possit; non autem possent homines, tanquàm sibi invicem credentes, tanquàm sibi invicem veritatem manifestantibus. Quo discursu utitur etiam D. Augustinus in Eucharid. cap. 22. ubi sic ait: Virique verba propter falsam sunt instruita, non per quæ se invicem fallant,

fallant, sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas proferat. Verbis igitur uti ad fallaciam, non ad quod instituitur: sunt peccatum est. Unde Caranuel licet in laxas opiniones valde propensius, in eam tamen quæ æquiuocationes & restrictiones mentales permittit, invehitur in Theologia fundam. num. 1282. ubi hæc scribit: Est mihi innata aversio contra restrictiones mentales: tollunt enim humanam societatem: tanquam pestifera damnanda sunt, quoniam semel admisso aperiant omni perjurio viam; & tota differentia in eo erit, ut quod heri vocabatur mendacium, naturam & malitiam non mutet, sed nomen, ira ut hodie jubeatur restrictio mentalis nominari: quod est virus condere sacro, & se suis specie virtutis cooperare. Cui consonat illud Innocentij 111. in Epist. ad Archiepiscopum Cantuariensem: Nomina tantum non res mutantur, quasi mutato nomine, culpa transferatur & pena: & illud Tertulliani de carne Christi cap. 13. Omnia periclitantur aliter accipi quam sunt, & amittere quod sunt, dum aliter accipiuntur, si aliter quam sint cognominentur: fides nominum, salus est proprietatum.

Deinde, Elto æquiuocationes & restrictiones mentales interdum, suppositis quibusdam conditionibus licitæ sint, de quo suo loco dicemus; eas tamen extendere ad tribunalia justitiæ, vel penitentia, profus intolerabile est: nam ut ait D. Thomas supra relatus, Ex debitor tenetur accusatus iudici veritatem exponere, quam ab eo secundum formam juris exigit: & idem si confiteri noluerit veritatem quam dicere tenetur, mortaliter peccat. Idem à fortiori dicendum de penitente, legitime à Confessore interrogato: cum enim in foro illo interno Confessarius habeat rationem iudicis, tenetur penitens interrogatus de his quæ ad forum illud spectant, qualia sunt consuetudo peccandi, vel occasio proxima, sincere respondere; nec potest sine gravi culpa æquiuocationibus, aut restrictionibus mentalibus ei veritatem occultare: maxime cum Confessarius non solum habeat rationem iudicis, sed etiam Medici spiritualis, nec possit penitenti congrua remedia ad evitanda peccata adhibere, nisi statam conscientia ejus, subindeque prava ejus habitus & consuetudines, ac peccandi occasiones cognoverit.

Ex his etiam patet, falsissimum esse quod aliqui docent, nempe non solum licere iocum æquiuocatione negare veritatem iudici legitimo, legitime interroganti, sed etiam jurare se rem nescire, intelligendos ita ut teneatur illi dicere, vel quid simile: hoc enim non est aliud quam mendacio palliato addere perjurium: quod Augustinus lib. contra mendacium cap. 18. detestatur & vehementer deplorat, his verbis: O ubi estis fontes lachrymarum! Et quid facimus, quod ibimus, ubi nos occultabimus ab ira veritatis, si non solum negligimus cavere mendacia, sed audemus in super docere perjuria.

III.

Ad tormenta, damnaque gravia vitanda, potest quilibet sibi falsum crimen imponere, etiamsi mors sit sit sequentura. Tamburinus lib. 6. cap. 2. §. 2. num. 14. idem docet lib. 9. cap. 3. §. 6.

Hæc assertio manifestum errorem continet, & humana menti incutit horrorem. Primum patet ex eo quod ea quæ sunt intrinsecè seu ex genere suo mala, nunquam possunt esse bona &

licita, nec ex intentione alicujus boni finis honestari; ut constat de mendacio, quod in nullo casu potest esse bonum & licitum, quia est intrinsecè & ex genere suo malum, ut probat S. Thomas 2. 2. qu. 110. art. 3. & patet ex decreto 22. qu. 2. ubi Gratianus docet mendacium nunquam esse licitum, idque pluribus Sanctorum Patrum testimoniis probat. Unde Alexander 111. in cap. super eo de usuris, respondens Panormitano Episcopo, sic ait: Scriptura sacra prohibet pro alterius vita mentiri. Sed falsum testimonium est intrinsecè malum, ut docet D. Thomas 2. 2. qu. 70. art. 4. his verbis: Falsum testimonium habet triplicem deformitatem: uno modo ex perjurio, quia testes non admittuntur nisi jurati: alio modo ex violatione justitiæ: & tertio ex ipsa falsitate, secundum quod omne mendacium est peccatum: Ergo nunquam licet falsum testimonium dicere, nec per consequens ad tormenta, vel gravia damna vitanda, potest aliquis sibi falsum crimen imponere.

Confirmatur: Si enim Scriptura prohibeat mentiri ad salvandam vitam proximi, ut ait Alexander 111. jam relatus, à fortiori prohibet mentiri & falsum proferre testimonium, ad procurandam mortem sibi, ut per illam tormenta, vel damna gravia vitentur.

Quod etiam hæc Tamburini assertio horrorem humanæ menti incutiat, manifestum est; quia ex ea evidenter sequitur, licere seipsum absque speciali Dei jussu occidere: sicut enim qui falso testimonio alium perimit, seu perimit facit, homicida est; ita qui seipsum falso testimonio interimit, suicida est; nam quid refert quod seipsum ferro, vel lingua perimat, dummodo seipsum perimat? Unde Augustinus exponens illud Psalmi 63. Exacuerunt ut gladium linguas suas, dicit Judæos, qui adversus Christum falsum dixere testimonium, ipsum occidisse gladio lingua. Et subdit: Nisi enim lingua gladius esset, non alibi diceret idem Psalter: Filij hominum, dentes eorum arma & sagitta, ET LINGUA EORUM GLADIUS ACUTUS. Suicidium autem gravissimum esse peccatum, & gravius homicidio, fratricidio, & patricidio, idem S. Doctor lib. de patientia cap. 13. his verbis declarat: Si parricida est sceleratior est quam quilibet homicida, quia non tantum hominem, verum etiam propinquum necat, & in ipsis parricidiis quanto propinquorem quisque peremerit, tanto judicatur immanior, sine dubio peior est qui seipsum occidit, quia nemo est homini seipso propinquior.

IV.

Licitum est cupere absoluto desiderio mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.

Hanc assertionem Tamburinus lib. 5. cap. 1. §. 3. num. 29. & 33. dicit esse probabilem, subinde, que in praxi tutam, & citat pro ea Castro Palaum. Illa tamen non solum improbabilis, sed etiam intolerabilis est, & vix sine animi horrore & aurium tinnitu audiri potest Si enim liceat filio cupere absoluto desiderio mortem patris, intentione successionis hereditariæ, pari jure licebit viro celibi desiderare absoluto desiderio mortem mariti, intentione concumbendi cum ejus vidua in uxorem ducenda. Pari item jure licebit viro uxorato desiderare insuper absoluto desiderio mortem uxoris suæ, ut ita mediâ tibus

duabus mortibus; sua nimirum uxoris, & alienarum, pertingat ad nuptiales amplexus ejus quam deperit. Porro si hoc nullus dicere audeat, eo quod desiderium istud ex affectu moribus & voluptatis amoris procedat; nec illud poterit asserere, cum pariter aliud desiderium ex avaritia pullulet, & sit veluti ramusculus illius cupiditatis, quam Apostolus radicem omnium malorum appellat.

V.

103 Milites navales licite possunt ignem injicere in pulverem sulphureum, ne navis in hostium potestatem in-
tegram deveniat, vel ne hostes fiant animosiores ex parte victoriae.

Hanc assertionem docet Tamburinus libro 6. cap. 2. §. 2. num. 9. ductus potissimum auctoritate Lessii, idem docentis. Eam tamen ceteri Theologi reprobandi cum Angelico Doctore 2. 2. qu. 64. art. 5. ad 3. ubi haec scribit: *Transitus de hac vita ad aliam saluciosem, non subiacet libero arbitrio hominis, sed potestati divinae: & ideo non licet homini seipsum interficere, ut ad saluciosem transeat vitam; similiter etiam nec ut quislibet miserias praesentis vitae evadat: quia ultimum malorum hujus vitae & maxime terribile est mors, ut patet per Philosophum 3. Ethic. & ideo inferre sibi mortem ad alias hujus vitae miserias evadendas, est majus malum assumere ad minus mali vitiationem. Similiter etiam non licet seipsum interficere propter aliquod peccatum commissum: tum quia in hoc sibi maxime nocet, quod sibi admitti necessarium ponit etiam tempus: tum etiam quia in auctoritatem occidere non licet, nisi per judicium publicae potestatis. Similiter etiam non licet mulierem seipsum occidere, ne ab alio corrumpatur: quia non debet in se committere crimen maximum, quod est sui ipsius, ut videt minus crimen alienum. Non enim est crimen mulieris per violentiam violata, si consensus non adit, quia non inquinatur corpus, nisi de consensu mentis, ut Tuetia dicit: constat autem minus esse peccatum fornicationem, vel adulterium, quam homicidium. & praeterea ipse sui ipsius, quod est gravissimum, quia sibi ipsi nocet, cui maximam dilectionem debet: est etiam periculosissimum; quia non restat tempus ut per praesentiam expietur. Similiter etiam nulli licet seipsum occidere ob timorem, ne consentiat in peccatum: quia non sunt facienda mala, ut veniant bona, vel ut vitentur mala, praesertim minorum & minus certa: incertum autem est an aliquis in futurum consentiat in peccatum, potens est enim Deus hominem quacumque tentatione superveniente liberare à peccato. Et in resp. ad 4. ait ex Augustino lib. 1. de civitate cap. 21. Samson aliter non excusatur quod seipsum cum hostibus ruinam domus oppressit, nisi quod latenter spiritus sanctus hoc jussisset, qui per illum miracula faciebat. Si autem Samson non alia ratione excusari potest, quam recursu ad instinctum Spiritus sancti, intus moventis atque jubentis; nec milites navales, ignem in pulverem sulphureum injicientes, & seipsum perimentes, ne in hostium deveniant potestatem, ullatenus excusari poterunt, nisi eodem Spiritu sancto instigante, pulverem accenderint, & seipsum de vita extruserint.*

Confirmatur ex 88. Patribus: Augustinus enim lib. 1. de civitate cap. 20. sic ait: *In scripturis canonicisque libris nusquam nobis dicitur preceptum permissum reperiri potest, ut vel ipse ad seipsum immortali aris, vel alius aereis cavendisque mali causa, nobis seipsum necem inferamus. Et cap. sequenti generalem istam tradit regulam: *His exceptis, quos**

*vel ex iusta generaliter, vel ipse sibi iustitia Deus specialiter occidere jubet, quisque hominem, vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innotescit. Et cap. 20. Hoc dicitur (inquit) hoc asserimus, hoc modum omnibus approbamus, neminem sibi sponte mortem inferre debere, vel ut fugiendo molestias corporales, ne moriat in perpetuum. Item Lactantius lib. 8. cap. 18. Sicut in hac vitam (inquit) non nostra sponte venimus, ita rursum ex hoc domicilio corporis, quod tuendum nobis assignatum est, ejusdem jussu recedendum est, qui nos in hoc corpus induxit, tandem habituros, donec jubeat emitti. Denique Ildorus Pelusiotus Episc. 287. sic dicitur: *Si de duobus, mari scilicet & femina, dictum est illud, quae Deus conjunxit homo non sepat; qui animam per vim à corpore avellit, & vel laqueo strangulat, vel caede violenta se necat, quam quis veniam merebitur?**

Idem docent non solum omnes Theologi & Philosophi Christiani, sed etiam Ethnici: Aristoteles enim lib. 2. Ethic. cap. 7. sic ait: *Mortem sibi consciscere ob fugiendam pauperem, aut amarum vel molestum aliquid, non fortis est hominis, sed potius timidus, est enim mollioris laboriosa fugere; nec quia res est honesta, appetit mortem, sed quia malum fugit. Belli etiam ait Seneca Episc. 24. Vir fortis ac sapiens non fugere debet à vita, sed exire. Et Episc. 70. Stultitia est (inquit) timore mortis mori: venit qui occidat: expecta, quid occupat? Quare suscipis aliena crudelitatis procuracionem? Vtrum invides carnifici tuo, an parvis? Huic concinit Martialis, in quendam Phanium, qui ut mortem quam ipsi hostis intentabat, fugeret, seipsum peremit, sic ludens:*

Hostem cum fugeret, se Phanium ipse peremit.

Dic rogo, num furor est, ne mori mori?

Idem dicere licet de militibus illis, qui ne in potestatem hostium deveniant, & mortem acerbam apud eos patiantur, ignem in pulverem sulphureum injiciendo, seipsum perimunt; nempe ipsos mori timore mortis, seu mori ne moriantur: nam sibi manus inferre, formidinis potius est quam fortitudinis, & pusillanimitatis quam magnanimitatis, inquit Augustinus lib. 1. de civitate cap. 22. Concludamus ergo cum Lactantio, & dicamus: *Execrabilia & prorsus fugienda est illa doctrina, quae homines abigit à vita.*

VI.

Iste damnatus ut fame pereat, potest oblatum panem respuere. Tamburinus lib. 6. cap. 2. §. 2. num. 6.

Oppositum docet D. Thomas 2. 2. qu. 69. art. 4. ad 2. ubi sic ait: *Nullus ita condemnatur quod ipse sibi inferat mortem, sed quod ipse mortem patiatur. Et ideo non tenetur facere id unde mors sequatur. . . . tenetur tamen non resistere agenti, qui patiatur quod iustum est eum pati. Sicut etiam si aliquis sit condemnatus ut fame moriatur, non peccat si cibum sibi occulte ministratum sumat: QUIA NON SUMERE, ESSET SEIPSUM OCCIDERE. Quae ultima verba probant, taliter condemnatum non modo posse, sed & teneri cibum sibi oblatum sumere: quia (ut supra ostensum est) citra speciale Dei impulsu, nulli fas est seipsum occidere; unde cum iuxta D. Thomam, non sumere, sit seipsum occidere, planum est, talem teneri cibum oblatum sumere, eodem praecipio naturali quo tenetur seipsum non occidere.*

Confir-

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: A
Homo tenetur præcepto naturali conservare
suam vitam, quod licite potest: Sed in prædi-
cto casu licite potest: Ergo tenetur. Minor pro-
batur: Si quid enim obstarat, maxime sententia
iudicis, quâ damnatus est ut fame pereat: Sed
hæc non obstat, quia illa non præcipit ut ille
non comedat, (alias iniqua esset talis sententia,
cum nullus ira condemnatur, quod sibi ipsi mortem in-
ferat, sed quod ipse mortem patiat, ut ait D.
Thomas) sed tantum jubet, ut nemo ei cibos
minuit: Ergo in tali casu licite potest conse-
rvare vitam.

VII.

Præceptum charitatis indirecte solum & ratione
alterius obligat, quando scilicet impius, quia sacra-
mentum penitentia non est in promptu, non habet a-
liam viam quâ se justificet, nisi eliciat actum contri-
tionis, que actum amoris Dei involvit. Tamburinus
lib. 2. cap. 3. §. 2. num. 2. pro eadem sententia re-
ferens Azorium. Sed certe in hoc stupenda pla-
nè perverio est, ut quod Christus discretis verbis
primum omnium mandatorum pronuntiavit,
Doctores Christiani asserere audeat, indirecte
solum, & ratione alterius obligare! Si enim in-
directe solum & ratione alterius obligat, quis
non videat prius ac principalis esse alterum
præceptum directe & per se obligans? Et rur-
sus, cum illud censetur magis tale, propter
quod alterum est tale, nonne planum est ea
præcepta, propter quæ mandatum dilectionis
indirecte duntaxat obligat, magis obligare
quam ipsum, quod non nisi propter ea obligat;
subindeque falso dixisse Christum, præceptum
dilectionis primum esse & maximum omnium
mandatorum?

Confirmatur ex D. Thoma 2. 2. qu. 44. art. 1.
ubi sic discurre: Præceptum importat rationem
debiti. In quantum ergo aliquid cadit sub præcepto, in-
quantum habet rationem debiti. Est autem aliquid de-
bitum dupliciter, uno modo per se, alio modo per aliud.
Per se quidem debitum est in unoquoque negotio id
quod est finis; quia habet rationem per se boni: propter
aliud autem est debitum id quod ordinatur ad finem;
sicut medico per se debitum est ut sanet; propter aliud
autem, ut medicinam det ad sanandum. Finis autem
spirituali vita est ut homo uniat, quod sit per
oblationem; & ad hoc ordinatur sicut ad finem, om-
nia que pertinent ad spiritualem vitam: unde & Apo-
stolus dicit 1. ad Timoth. 1. Finis præcepti est charitas
de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta...
In quolibet autem genere id quod est per se, potius est
eo quod est propter aliud: & ideo maximum præcep-
tum est de charitate, ut dicitur Matth. 22. Ergo ju-
xta D. Thomam, tantum abest quod præceptum
charitatis indirecte solum & ratione alterius
obliget, ut ait Tamburinus, quin potius illud
tantum obligat per se, & tanquam finis om-
nium aliorum; alia verò solum per accidens, li-
ve propter aliud, in quantum scilicet ad præcep-
tum charitatis, sicut media ad finem ordinan-
tur. Unde ibidem subdit sanctus Doctor, post
verba ex Apostolo relata: Omnes virtutes, de quarum
actibus dantur præcepta, ordinantur vel ad puri-
ficandum cor à turbationibus passionum sicut virtutes
que sunt circa passionem: vel saltem ad habendam bo-
nam conscientiam; sicut virtutes que sunt circa ope-
rationes: vel ad habendam rectam fidem, sicut illa que
pertinent ad divinum cultum. Et hæc tria requirun-
tur ad diligendum Deum: nam cor impurum à Dei di-
Tom. III.

lectione abstrahitur propter passionem inclinantem
ad terrena: conscientia verò mala facit horrere divi-
nam justitiam propter timorem pœne: fides autem fi-
cta, trahit affectum in id quod de Deo fingitur, sepa-
rans à Dei veritate.

Confirmatur amplius: Ex assertione illa Tam-
burini manifeste sequitur, quod homo non te-
neatur unquam per totam vitam suam elicere
actum amoris Dei; cum fieri possit ut nunquam
desit impio via se justificandi per sacramentum
pœnitentiæ. Unde hæc assertio coincidit cum i-
sta, quam Academia Lovaniensis ad requisitio-
nem Episcopi Gandavenis proscripsit: In rigore
loquendo videtur, quod homo non teneatur unquam
per totam vitam suam elicere actum amoris Dei.

VIII.

Certum est jurare sine animo jurandi, sive res sit le-
vis, sive gravis, non esse licitum sine causa, licitum esse
cum causa. Tamburinus lib. 3. cap. 3. §. 2. num. 1.

De prima parte hujus assertionis nulla est
difficultas; cum certum sit nullo omnino jura-
mento uti licitum esse sine causa. Unde Augu-
stinus lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 18.
sic ait: Qui intelligit non in bonis, sed in necessariis ju-
rationem habendam, refranet se quantum potest, ut
non ea utatur, nisi si necessitate. Item Divus Thomas
2. 2. quæst. 89. art. 2. in corp. Juramentum (inquit)
non est bonum, nisi ei qui bene utitur juramento: ad bo-
num autem usum juramenti duo requiruntur, primò
quidem quod aliquis non leviter, sed ex necessaria
causa, & discrete juret. Cui consonat illud Hiero-
nymi in cap. 4. Hieremix: Jusjurandum hoc habeat
comites, veritatem, iudicium, atque justitiam: si ista
desuerint, nequaquam erit juramentum, sed perjuri-
um.

Secunda verò pars, quâ Tamburinus asserit,
licitum esse cum causa jurare sine animo jurandi, non
solum certum non est, ut ipse ait; sed nec etiam
probabilis: Quia jurare sine animo jurandi, est
intrinsecè & de se malum. Sed ea quæ sunt de se
& ab intrinsecò mala, nullâ causâ, aut bonâ in-
tentione, honestari possunt & fieri licita; cum
non sint faciendâ mala, sive ut eveniant bona, sive
ut vitentur mala, sicut in tract. de moralitate ac-
tum humanorum, disp. 6. art. 1. §. 2. ostensum
est: Ergo ob nullam causam licitum est jurare si-
ne animo jurandi. Major est certa, Minor verò
multipliciter suadet. Primò quia jurare exte-
rius fictè, sine animo jurandi, mendacium est, ut
de se patet: Sed mendacium est de se & ab intrin-
secò malum, ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 110.
art. 3. & patet ex cap. super eo de usuris, ubi A-
lexander III. respondens Panormitano Episco-
po ait: Scriptura sacra prohibet pro alterius vita
mentiri. Idem docet Eusebius lib. 6. præpar. e-
vang. cap. 4. his verbis: Mortalem hominem, cui ali-
qua cura virtutis sit, nulla ratione cogi posse ut men-
tiatur, non dubitabit exclamare: Ensem acie, ig-
nem adferas, corpus meum incidas, rotam cremato: fel-
la in terram prius descendat, & terra in calum as-
cendat, quam falsum à me quidquam audias; Ergo ju-
rare exteriùs fictè & abique animo jurandi, de se
& ab intrinsecò malum est.

Secundò probatur eadem Minor: Assumere
nomen Dei in vanum, est ex se & ab intrinsecò
malum: Sed qui jurat exteriùs, sine animo juran-
di, nomen Dei assumit in vanum, cum non assu-
mat illud ad confirmandam veritatem, sed ad
decipiendum, & nihil magis sit vanum, quàm
fallacia & deceptio: Ergo &c.

N n 2

Ter-

Tertio, Exterius dicere verba blasphemiae in Deum, etiam si dicantur sine intentione blasphemandi, sed ex metu, vel vana ostentatione, est intrinsece malum, & peccatum mortale, quia de se tendit in gravem injuriam & inhonorationem Dei: Ergo similiter adducere Deum exterius ad testificandum falsum, est de se & ab intrinseco malum, & peccatum mortale, quia pariter de se est gravis irreverentia Dei.

Quarto: Quomodo exterior cultus idolorum sine animo colendi (quod Marcellinus fertur egisse) peccatum est mortale, quia applicatur cultus cui non debetur: ita & illud testimonium, Deus est minor estis, quod est actus religionis, applicare mendacio, est irreverentia mortalis, ut dicitur in Cajetano apud Sotum lib. de Justitia quaest. 1. art. 7.

Denique ut ait Suarez lib. 3. de juramento cap. 19. num. 2. Talis modus jurandi est valde contrarius principali fini juramenti, qui est firmare humana foedera & verba; nam ex defectu hujus internae intentionis jurandi, multum videtur enervari efficacia juramenti: unde nisi teneantur homines gravi obligatione ad habendam talem intentionem cum jurant, prorsus evertitur juramenti fructus & securitas. Est ergo haec gravis obligatio, nata ex intrinseca ratione juramenti, & reverentia Deo debita; & ideo ejus transgressio est ex suo genere grave peccatum.

IX.

112 In die festo per duas horas vacare servilibus, non est peccatum mortale, quia modicum tempus judicatur duarum horarum spatium, comparatione viginti quatuor horarum. Vnde si herus quispiam habens duodecim servos, imungat eis laborem integri diei, assignando singulis duas horas successive ac divisive, non peccat mortaliter.

Pro hac etiam assertionem refert Sinnichius §. 400. Tamburinum, illamque quoad secundam partem, de qua praecipue est difficultas, egregie hoc discursu confutat. Cum juxta veridicam Augustini doctrinam Saulus Stephanum eorum manibus lapidasse censetur, quorum vestimenta servabat, ut expeditius lapidarent; quis non videat potiori jure herum illum toto die festo serviliter laborare, cujus jussu tot famuli, divisim inter se horis, toto die serviliter laborant? Neque enim minus, sed longe profecto magis cooperatur operantibus, qui herili autoritate laborem indicit, quam qui laborantium vestimenta custodit, vel alia expedit laborandi impedimenta dumtaxat semover: etenim inter cooperandi modos primus omnium recensetur jussio.

113 Confirmatur: Si quis mandaret diversis famulis modicum quid furari e singulis templis unius provinciae vel regni, proculdubio peccaret mortaliter, non solum in genere furti, sed & sacrilegii, si illa minuta singulorum furta notabilem quantitatem sacrilegè per partes surreptam conflarent: Cur ergo non peccet mortaliter, qui similiter diversis famulis injungit, ut singulis modicam partem temporis Deo consecrati profanent, quando omnes illae partes in unum collectae, notabile temporis sacri spatium conflant? Sicut enim res permanentes subtrahuntur profanis usibus, & deputantur divino cultui per ritualem consecrationem, ita & tempus per festivitatis indicationem.

Alia probabilitatum monstra confutantur.

I.

Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat horam suam, ascendente per fenestram ad stuprandam virginem, & multoties eidem infertur, descendo scalam, aperiendo januam, aut quid sim le cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabili detrimenti, puta ne à domino male trahatur, ne corvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur. Castro Palao, Merula, Hurtado, & alii apud Dianam: quibus subscribitur Tapaburinus lib. 5. cap. 1. §. 4. num. 19.

Hanc assertionem jure merito Mercorusoster 3. p. libri supra citati, art. 9. judicat omnino improbabilem. Primum quia si famulus in hujusmodi casibus non peccaret, etiam inculpabiliter posset cooperari in his quae proximè inferunt homicidium, aut furto perpetrando à suo herode: quod nullus admittit.

Secundò: Vel cooperari ad stuprum, est intrinsece malum, vel non? Si non: Ergo etiam non timeretur de damno, famulus posset stupro cooperari: Si verò est intrinsece malum, neque id licite potest, etiam si mors imminet: ea enim quae sunt intrinsece mala, ex nullo bono fine honestari possunt.

Addit Mercorus, mirum esse quod Recentiores illi teneant hanc sententiam, & nihilominus rejiciant doctrinam Thomistarum, assertentium Deum ut primam causam, & motorem ac provisorum generalem, motione physica ad substantiam & entitatem actionis male concurrere, absque eo quod concurrat ad deformitatem, quae ei ex cooperatione causae secundae accidit: si enim hoc negant de Deo omnipotente, & causae prima & universalissima, quare id de famulo, seu de causae secundae & particulari concedunt? Certè cum concursus causae secundae non sit praecipuus, nec ita universalis, sicut concursus causae primae, si ille non possit attingere substantiam & entitatem actus mali, absque eo quod se extendat ad ejus malitiam & deformitatem, à fortiori nec ille id praestare poterit.

II.

Licet procurare abortum ante animationem factis, ut consulatur vita vel honori puella. Aegidius Trullench in praecipua Decal. como 2. lib. 5. cap. 1. dub. 4. & alij quatuor relati à Salmantibus tract. de peccatis disp. 10. dub. 6. §. 3. num. 223.

Oppositum docent omnes alij Theologi & Castuista, existimantes hujusmodi abortum quinto illo Decalogi praecipio, Non occides, prohiberi. Quamvis enim in rigore physico non sit homicidium, eò quod informis foetus non sit completè homo, morali tamen estimatione censetur homicidium, & ad illud reductivè pertinet, quia per illum hominis futuri nativitas impeditur. Unde sicut is, qui non quidem aliena tollit, sed tamen alium impedit, ne discat, aut literum faciat, quamvis proprie non furetur, peccat tamen contra septimum praecipium Decalogi: ita qui futurum hominem impedit, licet non proprie occidat, peccat tamen contra quintum Decalogi praecipium, & committit aliquam speciem homicidii, ut passim docent SS. Pa-

SS. Patres, relati à Joanne Simeonico libro supra citato §. 417. Tertullianus enim in Apolog. cap. 9. sic ait: *Nobis hominibus semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem deturbatur, dissolvere non licet. Homicidij festinatio est prohibere nasci, nec refert natam quis eripiat animam, aut nascentem distorbet: homo est & qui est futurus, & fructus omnis iam in semine est. Item Minutius Felix in Octavio: Sunt (inquit) mulieres quae in ipsis visceribus, medicamentibus potus, originem futuri hominis extinguunt. & parricidiorum faciunt antequam pariant. Similia habet D. Ambrosius lib. 5. in Hexam. cap. 18. ubi medicamina illa, quibus abortus procuratur, parricidiales succos appellat; per hoc innuens, feminas eis usentes, parricidij crimine innecti. Cui subscribens Augustinus ferm. 244. de tempore, sic ait: *Mulier quae conceptum hoc, per quod iam non possit concipere, quanto scilicet parere parerat, tantorum homicidiorum ream se esse cognoscit.* Denique D. Hieronymus Epist. 22. cap. 5. *Namulles (inquit) cum se senserint concepsisse foetum, abortum venena meditantur, & necdum nati hominis homicidium faciunt, & frequenter etiam ipsa commortuaria criminum ream ad inferos perducuntur, homicida sui, Christi adultera, necdum nati filij parricida.* Unde in Ancirano extat Canon 21. de hujusmodi foeticidis ita disponens: *De mulieribus quae fornicantur, & partus suos necant; sed & de his quae agunt secum ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio est, usque ad exitum vitae eas ab Ecclesia removeri: humanis autem nunc definitis, ut eis decem annorum tempus poenitentiae tribuatur.* Ex quo planè apparet, quantopere Ecclesia primitiva horrendum procurandae abortionis scelus detestata fuerit, cui tam gravem, tamque diuturnam poenitentiam inflixit. Facillè ergo impia illa assertio: *Licet procurare abortum ante amariationem foetus ut consulatur honori puella, ejusque vitetur infamia.* profectò enim, si infamiae periculum ad tale facimus licitè perpetrandum sufficeret, vix ulla unquam abortionis procuratrix culpam posset, cum vix unquam infamiae periculum possit abesse.*

III.

Concubinarium non tenetur perdere domo concubinam, sed polliceri solim, se deinceps cum ea non peccaturum, quando ea relicta vitam transigeret tristius. Joannes Sancius in select. disp. 10. num. 20. apud Dianam §. p. tract. 19. resolut. 108. ubi sic loquitur: *Si concubina nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarium, vulgo REGALO, dum desiciente illa, nimis egre ageret vitam, & alia epula radio magno esserent concubinarium, & alia famula ad id nimis difficile inveniretur, ejicere illam non erit concubinarium obsequandus, quia oblectamentum dicitur circumstantiis consideratum, est majoris aestimationis, quam quodcumque bonum temporale, ob quod fas erit de novo admittere feminam ad sui famularum. QUANTUM CUMQUE METUAT LABENDIPERICULUM, si aliam non inveniat pariter qualitatibus illis in rebus, quae sibi sunt maxime utiles: si enim ob hanc causam, iam receptam expellere non constituitur, eodem jure admittere illam erit concessum.*

Hæc assertio, ut rectè aiunt Doctores Lovanienses, sicuti Epicureorum placitum videtur consona, ita & Christianorum regulis censetur adversa. Nonne enim ingens est commodum, habere integrum corpus, oculis, manibus, pedibusque instructum; ingensque incommodum, habere mu-

tilatum & truncatum? Et tamen veritatis Magister Christus, eum perhibet consentire in scandalum, qui non eruit, aut abscindit abs se oculum, manam, aut pedem scandalizantem hoc est (ut explicant SS. Patres) qui non sermone ac non secludit res omnes aut personas, ansam ruinæ, & occasionem peccandi ipsi præbentes, quales præcipue sunt meretrices & concubinae, juxta illud Proverb. 6. *Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta eius non ardeant? aut ambulare super prunas, ut non comburantur planta eius? sic qui ingreditur ad mulierem, non erit mundus. Sim tergerit eam.* Unde SS. Patres frequenter admonent, cætera vitia resistendo, libidinem verò fugiendo superari, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 6. *Fugite fornicationem.* Quæ verba exponens S. Thomas ibidem lect. 3. sic ait: *Cætera vitia vincuntur resistendo, quia quanto magis homo particularia considerat & trahit, tanto minus in eis invenit unde delectetur, sed unde magis anxietur. Sed vitium fornicationis non vincitur resistendo, quia quanto magis ibi homo cogitat particulare, tanto magis incenditur; sed vincitur fugiendo, id est tota vitando cogitationes immundas, ET QUASLIBET OCCASIONES.* Quæ ergo fronte & audaciâ audeat asserere sanctius, hominem non teneri ejicere concubinam, imò posse illam de novo admittere ad sui famularum, QUANTUM CUMQUE METUAT LABENDIPERICULUM, si absque illa vitam transigeret tristius, & epula ab alia preparata radio ipsum afficerent. Certè hæc verba ab auditu fidelium sunt procul arcenda; sicut & ita assertio, quam etiam Lovaniensis Academia, ut falsam, temerariam, & perniciosam proscripsit: *Licetum est querere directè occasionem proximam peccandi, pro bono spiritali, AUT TEMPORALI, nostro, vel proximi.* Audiendum potius prudens illud Augustini consilium: *Contra libidinis imperium apprehende fugam, si vis habere victoriam.*

IV.

D Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum. 120

Hæc assertio, quam novi quidam Casuista docent, est ordine tertia ex septemdecim quas anno 1653. ad instantiam Archiepiscopi Mechliniensis Lovaniensis Academia censuravit, atque ut falsam & erroneam proscripsit; hujusque censura veritas & æquitas patet ex verbis illis Apostoli ad Roman. 7. *Qua sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri. Igitur vivente viro vocabitur Adultera si fuerit cum alio viro.* Ubi clarè Apostolus nihil amplius exigit ad hoc ut mulier alteri mixta, dicatur adultera, quam ut vivat vir ejus: vivit autem vir qui consentit in copulam suæ uxoris cum alio: Ergò talis uxor ex Apostoli doctrina debet dici adultera: ejusque copula adulterium.

Id etiam ex ipsa nominis significatione patet: nam ut ait D. Thomas 2. 2. qu. 154. art. 8. *adulterium, sicut ipsius nomen sonat, est accessus ad alienum thorum.* Sola ergo alienitas thori attendenda est, quando de adulterio questio proponitur: unde cum maritus suo consensu non possit facere, ut suus thorus non sit alienus comparatione cujusvis tertij, planum est, illum non posse ullo suo consensu efficere, quòd accessus cujusvis tertij ad suam conjugem non sit adulterium. Mariti ergo

ergo consensus non tam ad hoc servit ut adulterantem extraneum relever, quam ut consentientem lenocinij criminis involvat. Quare Tertullianus in Apolog. cap. 39. Socratem & Caronem qui uxores suas amicis communicaverunt, ut ex eis sobolem susciperent, lepidissimè his verbis deridet: *O sapientia Attica, & Romana gravitatis exemplum! Leno est Philosophus & Censor.*

122 Adde hanc assertionem Gnosticorum flagitia à labe adulterij excusare: nam ut testatur Epiphanius hæresi 26. apud ipsos, post lauta & opipara convivia, quæ amicis exhibebant, femina conjugata, non solum consentientibus, sed etiam precipitentibus maritis, cum extraneis misceri solebant. *Larga* (inquit) *& opipara edulia, carnis esum, & vini potum apponunt, etiam si pauperes fuerint. Ex hoc autem ubi compererint, & venas satietate impleverint, ad astrum se convertunt; & vir quidem concedens uxorem alteri, ait ad ipsam: Surge, & fac dilectionem cum fratre.*

V.

123 *Comedere & bibere usque ad satietatem, absque necessitate, OBSOLAM VOLUPTATEM, nullum est peccatum: quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.* Escobarius tract. 2. exam. 2. num. 102. pro eadem sententia referens Joannem Santicum.

Diff. 5. art. 1.

Falsitas hujus assertionis constat ex principiis in tractatu de moralitate actuum humanorum statutis, ubi enim fuse ostendimus, delectationes sensuum à creatura rationali non esse per se expectabiles, sed solum ratione boni honesti, cujus sunt illecebri, & veluti condimentum, quod provida & sagax natura in operationibus ad conservationem individui vel speciei necessariis apposuit, ut bruta, quæ non possunt apprehendere bonum honestum, delectabili traherentur. Unde delectationes sensuum primario & principaliter, seu tanquam finem intendere, est natura bruti, & vitium hominis, juxta illud Augustini de peccato origin. cap. 40. *Tanta excellentia est in comparatione pecoris homo, ut vitium hominis, natura sit pecoris. Quod egregie confirmat & illustrat S. Thomas 1. 2. quest. 4. art. 2. ad 2. his verbis: Apprehensio sensitiva non attingit ad communem rationem boni, sed ad aliquod bonum particulare quod est delectabile; & ideo secundum appetitum sensitivum qui est in animalibus, operationes queruntur propter delectationem: sed intellectus apprehendit universalem rationem boni, ad cuius consecutionem sequitur delectatio; unde principaliter intendit bonum quam delectationem; & inde est quod divinus intellectus, qui est institutor nature, delectationes apposit propter operationes. Igitur juxta utrumque S. Doctorem, operationes sensitivas propter solam delectationem, tanquam propter finem querere, est more brutorum agere, & maxima deordinatio creaturæ rationalis, quæ solum bonum honestum tanquam finem debet respicere, & utile ac delectabile ad illud, ut medium ad finem, vel accellorium ad principale, ordinare; seu frui solo bono honesto, & utili, delectabili duntaxat uti. Unde Augustinus libro de moribus Ecclesiæ cap. 2. hanc viro temperanti, & Christiano præscribit regulam. *Habet* (inquit) *vir temperans in rebus mortalibus & fluentibus vite regulam utroque Testamento firmatam: ut earum nihil diligit, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ hujus, atque officiorum necessitatem, quantum satis est usurpet, UT TENTIS MO-**

A DESTIA, NON AMANTIS AFFECTU. Concinit D. Thomas 2. 2. qu. 141. art. 6. in corp. sic dicens: *Omnia delectabilia quæ in usum hominis veniunt, ordinantur ad aliquam hujus vite necessitatem sicut ad finem; & ideo temperantia accipit necessitatem hujus vite sicut regulam delectabilium quibus utitur, ut scilicet tantum eis utatur, quantum necessitas hujus vite requirit.*

Id ipsum magisterio nature instructus, & solationis lumine illustratus edocuit Seneca libro de vita beata cap. 10. ubi quendam Epicuri de grege porcum redarguens, sic ait: *Tu voluptatem complecteris, ego comesto, tu voluptate fruere, EGO UTOR.* Et Epist. 88. *Temperantia* (inquit) *voluptatibus imperat: alias quæ atque abigit, alias desistat, & ad sanum modum redgit, NEC UNQUAM AD ILLAS PROPTER IPSAS VENIT.* Unde Sancio vel Escobario illud, Augustini ad Julianum, voluptati sensuali similiter olim patrocinantem, regerere lubet: *Obsecro te, non sit beneficius Philosophia Gentium, quam nostra Christiana, quæ una est vera Philosophia, quandoquidem studium vel amor sapientia significatur hoc nomine.*

Ex his confutata manet alia Joannis Santicij assertio, quæ docet dist. 2. 3. num. 2. *finem solam delectationis in conjugatis, ne veniale quidem esse peccatum.* Si enim peccatum & deordinatio creaturæ rationalis est actiones ad individui conservationem spectantes, ob solam delectationem, tanquam propter finem elicere; etiam peccatum, saltem veniale, erit in conjugatis, actum ad speciei propagationem ordinatum, ob solam delectationem, tanquam propter finem exercere. Unde Augustinus libro de bono conjugali cap. 6. sic ait: *Conjugalis concubitus generandi gratia, non habet culpam, concupiscentia vero satians, sed tamen cum conjugate, propter fidem thori, VENIALEM HABET CULPAM.* Et cap. 7. *Reddere debitum conjugale* (inquit) *nullus est criminis; exgere autem ultra generandi necessitatem, EST CULPÆ VENIALIS.* Et lib. contra Julian. cap. 10. dicit: *Conjuges contrahere unde quotidie, dicant, dimitte nobis debita nostra, quando modum generationi necessarium, causâ solius voluptatis excedant.*

D Similia habet Gregorius Magnus lib. 12. moralium cap. 17. alias 20. ubi hæc scribit: *Tunc solam conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur.* Et de cura pastorali p. 3. adnotet. 2. 3. *Admonendi sunt conjuges* (inquit) *ut suscipiendo prole se meminerint causâ conjunctos; & cum immoderate admixtioni servientes, propagationis articulum in usum transferunt voluptatis, perpendant quod licet extra non exeant, in ipso tamen conjugio, conjugij jura transcendunt. Unde necesse est, ut crebris exhortationibus moneantur, ut desistant quod vulberam copula speciem admixtis voluptatibus sedant.* Denique D. Thomas in 4. dist. 31. qu. 2. art. 2. in corp. dicit: *Duobus solum modis conjuges absque omni peccato conveniunt, scilicet causâ prole procreanda, & debiti reddendi, alias SEMPER IBI EST PECCATUM, AD MINUS VENIALE.*

VI.

Lege jejuniij solvitur, qui se ad insequendam amicitiam, vel quocumque labore illicito satigavit. Filiius tom. 1. tract. 27. num. 113. Adde quod si etiam in fraudem jejuniij sese nimium fatigasset, adhiberetur a lege jejuniij. Hæc assertio est aperte falsa: licet enim qui

in culpa in morbum incidit, durante ægritudine, non teneatur jejunare, ut D. Antoninus, Cajetanus, Sylvester, & alij Casuista communiter docent; scilicet tamen qui labore illicito sese fatigavit, maxime si id fecerit in fraudem jejuniij. Ratio disparitatis manifesta est: morbus enim jejunium reddit prorsus impossibile; lassitudo vero, seu defatigatio, illud tantum molestius ac difficilius reddit: quid verò iustius, quam ut asperius jejunandi sibi suis sceleribus pepererunt? Et quid iniustus, quam ut illi à jejunio liberentur, qui propter scelera sua plus egent jejuniis? Quid etiam iniquius, quam ut ille qui in fraudem jejuniij sese nimium fatigavit, liberetur à lege jejuniij, & ex tali fraude commodum istud reportet?

Ex his confutata manet alia Filiutij assertio, quæ teste Escobario tract. 1. exam. 13. cap. 3. asserit. *Eam qui dormire nequit, nisi vespere sumptâ comedat, non teneri jejunare, imò neque in prandio collationem sumere, quamvis hoc modo isti incommodo obviare possit.* Quia (inquit) nemo tenetur pervertere ordinem refectionum. Egregiam sanè rationem, dignamque patellâ operculum! Quasi verò ille qui jejunat, nihil molestiæ aut incommodi ex jejunio reportare debeat; & unusquisque præceptum divinum aut Ecclesiasticum, eo modo quo potest, non teneatur implere?

Plures aliæ sunt circa jejunandi præceptum novorum Casuistarum laxitates, quas recensere sufficere: illæ enim adeò absurdæ sunt, ut eas retulisse, confutasse sit.

In primis Tamburinus, inter novellos laxitatum patronos celeberrimus lib. 4. cap. 5. §. 1. num. 16. ait: *probabile esse sagimen inter lacticia numerari, atque adeò posse recipi in jejunio.* Et §. 2. num. 4. asserit, *licere intra diem jejunij bibere vinum, mustum, cervisiam, aquas ex herbis, vel ex eodem vino distillatas etiam de mane, etiam ob solam delectationem, etiam multoties in die, etiam in fraudem jejuniij.* Idem asserit Escobarius ubi supra, de vino quod vocatur *Clarea*, gallicè *Hypocras*. Item idem Tamburinus §. 4. num. 3. docet Mendicantes, & eos qui ipsorum privilegiis gaudent, ut Patres Societatis JESU, posse in die jejuniij prandere in hyeme, duabus horis cum dimidia ante meridiem, id est horâ sesquionâ, & in æstate tribus horis cum dimidia ante meridiem, seu horâ sesquioctavâ: quod planè ridiculum est. Addunt alij, ova, & lacticia, tempore quadragesimæ solum prohiberi sub venialitate. Ita Fagundez apud Mercorum 2. p. art. 28. Alij, ut Pasqualigus, teste eodem Mercore, volunt jejunia quatuor Temporum observari ex sola consuetudine, de qua non constat an sit introducta cum obligatione ad mortale. Denique Caramuel in Theol. fundam. num. 1128. omnes Religiosos à lege jejuniij conatur eximere, hoc dicitur: *Musci à jejunio excusantur: at omnes Religiosi sunt Musci, nec in mundo sunt Musci qui plus cantent quam Monachi, Benedicti præcipue.* Ergo Monachi non tenentur jejunare. Quæ ratio idem de ceteris Religiosis evincit: nulli enim qui non cantent plus quam saculares. Subdit postea: *Ergo si Religiosos etiam excudimus, qui erunt in Ecclesia Romana qui teneantur observare jejunia? Volo non severe, sed sincere erudiri.*

Quantum hæc primæ vix Ecclesiæ instituto repugnet, patet ex SS. Patribus: Hieronymus enim in Epistola ad Marcellam: *Nos (inquit) unam*

A quadragesimam, ex Apostolorum traditione, congruo tempore jejunamus. Et Ignatius Epistola ad Philipenses, in fine: *Quadragesimale jejunium ne spernatis.* Basilii item serm. 2. de jejunio, testatur jejunij quadragesimalis legem, suo tempore adeò religiosè observari fuisse solitâ, ut nemo prorsus ab illa sese eximeret: *Non insula (inquit) nò terra, non civitas, non gens, non denique locus ullus tam desertus, ubi prædicatio ista non fuerit audita, sed & exercitus, & iter facientes, terrâ marique, mercatores quoque omnes similiter audiunt & suscipiunt. Et rursus: Nemo seipsum ex jejunantium catalogo eximat, in quo omnia genera, & omnis ætas, & omnes dignitatum differentie recensentur. Dives es, ne afficias contumeliâ jejunium, dedignatus ipsum commensalem suscipere, ne aliquando te apud juniorum legis latorem accuset. Pauper cavillis non impetat jejunium; jam olim ipsum contubernale habens. Mulieribus autem velut respirare, ita etiam jejunare proprium est, & secundum naturam. Pueri velut planta virides jejunij aquâ irrigantur. Senibus assuetudo & familiaritas ab antiquo ad ipsum, levem facit laborem &c.*

VII.

Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, v. g. ad domum ejus aut segetem incendendam, non tenetur ad restitutionem illius damni illati. Stephanus Baunius in summa peccatorum, pagina 307, & 308. editionis sextæ.

Hujus assertio falsitas patet ex Gregorio IX. cap. si culpa x. de injuriis & damnato, ubi ait: *Si culpa tuâ factum est damnum, vel injuria irrogata, seu alius irrogantibus opem tulisti, aut hac imperitiâ tuâ sive negligentia evenerunt, jure super his SATISFACERE TE OPORTET.* Sed damnum factum ex suasionem & inductionem alicujus, ejus culpa factum est, ut patet: Ergo juxta leges Pontificias tenetur ad restitutionem illius. Unde Academia Lovanienlis ait hanc Baunij assertionem esse apertè falsam, & receptissimis justitiæ regulis contrariam.

D Confirmatur ex D. Thoma 2.2. qu. 62. art. 7. sic dicente: *Quicumque est causa injuste acceptionis, tenetur ad restitutionem. Quod quidem contingit dupliciter, directè scilicet & indirectè: directè quidem quando aliquis inducit alium ad accipiendum; & hoc quidem tripliciter, primo quidem modo, movendo ad ipsam acceptionem, quod fit præcipiendo, consulendo, consentiendo expressè, & laudando aliquem quasi strenuum de hoc quod aliena accepit: alio modo ex parte ipsius accipientis, quia scilicet eum recepat, vel qualitercunque ei auxilium fert: tertio modo ex parte rei acceptæ, quia sic particeps est furti vel rapinæ quasi socius maleficij. Indirectè verò quando aliquis non impedit, cum possit & debeat impedire: vel quia subtrahit præceptum sive consilium, impediens furtum vel rapinam; vel quia subtrahit suum auxilium quo possit obistere; vel quia occultat post factum. Quæ his verbis comprehenduntur:*

Iusio, consilium, consensus, palpo, recursus:

Participans, mutus, non obstant, non manifestans.

Quin imò idem S. Doctor ibidem in solutione ad 2. apertè docet ad restitutionem principalitè teneri iustorem, quam ipsum facinoris executorem. Quod Cajetanus, Banez, Tannerus, & alij interpretes, ad consultorem & inductorem extendunt. Et sanè cum iustor, consultor, & generaliter inductor, potiores partes teneant in crimine iniquæ acceptionis, vel gravis damni illationis, mirum est venisse cuiquam in mentem,

mentem, ut eorum quempiam ab onere restitutionis eximeret.

- 132 Confirmatur ampliùs: Idem S. Doctor ibidem qu. 71. art. 3. docet quod quia *Advocatus & auxilium*, & consiliū præstat ei cuius causæ patrocinatur, si scienter iniustam causam defendit, absque dubio graviter peccat, & ad restitutionem tenetur eius damni, quod contra iustitiam per eius auxilium altera pars incurrit. Ergo à fortiori censet, eum qui per consiliū aut suasionem movet alium ad furandum, vel ad inferendum grave damnum tertio, teneri ad restitutionem seu reparationem damni illati.

VIII.

- 133 Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per parvā furiam, quantumcumque sit magna summa totalis. Bauius ibidem pagina 220.

Hanc assertionem, quam etiam, ad instantiam Archiepiscopi Mechliniensis, Academia Lovaniensis reprobavit, rectè ac eruditè confutat Sinnichius §. 442. ubi sic discurrens. Aequè repugnat iustitiæ retinere rem notabilem alteri debitam, ac eandem uno actu auferre: si ergo hoc postremum, ipsis etiam laxonibus fatentibus, sit peccatum mortale, quo verisimilitudinis colore negari potest, primum illud esse mortale peccatum;

- 134 Nec refert quod singulæ minutæ ablationes fortè fuerint peccata duntaxat venialia: quia restituendi obligatio non ex solo acceptationis titulo, sed etiam ex titulo rei acceptæ nascitur; ut proinde ea sit gravis, & sub mortali, quoties res aliena notabiliter pretiosa detinetur, quomodo liber ea ad detinentem pervenerit. Unde non solum qui per minuta peccata, sed etiam qui absque illo peccato ad possessionem rei alienæ notabiliter pretiosæ venient, sub gravi reatu eam restituere, cognita eius alienitate, obstringitur. Sive igitur auferendo; sive detinendo rem alienam notabilis valoris, contingat te habere plus notabiliter quàm debeas, & alterum ex adverso minus notabiliter quàm debeat, grave procul dubio vulnus infligit iustitiæ, quæ utriusque exigit, ut uniuscujusque possessio ita adæquetur iuri possidendi quo pollet, ut nemo plus aut minus possessionis habeat quàm iuris sitem ut consimili planè modo habeat se possessio uniuscujusque ad possessionem cuiuslibet alterius, quo se habet ipsius jus ad alterius. Ex quo præcipuum, imò & unicum Bauij fundamentum manet solutum.

IX.

- 135 Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus. Huic assertioni, quam facultas Theologica Lovaniensis, ad instantiam Archiepiscopi Mechliniensis reprobavit, favet Tamburinus lib. 1. in Decal. cap. 3. §. 8. num. 12. ubi ait: *Leges Ecclesiasticæ non multum frequentè sub mortali obligare.*

Oppositum communiter docent Theologi cum S. Thoma 1. 2. qu. 96. art. 4. sic dicente: *Leges humanitatis postea, si iustæ sint, habent vim obligandi in foro conscientie, à lege æterna, à qua derivantur, secundum illud Proverb. 8. Per me Reges regnant, & legum conditores iustæ decernunt. Quod confirmat in resp. ad 1. his verbis: Apostolus ad Roman. 13. dicit. Omnis potestatis humana à Deo est: & ideo qui potestati resistit in his quæ ad potestatis ordinem pertinent, Dei*

A ordinationi resistit, & secundum hoc efficitur reus quantum ad conscientiam.

Idem docet Bellarminus specialiter de præcepto Ecclesiastico observandi festa, lib. 3. de cultu Sanctorum cap. 20. ubi sic discurrens: *Inter divinum præcipitur, ut aliqui dies festi observentur, & tamen nulli sunt certi dies à jure divino determinati. Ergo debuit esse in Ecclesia potestas determinandi certos dies, & obligandi ad eorum observationem: quia alioquin non servaretur jus divinum. Unde quemadmodum obligatio servandi dies festos, à Deo peculiariter determinatos, fuit gravis, & sub mortali, ut patet ex pœna mortis & lapidationis in violatores decretâ, de qua Exod. 31. & Numer. 15. ita similiter gravis censeri debet obligatio observandi dies festos, ab Ecclesia in locum veterum illorum festorum subrogatos; subrogatum enim fortitur naturam ejus in cuius locum subrogatur. Nullo ergo pacto audiendus est, sed omnimodè repellendus quisquis asserere præsumpserit, Præceptum servandi festa non obligare sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus. Et hæc assertio favet errori Lutheri in libro adversus Catharum sic dicentis: *Duodecima factis in christi festis observatio, cum omnes dies sint liberi, & ad feriandum, & ad laborandum.**

X.

- C Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit. Escobar tract. 1. exam. 11. num. 73. editionis Lugdunensis anni 1646. Ex quo inferri posse brevissimo temporis intervallo missam audiri, si quatuor v. g. altariis variè missæ proportionatè temporis anterioritate sic celebrentur ut dum una incipitur, secunda ab Evangelio tunc in consecrationem procedat, tertia à consecratione in consumptionem, quarta denique à consumptione usque ad terminum.

Ubi obiter notandum cum Sinnichio §. 399. novos Casuistas, & laxitatum patronos, pedentim processisse in pejus: cum enim pridem aliqui docuissent satisfieri præcepto audiendi missam, auditione successivâ duarum meditationum diversarum missarum, etiam ordine inverso; alij inde inferebant satisfieri eidem præcepto, auditione etiam simultaneâ diversarum missarum, ac demum alij longius progressi contenderunt satisfieri eidem præcepto, auditione etiam simultaneâ trium vel quatuor patrum diversarum missarum. Quæ progressionis regulæ, cum tam bene locum habeat respectu viginti vel etiam quadraginta partium totidem respectivè missarum diversarum, si hæc Escobarij, & aliorum recentiorum Casuistarum assertio vera esset, sequeretur missam uno ferè momento posse audiri: quod planè ridiculum & nugatorium est. Unde Academia Lovaniensis hanc assertionem, ut falsam, & præceptorum Ecclesiæ elusivam, proscribens, subdit: *Nec enim majorem habet apparentiam de quatuor sacri partibus, quàm de viginti.*

Plures aliæ circa auditionem missæ sunt novorum Casuistarum laxitates omnino intolerabiles. Tamburinus enim lib. 4. cap. 2. §. 1. num. 3. censet satisfieri præcepto audiendi missam, etiam si quis non interfuit consecrationi: *Quia potest (inquit) adherere opinioni, asserenti sacrificij essentialiam in communione consistere; atque adeo non est dicendus omisisse sacrificium.* Afferit etiam ibidem §. 2. num. 7. probabilem esse, subindeque in conscientia tutam, aliquorum sententiam, qui docent

missam omitti posse sine culpa in die festo, propter lucrum quod tunc cessaret, si quis missa adesset. Et infra §. 3. num. 9. idem censet de opinione aliorum, qui affirmant pravitionem carentiam missam non obitare, quominus quis proficiscatur venatum ad locum desertum, ubi ob penuriam sacerdotis nequibus die festo missam audire. Item lib. 1. cap. 3. §. 2. num. 12. dicit, in audiendo missam de precepto, vel recitandis horis ex obligatione, satis esse attentionem externam; unde posse quemlibet voluntarie distrahari. Et lib. 3. cap. 5. §. 3. num. 3. docet Te satisfacere precepto, si horis recites animo non satisfaciendi: Cui doctrina consonat alia quam tradit Fagundes resol. moral. præcep. 2. lib. 1. cap. 4. num. 4. ubi docet, Eum qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacere precepto Ecclesie.

XI.

Infidelis, cui proponitur nostra fides ut magis credibilis, dum ejus secta probabiliter adhuc credibilis apparet, non tenetur ad recipendam nostram fidem. Thomas Sanchez, Joannes Sancius, & Diana, apud Escobarium Theol. moral. p. 39. quibus subscribit Erardus Billius tract. 3. cap. 1. de fide, ubi ait quod puer in hæresi educatus, non peccat credendo hæresi sibi propositæ, & quam à parentibus edocuit esse, nisi habeat argumenta convincentia, & probabilitatem excludentia sua sectæ: quando enim probabilis est, non peccat eam sequendo. Quod sit ut multa puella usque ad vigesimum annum vix censei possint hereticæ, quantumcumque ad eam, ut appellant, accedant. Quis enim dicit eas non habere argumenta probabilia sua sectæ? et nemo peccat sequens opinionem probabilem.

Hæc assertio plusquam falsa est. Primò, quia licet Hæreticus ignorantia invincibili sui erroris laborans, non peccet, & sit materialiter duntaxat hereticus, (nam ut infra ostendemus contra Jansenium & Wendrochium, error seu ignorantia invincibilis excusat à peccato) ille tamen cui fides Catholica videtur magis credibilis, & probabilis, non laborat ignorantia invincibili, sed vincibili: tum quia ratione formidinis annexæ opinioni minus probabilis, errorem aliquo modo prævidet: tum etiam quia sequendo sectam illam, quæ ipsi apparet minus probabilis, seu minus consona veritati, & relinquendo aliam, quæ probabilior & credibilior, seu veritati conformior aut vicinior ipsi videtur, veritatem contemnit, & parum de ipsa curat: Ergo ille non excusatur à peccato.

Secundò, quando illi Authores dicunt quod error probabilis excusat à peccato, vel loquuntur de probabilitate vera, vel duntaxat apparenti; Primò dici non potest, cum nullus error aut hæresis veram probabilitatem, sed duntaxat falsam & apparentem habere possit. Nec etiam secundum, aliàs sequeretur nullum ferè propter hæresim damnari posse hæreticum; cum nullus sit penè, qui non affirmare possit sibi sectam suam videri probabilem. Ex quo ulterius sequeretur ad salutem in sua quemque Religione, quam probabilem putat, posse pervenire. Unde Caraccioli in probabilitatis doctrina veratissimus, & omnes ejus consecutiones apprime callens, in par em huius difficultati resolvenda se agnoscit, etque videtur succumbere, dum in Theologia fundamentali pag. 472. refert, & insolitum relinquat discursum cujusdam Basanomeni Lutherani, qui fatabatur fidem Romanæ Ecclesie

Tom. III.

A esse quidem probabilissimam, adeoque securissimam, sed contendebat etiam Lutheranam, quam profitebatur, esse probabilem, atque adeo securam, subindeque sibi licere esse in quietâ conscientia apud Lutherum, & in ejus secta se posse salutem consequi. Quia Basanomenus (inquit) Lutherorum filius, & in Lutherana urbe natus, inter Lutheranos nutritus, magistros habuit & predicantes Lutheranos; sic ubi primum Patrem Valerianum, magnum Capucinorum decus, & alios audivit inculcantes, vel esse redeundum ad Romanam Ecclesiam, vel recedendum à Christo, servide insurrexit, & dixit, Christianismus probabilissima Religio est, & sub ipso dantur sectæ antiquiores, juniores, severiores, benigniores, universales, minus universales (& præcipuè Romana, Lutherana, Calviniana) QUÆ

SUNT VERE PROBABLES. Ergo mihi Lutheranam non est necessarium redeundum ad Romanam Ecclesiam, aut recedendum à Christo. Nam præter Romanam Religionem, cui probabilitatem non nego, etiam Lutheranam est Christiana, & probabilis, & multo Romanâ benignior. Vix rationis jam penetras, jam vides quod respiciat hereticus. Tenet primò esse probabile, quod Deus mentiri nequeat; secundo esse probabile, quod revelarit sacram paginam, & si velit, ut sic loquar, dicaverit; tertio esse probabile, quod eandem Romana Ecclesia bene exponat; & tamen additis non obstantibus, harum antitheses esse probabiles. Resolutionem hanc sic ille confirmat & dilucidat: Doctrina Aristotelis, inquit, prout hodie traditur in Academijs Italicis, Hispanicis, Gallicis, probabilissima est; nec contra hanc ipsam probabilitatem militat mundi æternitas & animæ rationalis mortalitas: nam isti, & similes errores sunt expuncti, nec jam traduntur à Christianis Philosophis. Hæc ipsa doctrina, & schola Aristotelis in tres sectas dividitur, Thomisticam, Scoticam & Nominalem; omnes probabiles, omnes celebres, omnes plausibiles. Dicant Dominicani: nostra schola Aristotelica est, & antiquior Nominali & Scoticâ: Ergo redeundum ad ipsam, vel recedendum est ab Aristotele. Quid inde? Nam à Franciscanis ridebuntur, qui aquo jure reponunt, vel admittendam esse Scoti scholam, vel relinquendum Peripatetum. Tunc enim argumentatio urgetur: cum vel una sub Christo Religio, vel una sub Aristotele schola demonstrationes produceret. Nam si una secta demonstraverit esse veram, reliquæ demonstrarentur esse falsæ; & in nostro casu, aut Basanomenus, omnes has Religiones (Romanam, Lutheranam, Calvinianam) esse Christianas & probabiles judico; & omnes has scholas (Thomisticam, Scoticam, & Nominalem) esse Aristotelicas & probabiles censeo; & hanc ob rem ratiocinio illo disjunctivo, vel redeundum est ad Romanam Ecclesiam, vel recedendum est à Christo, convinci aut urgeri non possum. Nec antiquitatem ipse & Concilia generalia morabitur: hæc enim, ut ait, probabilia argumenta, & non evidentia ministrant: quoniam schola Aristotelis, Christi religio multò antiquior, &

C Academijs Peripateticis multò numerosiores magistros habent, quam generalia Concilia, & si licet P. Magno doctrinam Peripateticorum de errore & tyrannide arguere, cur non liceat Basanomeno esse & cautiore? Cur non dicere, Romanam quidem Ecclesiam esse probabilissimam, adeoque in foro interno esse securissimam; & tamen hoc ipso non obstante, Lutheranam quam ipse profitetur, esse etiam probabilem, atque aequè Christianam, ac securam; IMO SECURIOR EM OMNINO, QUONIAM MINUS PROBABILIS SENTENTIA, SI BENIGNIOR, ETIAM SECURIOR EST. Cur non liceat addere, se esse in quietâ conscientia

D

E

Oo

apud

apud Lutherum, adeoque non teneri redire ad Ecclesiam Romanam, nec à Christi Religione secedere.

142 Hæc Caramuel. Ex quibus liquet, illum vim hujus consecutionis probè novisse, eamque tacite saltem & indirectè approbasse, nempe: Si nullus hereticus, quandiu ejus scèta sibi apparet probabiles, peccat credendo heresi sibi proposita, nullus serè propter heresim poterit damnari hereticus: cum vix illis sit, cui ejus scèta non videatur probabiles, proinde poterit quilibet in ea Religione quam profiteatur salutem consequi.

Scio alios Recentiores, has consecutiones non admittere, imò ab ipsis abhorre. Sed ut rectè ait Caramuel, *vel omnia debent transire, vel à principali opinione discedere.* Unde redit illud Augustini, quod supra retulimus, *Hoc tu quidem non sentis, sed hoc sequitur illa qua sentis.* Mutæ ergo antecedentia, si vis cavere sequentia.

XIII.

143 Dare pecuniam, vel aliud quid temporale pro beneficio, ut motivum, quo voluntas collatoris ad illud conferendum inducatur, non est simonia, si non detur ut pretium beneficio æquale, Valentia tomo 3. dif. 6. qu. 16. p. 3. Tannerus, Escobarius, Sanctius, Milhardus, & alij recentiores Casuista.

Oppositum colligitur apertè ex D. Thomaz. 2. qu. 100. art. 2. ad 5. ubi ait: *Antequam alicui acquiratur jus in Episcopatu, vel quacunque dignitate, vel prabenda, per Electionem, vel provisionem, seu collationem, simoniacum esset adversantium obstacula pecuniâ redimere: sic enim pecuniâ pararet sibi viam ad rem spirituales obtinendam.* Ex quibus verbis hoc argumentum conficio. Per pecuniâ parare sibi viam ad rem spirituales obtinendam, juxta D. Thomam, vera simonia est: Sed qui dat pecuniam, ut temporale incitamentum, quo animus collatoris ad conferendum sibi beneficium inducatur, pecuniâ parat sibi viam ad rem spirituales obtinendam; eâ enim, ut medio seu instrumento utitur ad excitandam & flectendam collatoris voluntatem, ut ipsi beneficium conferat: Ergo ille verè simoniacus est. Unde Ecclesia semper pro sceleratis & simoniacis habuit eos omnes, qui pecuniâ sibi ad sacerdotium, & alia Ecclesiæ ministeria aut beneficia viam muniunt, & hanc nundinationem, quavis arte, quovis colore fucantam, simoniacum scelus appellavit. Hinc generatim negant Canones fas esse, per pecuniam ad Ecclesiæ dignitates pervenire, ut patet ex Canonibus Apostolicis Can. 30. ubi sic dicitur: *Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, per pecuniam hanc obtinuerit dignitatem, deiciatur.* Hinc etiam generaliter vetant, ne quis ad Ecclesiæ munia consequenda aliquid offerat vel promittat, ut constat ex Concilio Tolet. 8. in quo sic habetur: *Si quis pro percipienda sacerdotij dignitate quodlibet premium detulerit fuerit obtristis, ex eodem tempore anathematis se noverit opprobrio condemnatum.* Item in Concilio Melphitano anni 1090 stricte vetatur, Ne quis dato, vel promisso vel pretio, vel servitio, eâ intentione impense Episcopalem nitatur assequi dignitatem.

144 Confirmatur: Cum D. Petrus Simonem Magum de simoniæ scelere increpavit, de hoc eum reprehendit quòd donum Dei pecuniâ possideri posse existimasset, ut patet ex verbis illis Actor. 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti.* PECUNIA POSSIDERI: Sed quod pecuniarj muneris præstatione per

A modum illecebræ permoventis obtinetur, tam bene pecuniâ possidetur, ac illud quod per ipsam sub formalitate pretij sumptam acquiritur, ut de se patet: Ergo qui dat pecuniam ut motivum, quo voluntatem collatoris ad conferendum sibi beneficium inducat, tam benè simoniæ labe inficitur, quam qui illam præbet ut pretium beneficio æquale.

Confirmatur amplius: Si ad Simoniam necessario requiratur, ut pecunia per modum pretij beneficio æqualis offeratur, vel conferatur, tamen erit Simonia vitium, ut ab ejus labe omnes Simoniaci facile se purgare possint, dicendo scilicet se temporale pro spirituali dare, non tanquam pretium, sed tanquam motivum. Imò & ipse Simon Magus, Simoniacorum omnium parens eadem distinctione, seu præcisione metaphysica, ab eodem scelere facile excusari poterit: nam cum pro impetranda gratia imperandi Spiritum sanctum per manuum impositionem, pecuniam offerendo Apostolis, vendendi aut emendi, vel pretij verbis nequaquam usus fuerit, ut patet ex verbis Scripturæ supra relatis, dici poterit ipsum obtulisse Apostolis pecuniam, non sub formalitate pretij, quo talem potestatem emeret, sed duntaxat tanquam motivum quo eorum voluntatem ad eam sibi conferendam inclinaret: neque enim ille curabat modum, sed tantum ut rem quoquo modo assequeretur. Similiter à labe Simonia purgari posset Balaam Propheta, à quo Simonia vetustiori vocabulo Balaama dicitur, ut notat Adriantus quodlibeto 9. quæstione 2. posset enim pariter dici, ipsum munus à Moabitico Rege sibi missum à acceptasse, non ut pretium prophetiæ maledictionis, sed ut motivum: neque enim vel Rex curabat, quoniam titulo ille munus acciperet, dum quoquo modo ad maledicendum hostibus eum permoveret; nec Balaam admodum curabat, quoniam titulo oblatum munus sibi obvenerit, sed ut quoquo modo suam avaritiam inde expleret. Idem cum proportione de Giezi, & de omnibus aliis Simoniacis dici posset. Ergo si standum sit novorum Casuistarum doctrinæ, & si præfata distinctio pecuniæ in ratione motivi, & in ratione pretij valeat, & sufficiens sit ad vitandam simoniam, peccatum simonia à rebus humanis exulabit, & in mundum Platonium demigrabit, vel solum à bardis & stupidis, qui distinctiones illas & præcisiones metaphysicas capere nequeunt, committetur. Unde Caramuel in Theologia morali lib. 2. num. 364. si scriptor (inquit) scriptipulosus sit, nulla erit circumstantia ab hoc commisso libera: si autem audientior, ipsius simonia conceptus

E ERIT IDEA PLATONICA, ut dicitur, quæ non reperitur in rebus.

Nec valet quod aliqui Recentiores dicunt, nempe eum qui pecuniam, vel aliud quid temporale pro beneficio, per modum illecebræ permoventis, non verò per modum pretij beneficio æqualis confert vel offert, non committere quidem Simoniam contra jus divinum, quia ad hanc requiritur quod temporale pro spirituali derur ut pretium, esse tamen reum simonia contra jus positivum, quia leges & Canones Ecclesiæ id vetant. Non valet (inquam) quia S. Thomas in 4. dif. 2. §. qu. 3. art. 3. ad 1. docet quòd si iudex spiritualis munere aliquo, sive parvo, sive magno, flectatur ad aliquid faciendum, simoniacus est coram Deo: *Dicendum*

Dicendum (inquit) quod Ecclesia iudicium est quantum ad exteriora, & quia non est probabile quod animus iudicis spiritualis flectatur ad aliquid faciendum pro parvo mutare, ideo in parvis numeriosis iudici datus non iudicat simoniam committi: sed apud Deum qui cor videt, simonia est & parvis & in magna numeriosis, **SI ANIMUS JUDICIS EX EIS FLECTATUR.** Quibus verbis aperte docet committi simoniam contra jus divinum, quando muneribus, sive parvis, sive magnis, aliquis inducitur ad aliquid spirituale conferendum. Ibidem etiam in resp. ad 4. ait, quod *Qui dat aliquid spirituale . . . si principaliter moveatur favore pecuniae, vel timore rogantis,*

QUANTUM AD JUDICIUM DIVINUM, simoniam committit & rogatus, & rogans, si hoc intendat. Unde Suarez in tract. de Simonia cap. 3. pro hac sententia S. Thomam, & alios antiquos Theologos & Canonistas refert: *Sapientissime* (inquit) *legimus apud Antiores tam Theologos quam Canonistas, simoniam mentalem committi, quoties per spirituales actionem vel dationem principaliter intenditur acquisitio alicujus commodi temporalis.* Ita tenent Glossa, Hostiensis, Panormitanus, Navarrus, Covarruvias, S. Thomas, Cajetanus, Major, Durandus, Altilodorenfis, Adrianus, Antonius, Cordeba, Gerjon, &c.

147 Adde quod, cum Ecclesia non possit mutare naturas rerum, nec efficere quod simonia sit id quod verè simonia non est, si oblatio pecuniae per modum ille cebræ ad conferendum beneficium permoventis, simoniae labe careat, ex eo præcisè quod Ecclesia legibus & canonibus vetetur, simoniaca dici non poterit: subindeque vera simonia à rebus humanis exulabit, & ut verbis Caramuelis utar, *erit idea Platonica, quae non reperitur in rebus.*

148 Id explicari & illustrari potest exemplo ex novorum Casuistarum doctrina desumpto: illi enim communiter docent, contractum qui ab Hispanis *Moharra* vel *Baratra*, & ab Italis *Stoco* appellatur (qui tunc fit quando quis egens pecuniâ, emit pecuniâ creditâ à mercatore merces pretio summo, & statim ei pecuniâ numeratâ pretio infimo revendit non esse verè usurarium, & usurae labe resp. carere: de quo infra. Sicut ergo si talis contractus Ecclesiae legibus & Canonibus prohiberetur, quemadmodum civilibus legibus vetitus est, ineptè quis diceret, mercatores contractum illum exercentes, non esse quidem usurarios, usurâ contra jus divinum, ab usura tamen contra jus Ecclesiasticum non esse immunes; quia cum Ecclesia non possit rerum naturas mutare, suis legibus & canonibus efficere nequit, quod usura sit id quod verè usura non est. Ita similiter, si oblatio pecuniae, per modum ille cebræ, seu incitamenti, ad conferendum beneficium permoventis, simoniae labe revera sit expers, ex eo quod legibus & Canonibus Ecclesiae vetetur, verè simoniaca non erit, nec eo nomine, nisi nugando, & terminis abutendo, donari poterit: unde inepta planè ad oppositum & chimerica videtur distinctio illa simoniae in simoniam juris divini & juris Ecclesiastici, quam ad vim rationum præcedentium eludendam recentiores Casuistae excogitarunt.

149 Ex dictis confutata manet alia Escobarj assertio, quâ docet tract. 6. exam. 2. num. 14. Simoniacum non esse, qui promissa sine intentione

A ne solvendi pecuniâ ad sacerdotium pervenit. Cum enim pecuniâ parari sibi viam ad rem spiritualem obtinendam, verè simonia sit, ut ex D. Thoma supra vidimus, & ille qui pecuniâ promissâ, sine intentione solvendi, ad sacerdotium pervenit, eâ sibi viam ad illud obtinendum non minus paraverit, quàm ille qui pecuniâ de facto exhibuit, planum est, illum non minus esse simoniacum, nam utrobique pecunia ratio est cur beneficium conferatur. Unde in Concilio Melphitano supra relato, non modò ne pro beneficio obtinendo pecunia datur, sed etiam ne promittatur, veritum est.

B Confirmatur: Quod in iudiciis corruptio est, id in obtinendis beneficiis est simonia: Sed non minus corruptor iudicij est, qui argentum pollicitus est iudici, nec præstitit, quàm qui promissit & præstitit: Igitur non minus simoniacus est, qui promissit cum nolit solvere, quàm qui promissit & solvit.

XIII.

Quam numerata pecunia pretiosior sit numeratâ, & nullus sit qui non majoris faciat pecuniâ presentem, quàm futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuario exigere, & eo titulo ab usura excusari. Caramuel in Theologia morali lib. 2. num. 799. relatus à Sinnichio §. 443.

C Hæc assertio non solum improbabilis, sed etiam erronea & intolerabilis, est. Cum enim pecunia ex se & ex natura sua sit sterilis, non minus contra naturam est, ut quis ex ea fructum mediante fœnore expectet, quàm si ex mula, ex sua natura sterili, mulum gigni speraret. Unde Aristoteles 1. Politic. cap. 7. relatus à D. Thoma 2. 2. qu. 78. art. 1. ad 3. docet quod usuraria acquisitio pecuniarum est maxime præter naturam, quia in fœnore NUMMUS NUMMUM PARIT. Hinc Basilus Magnus in psal. 14. Pecuniâ, **BESTIAM FOECUNDAM** appellat, non quidem quod ipsa ex natura sua vim gignendi habeat, sed quod humana nequitia & avaritia fœtum ex ea innaturali extorqueat.

D Quæres, an contractus *Moharra*, supra explicatus, licitus sit, & careat labe usurae?

E Respondeo si talis contractus fiat cum intentione lucri, & cum pacto revenditionis præviæ inito, ut communiter fieri solet, ipsum esse illicitum, & manifestam usurae palliationem, quicquid recentiores Casuistae in contrarium dicant. Ratio est: quia lucrari aliquid ultra sortem, ex vi mutui præcisè, usura est, ut omnes fatentur: Sed per illius contractus ambages, mercator ultra sortem, ex vi mutui, intendit lucrari, & de facto intra breve tempus lucratur id, quo summum mercium pretium superat infimum; ut enim supra dicebamus, contractus *Moharra* tunc fit, quando quis egens pecuniâ, emit pecuniâ creditâ à mercatore merces pretio summo, & statim ei pecuniâ numeratâ pretio infimo revendit: Ergo contractus ille quando fit cum intentione lucri, & cum pacto revenditionis præviæ inito, verè usurarius est, merumque fœnoris integumentum, seu manifesta usurae palliatio dici debet. Unde præclare Ambrosius lib. de Tobia cap. 24. *Quodcumque* (inquit) *forti accedit, usura est. Quod velis ei nomen imponas, usura est. Si licitum est, cur vocabulum refugio, cur velamen obtexis? Si illicitum est, cur incrementum requiris?* Appellent

lent ergo recentiores Casuista hunc contra Qum A quocumque nomine voluerint, ipsum Mohatram Baratram, Stoco, aliisque barbaris nominibus nuncupent, nomina tantum non res mutantur, quasi mutato nomine culpa transferretur & pena, ut supra ex Innocentio III. dictum est.

XIV.

152 Vix unquam tenetur aliquis ad eleemosynam precise ex superfluo status, cum vix unquam huiusmodi superfluum in secularibus, etiam in Regibus, invenitur, Vazquez in opusculo de eleemosyna, & plures alij recentiores Casuista.

Oppositum expressè docet S. Thomas 2. 2. quaest. 32. art. 5. in corp. ubi ait: *Dare eleemosynam de superfluo, est in precepto, & dare eleemosynam ei qui est in extrema necessitate.* Ex quo ibidem inferunt Cajetanus, Bannes, & alij D. Thomae interpretes, ut eleemosyna sit in precepto, non requiri duo simul, scilicet superfluitatem in dante, & extremam necessitatem in recipiente, sed quodlibet eorum seorsim sufficere. Unde S. Doctor eadem parte quaest. 118. art. 4. ad 2. sic habet: *Aliquis tenetur ex debito legali bona sua pauperibus erogare, vel propter periculum necessitatis, VEL PROPTER SUPERFLUITATEM HABITORUM.* Quae verba ibidem Cajetanus exponens, subdit: *Quia violatio legalis debiti in divitiis, iustitiam violat, non liberalitatem; iniustitia autem ex suo genere est peccatum mortale, utpote contra bonum proximi; ideo dives non dispensans superflua, sed cumulans ad emendam sibi dominium, ex sola ascendendi libidine, non solum illicite agit propter libidinem dominandi, & inordinatum amorem pecuniae, sed moraliter peccat contra proximorum indigentiam, occupando superflua, QUAE PAUPERIBUS DEBENTUR, EX HOC IPSO QUOD SUPERFLUA SUNT.*

FAVET Gregorius Magnus homil. 33. in Evangelio & de Cura Pastor. p. 3. admonit. 22. ubi notat eleemosynam in Scriptura nomine iustitiae exprimi, ut innuatur non liberalitatem sed iustitiam, subindeque non consilium sed preceptum esse, ut divites de superfluis necessaria indigentibus subministrarent. *Cum qualiter necessaria (inquit) indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur; iustitiam debitum potius solvimus, quam misericordiae opus implemus. Unde & ipsa veritas, cum de misericordia caute exhibenda loqueretur, ait: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Cui quoque sententia etiam Psalmista concinens dicit: Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in aeternum. Cum enim largitatem impensam pauperibus praemisset, non hanc vocare misericordiam, sed iustitiam maluit; quia quod à communi Domino tribuitur, iustum profectò est, ut qui accipiunt eo communiter utantur. Idem docet Theodoretus orat. 9. de providentia, ubi ait: Divitias à summo rerum administratore concessas fuisse hominibus, ut fruantur necessariis, & ex earum abundantia egenis largiantur; temperantiae utique in ordine ad seipsum, iustitiae vero in ordine ad alios, quorum indigentiae subveniendum esse, summus ille administrator rerum sancivit.*

154 Ex his patet primò, Vazquem, & alios recentiores Casuistas, praecipuum eleemosynae detruncasse ac mutilasse: illud enim (ut ex D. Thoma ostendimus) duo continet capita seu praecipua; uno jubemur necessaria in extremis paupe-

rum miseriis elargiri; alio superflua in communibus pauperum necessitatibus erogare, juxta illud Christi Lucae 11. *Quod superest date eleemosynam.* Si autem vix unquam divitibus, etiam Regibus, superflua suppetunt, ut ait Vazquez quid clarius quàm in ipsis vix unquam superflui largiendi lege urgeri?

Contat etiam falsum esse quod ait Layman lib. 2. tract. 3. cap. 6. num. 1. *Confessarius absolute nem à peccatis diviti non facit negare debet, quod communes pauperum miseria sublevare monitus recuset; quia dives semper aliquam causam in specie praefert cur recuset, nempe istam, nihil habeo superflui.* Patet, inquam, hanc doctrinam esse falsam: quia dives ex debito legali, subindeque ex precepto, & non solum ex consilio, tenetur sibi superflua dare pauperibus, ut ex D. Thoma jam vidimus; unde si monitus à Confessario hoc facere recuset, & ex sola ascendendi libidine pracludat viscera sua pauperibus, ne quidquam de superfluo ipsis largiatur, absolutiois incapax est. *Quod si mihi (inquit Cajetanus opusculo de eleemosyna cap. 6.) illud objeceris, quod scilicet divitum confessiones audiri non possent, & Confessores damnationem incurrerent, audi Dominum Jesum Christum in Evangelio divitibus dicentem: Facilius est camelum transire per foramen acus, quam divitem intrare in regnum caelorum; Confessoribus autem si cecus cecum ducat, ambo in foveam cadunt.*

155 Adde quod, causa illa seu exculatio quam praetextunt divites, ut ab hoc precepto sese eximant, nempe nihil habeo superflui, trivialis est: enim divites res necessarias non cupiditate metirentur, quae modum nescit, sed pietate judicarent, quae necessitates ingeniose conerabit, ut sibi superflua quod in officia liberalitatis effundat, multa inveniunt superflua: juxta illud Augustini in Psal. 147. *Multa superflua habemus si non nisi necessaria teneamus; nam si mania queramus, nihil sufficit.* Cui consonat illud Senecae in Epistolis: *impia pauca desunt, avaritia omnia.*

Non est etiam praetermittendum, novos probabilium patronos, dum ex una parte student placere divitibus, eos exonerando à precepto largiendi de superfluo bonorum pauperibus, ex alia plurimum ipsinocere, eoque furtis ac direptionibus pauperum exponere, dum docent pauperibus permillum esse suum, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi, ut videri potest apud Lessium lib. 2. cap. 12. dubit. 12. num. 71. Dianam, Escobarium, Tamburinum, & alios. Unde dum illi volunt placere divitibus, sunt inhumani erga pauperes; & dum volunt favere pauperibus, sunt iniusti erga divites, simulque ex eodem ore calidum & frigidum efflant, atque ut ait Sennichius, *pauperibus unam manu panem, altera lapidem ostentant.*

XV.

156 Absolutiois capax est homo, quantavis laborerit, non antià mysteriorum fidei, & etiam si per negligentiam quoque culpabilem nesciat mysterium sanctissimae Trinitatis, & Incarnationis Domini nostri Jesu Christi.

Haec assertio est postremus ex septemdecim articulis, quos Academia Lovaniensis ad instantiam Archiepiscopi Mechliniensis reprobavit: ejusque fallitas patet ex communiori Theologorum sententia, asserentium cum S. Thoma 2. 2. qu. 2. art. 7. & 8. in nova lege fidem explicitam mysterij Incarnationis, & Trinitatis, non solum necessitate precepti, sed etiam necessita-

te medij esse ad salutem necessariam. Ut enim viator ad terminum perveniat, debet & locum ad quem tendit, & viam quã ad illum tendit, agnoscere: *Via autem hominibus veniendi ad beatitudinem, est mysterium incarnationis, & Passionis Christi, juxta illud Act. 4. Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri, inquit S. Thomas loco citato: terminus verò ad quem per fidem tendimus, est clara visio Dei Unius & Trini: Ergo nullus est in via salutis, nec consequenter capax absolutionis, qui per negligentiam culpabilem ignorat mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & incarnationis. De quo plura in tractatu de fide.*

§. V.

Corollarium notatu dignum.

EX his modernorum Casuistarum assertionibus, & pluribus aliis, quæ brevitate causâ prætermittitur, patet illorum scientiam vix aliud esse, quàm meram divinorum præceptorum elusionem; vel ut bellè dicebat Nicolaus Faber, Ludovici XIII. Galliarum Regis Præceptor, ARTEM CUM DEO CAVILLANDI; Gallicè, L'ART DE CHIQUANER AVEC DIEU. Vix enim ullum est præceptum naturale aut positivum, quod questuosus illorum probabilibus obnoxium non sit, & eludatur, ut ait Episcopus Gandavensis in Epistola Pastoralis ad Clerum suæ diocesis, supra citata. Unde rectè & perbellè observavit Sinnichius libro sæpè citato de Saule Ex Rege §. 466. modernos Casuistas, experimento edoctos quàm agrè conformentur mores humani legi divinæ, tentasse ex adverso conformare legem divinam moribus humanis; quasi lex Decalogi foret REGULA LESBIA, ad sui regulati normam, & ad quod quisque sentit & vult accommodabilis. Regula enim Lesbia (ait Erasmus in Adagiis) dicitur, quoties præpositè non factum ad rationem, sed ratio ad factum accommodatur, & cum lex moribus applicatur, non mores ad legem emendantur. Quare Augustinus Concione 1. in Pfal. 48. Hæc (inquit) est in hominibus magna & usitata perveritas, quæ cum debeant ipsi vivere secundum voluntatem Dei, Deum volunt vivere secundum voluntatem suam; & cum ipsi nolint corrigi, illum volunt depravari; redum non arbitranter quod ille vult, sed quod ipsi volunt.

160 Posset hoc corollarium variis exemplis, quæ fuscè profèquitur idem Sinnichius loco citato, declarari, sed istud sufficere. Delectat v.g. luxuriosum aliquem conservari & cohabitare cum femina, quæ blanditiis suis ipsum ad peccandum sæpè allicit: movetur Dei sermone talem occasionem fugere, & abscondere à se oculum, manum, aut pedem scandalizantem se, dicitque ei sæpius Spiritus sanctus hæc verba libri Proverbiorum: Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant; aut ambulare super prunas, ut non comburantur planta eius? Accedunt SS. Patres divini sermonis interpretes, eumque etiam admonent, Inter Christianorum certamina, duriora esse prælia castitatis, ubi continua est pugna, & rara victoria: cetera vitia resistendo, libidinem verò fugiendo superari, & alia quæ supra fuscè expendimus: Denique Apostolus ei præcipit ut fornicationem fugiat, & molliem ac immunditiam abhorreat, quia fornicarii, molles, & immundi regnum Dei non possidebunt. Sed veni benignus

A & laxus Casuista, hæc suggerens ei: Concubina non tenetur domo pelleri concubinam, quando eã relicta vitam transigeret tristis. Licetum est quere-re directè occasionem peccandi, pro bono spiritali, aut temporali nostro, vel proximi. Fornicatio & mollietates non sunt sure natura prohibita, subinde que si Deus eas non interdixisset, nunquam essent male, sæpè essent bone, & aliquando obligatorie sub peccato mortali. Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium. Licet abortum procurare ante animationem factis, ad vitandum scandalum, aut puellæ infamiam, & alia quæ supra retulimus, & consutavimus: atque ita moribus hominum depravatis legem divinam accommodare conatur, & regulam suo regulabili conformare, non verò mores hominum ad Dei legem emendare & corrigere.

Sed quæso, AMICE LECTOR, si tua saluti cupidus sis, ne audias benignos illos Decalogi interpretes, qui humanarum probabilitatum præstigiis & blanditiis, ac benignioribus interpretationibus præcipua Dei præcepta eludere & evacuare conantur. Tene te (inquit) Augustinus) ad legem Dei, & non sequaris pravaricatores ejus: non enim secundum illorum sensum, sed secundum illius veritatem judicaberis. Ne trahamur (addit Lactantius) autoritate cuiusquam, sed veritati potius favemus & accedamus. Nullus hic temeritati locus est: in æternum stultitia pena subeunda est, si aut persona inanis, aut opinio falsa deceperit.

Christus non dixit homini, inter Dei legem & hominum interpretamenta constituto, esto consentiens benigniori Decalogi interpreti, sed esto consentiens adversario tuo. Queramus (ait Augustinus) istum adversarium cui debeamus consentire, ne tradat nos iudici, & iudex Ministro. Queramus illum, & consentiamus illi. Si peccas, adversarius tuus est sermo Dei: verbi causa, forsitan delectat te inebriari, dicit tibi: Noli. Delectat te adulterari: dicit tibi sermo Dei, Noli. In quibuscumque peccatis volueris facere voluntatem tuam, dicit tibi, Noli. Adversarius est voluntas tua, donec fiat author salutis tue. O quàm bonus adversarius, quàm utilis adversarius! Non querit nostram voluntatem, sed utilitatem. Adversarius est nobis, quando sumus & ipsi nobis, quando tu tibi inimicus es, inimicum habes sermonem Dei: esto tibi amicus, & concordas cum ipso. Non furtum facies, audi & concordasti. Non machaberis, audi & concordasti. Non falsum testimonium dicas, audi & concordasti. Non concupiscas uxorem proximi tui, audi & concordasti. In his omnibus cum tuo isto adversario concordasti: dic mihi quid perdidisti? Non scium mihi perdidisti, sed & respice qui perieras invenisti.

§. VI.

E Casuistarum Apologia, à Sorbona, & Gallia Episcopis, & tandem à Summo Pontifice reprobatur.

Cum mos iste in Ecclesia semper vigerit, ut quo quisque foret religiosior, novellis adinventio-nibus contraret, ut Vincentius Lirinensis ait, non mirum quod nuper plures docti & vigiles Pastores, ac celebres Theologi, advertentes perniciosam hanc novarum Casuistarum doctrinam, velut zizaniam quandam in Ecclesiæ agro succrescere, sensimque ac delectabiliter plurimum animos occupare, adversus eam, & voce, & scriptis, fortiter ac generose pugnarint,

ac de vaga illa & effreni in meretia morum A
opinandi licentia, apud Ecclesiam Praefules gra-
viter conquesti fuerint. Unde merito haec ver-
ba Chrylogi ferm. 97. ipsi adaptari possunt:
*Superfeminae rixantis servi expaverunt, metuentes
ne rixantium grammata ad illorum redirent offen-
sam, quorum conscientia, praeter iacturam boni se-
minis, nihil habebat: unde auditum sui Domini pre-
venerunt, ne securi de innocentia, reatum de silentio
sustinerent.*

163 Inter hos praecipui fuere Parisienses & Roto-
magenfes Parochi, pietate celebres, & sapientia
aceruditione praecleari, qui anno 1656 ad Gal-
lia Clerum, Parisiis de more congregatum,
plura perversa dogmata & novorum Casu-
istarum libris extracta, detulerunt, libello sup-
plicii eorum damnationem urgentes. Instabat
tunc Comitiarum finis, nec temporis angustia,
sicut nec alia graviora negotia, timebant matu-
ro tot propositionum examini vacare. Ne ta-
men Augustissima Synodus illas suo silentio
probasse videretur, sed eas tacite saltem repro-
bare, imprimendas mandavit instructiones
Confessariorum, a S. Carolo Borromeo editas,
& ex Italico in Gallicum idioma ab illustris-
simo Domino Petro de Marca, Archiepiscopo
Tolosano translatas, quibus propositiones illae,
quas solemniter & in individuo damnare non
poterat, generali quadam, venerabilique ac
sancta censura afficerentur. Ut enim in Episto-
la instructionibus illis praefixa dicitur: *Novitiae
illa opiniones ita Christianam morum disciplinam, &
Evangelicam vivendi normam adulterarunt, ut hu-
jusmodi scientia quavis ignorantia longe sit potior.*

Hoc ardore ex parte Parochorum gereba-
tur negotium. Pars autem adversa in sui de-
fensionem opus parabat, in quo ejus Author
omnes eloquentiae & ingenii nervos intendens,
propositiones traductas a Parochis ut erroneas,
scandalosas, & temerarias, ab omni profus cen-
sura nota liberas, summam a se ostendere cona-
batur: proditque in lucem anno sequenti 1657.
sub hoc titulo & inscriptione: *Apologie des Casu-
istes contre les calomnies des Jansenistes.*

164 Videbatur liber iste Authoribus suis arx
quaedam munitissima, & inexpugnabile praesi-
dium, eo praecipue quod Parochorum & Jansen-
istarum unam & eandem causam facerent; li-
cet in rei veritate nulla esset inter ipsos de quin-
que damnatis Jansenii propositionibus contem-
tio; sed omnes perversa illa dogmata tum voce,
tum scriptis, unanimi consensu damnarent. Vix
tamen in publicum distrahi coepit liber ille,
quod Parochi novo ardore suscepti, pressius in
ejus condemnationem excitaverunt primo Vica-
rios Generales Parisiensis Archiepiscopi tunc
absentis; qui octo Theologos (e quibus duo,
scilicet P. Oliverius Richecœurus, vulgo Rich-
cœur, & P. Petrus Lowet erant ex nostris) in
examen libri deputarunt, auditisque eorum re-
lationibus, illum solemnem censuram damnarunt:
deinde facultatem Parisiensem, sive Sorbo-
nam, quae pari censuram, licet adhuc magis spe-
ciali, librum proscriptit.

165 Plures etiam illustrissimi Antistites, gravi-
bus, piis, eloquentibus, doctisque censuris, aut
Epistolis Synodalibus, eandem Casuistarum
Apologiam reprobarunt, & e suis dioecibus
proscripterunt. Inter hos, tres fuere Primates,
scilicet Archiepiscopus Senonensis, Galliarum
& Germaniae Primas, Rotomagensis Primas

Normaniae, Bituricensis Primas Aquitaniae
(praetensum saltem, nam de eo jure contendit
Archiepiscopus noster Burdigalensis, cuius cau-
sam erudite defendit Dominus Brouffe, Sena-
tor Burdigalensis) Episcopi verò quiddecim,
nempe Aurelianensis, Bellocensis, Ande-
gavensis, Niveinensis, Alestensis, Conven-
tuum, Appamensis, Bazatensis, Conseranensis,
Tutellensis, Ebroicensis, Lexoviensis, Cata-
launensis, Dignensis, Cadurcensis, Alanus de
Solminhaec, Gallia nostra, in omni totius Eccle-
siae decus insignis, qui Sanctorum praeforum
Episcoporum, sive in Pastoralis vigilantia, sive
in admiranda vita innocentia & austeritate, si-
gidissimus ac indefessus simulaculo, multis post
mortem claris miraculis, quae in ejus vita sicut
& alia ejus praecleara gesta, magna cum pietate
& diligentia recensentur, Ac demum Vencien-
sis, Antonius Godardus, vir item pietate clarus,
sed eloquentia & doctrina, vassisque librorum
editionibus clarissimus. Quibusli adjungamus
Belgio Archiepiscopus Mechliniensem, &
Gandavensem Episcopum, qui multas propo-
sitiones ab Apologia defensas damnaverant,
& damnari procuraverant ab Academia Lovan-
niensi: primus quidem anno 1654, secundus
verò anno 1657. erunt viginti tum Archiepis-
copi, tum Episcopi, gradu, pietate, doctrina,
sapientia venerandi, quorum numerum tandem
infalibili suo judicio perfecte completurus ac-
cessit supremus fidelium omnium Pastor, &
Episcopus omnium Episcopus, Romanus
Pontifex Alexander VII, qui die 26. Augusti
anni 1659. in praedictam Casuistarum Apolo-
giam, Apostolicum fulmen vibravit, hoc decre-
to in Congregatione generali sanctae Romanae
& universalis Inquisitionis edito.

Sanctissimus D. N. Alexander Papa VII. praefat.
ti decreto PROHIBET ET DAMNAT librum
cui titulus est: Apologie pour les Casuistes con-
tre les calomnies des Jansenistes, ou le Lecteur
trouvera les veritez de la morale Chrestienne
si nettement expliquees, & prouvees avec tant
de solidite, qu'il luy sera aise de voir que les
Maximes des Jansenistes n'ont que l'apparence
de la verite, & qu'effectivement elles portent
à toute sorte de pechez, & aux grands rela-
chemens qu'elles blament avec tant de severite:
parum Theologien & Professeur en droit
Canon. A Paris M. DC. LVIII. **E**umque
PRO DAMNATO ET PROHIBITO haberi
vult. Mandat propterea Sanctitas sua, ut nemo
cujusque gradus & conditionis existat, etiam spe-
ciali, & specialissima nota dignus, praedictum librum
apud se retineat, aut legat, neve imprimere, aut im-
primi curare audeat, sub penis & Censuris in sacro
Concilio Tridentino, & in indice librorum prohibi-
torum contentis, aliisque arbitrio Sanctitatis sua
instigendis; sed statim quicumque illum habet, vel
in futurum quomocumque habebit, locorum Ordi-
narius, seu Inquisitoribus, sub iisdem penis exhiberi
teneatur.

Ioannes Lupus, Sanctae Romanae & Universalis In-
quisitionis Notarius.

Loco † Sigilli.

Anno à Nativitate D. N. JESU Christi millesimo
sexcentesimo quinquagesimo nono, indictione duode-
cima, die verò 26. Augusti, Pontificatus Sanctiss.
in Christo Patris & D. N. Alexandri, divina pro-
videntia Papae VII. anno ejus quinto; supra dictum
decretum

ARTICULUS IV.

Præcipua Adversariorum argumenta
solvuntur.

Nullum Scripturæ locum, aut SS. Patrum testimonium adducunt Adversarii in favorem illius sententiæ, quæ asserunt licere sequi opinionem minus probabilem, in concursu probabilioris. Hanc solum quibusdam rationibus, satis levibus & frivolis, suadere conantur.

In primis objicit Caramuel, indignis, sed infelix, Probabilitatum Patronus, argumentum quod demonstrationem appellat, & quod in Theol. Regul. art. 20. num. 59. sub hac verborum serie proponit. Peccare qui sequitur opinionem probabilem improbabile est: demonstratio sic (notanter demonstratio dixi, non enim aliter quam demonstrative hanc veritatem me ostensurum polliceor.) Vel possumus sequi opinionem probabilem, vel tenemur probabiliorem sequi. Si dicas primum: Ergo hæc etiam est probabile, ut de se patet. Si secundum asseras, non effugisti: Per te enim tenemur sequi probabiliorem: Atqui sententia quæ docet sufficere minus probabilem, est probabilior; quia habet solidiora fundamenta, atque nobiliores rationes, nec non plures Auctores: Ergo tenemur asserere & sentire, non peccare eos qui sequuntur partem minus probabilem.

Egregiam sanè demonstrationem, quæ ne quidem argumentum probabile dici debet, cum Author non probet, sed supponat duo, quæ probanda sunt, & quæ falsa esse supra ostendimus; nimirum opinionem minus probabilem, in concursu probabilioris, remanere probabilem: & sententiam, quæ asserit posse eligi opinionem minus probabilem, in concursu probabilioris, solidiora fundamenta, & nobiliores rationes habere. Quando hæc probaverit Caramuel, libenter ejus demonstrationi subscribemus.

Ad id quod addit de numero Authorum, in primis dico, sententiam nostram non parvo Theologorum & Canonistarum, numero stipatam esse. Nam Mercortus noster in libro de praxi opinionum limitata 2. p. art. 14. & Prosper Fagnanus in cap. Ne inicitaris, plusquam triginta Auctores pro ea referunt. Item D. Thomas & Scotus, utriusque Scholæ Angelicæ & subtilis Principes ac Duces, satis aperte ipsi favent, ut supra ostendimus.

Secundò dico, quod cum opposita sententia magis faveat libertati, & corruptioni naturæ, & in praxi videatur commodior, nihil mirum quod plures in hoc sæculo patronos & defensores invenerit. Ut enim bellè dicebat olim Hieronymus Joviniano lib. 2. cap. 19. Quod multi acquiescunt sententiæ tuæ, iudicium voluptatus est: non enim tam te loquente probant, quam suis favent vitis.

Tertiò dico cum Navarro in Manuali cap. 27. num. 289. Non videtur una opinio appellanda communis, ad effectum præjudicandi alteri, eo solo quod plures eam sequantur, tanquam oves abas oves, vel ut aves quæ unam volantem alia omnes sequuntur, secundum Decium. Communio rem enim ad hoc existimarem illam quam sex vel septem Auctores classici, rem ex professo tractantes assererent, quam probatam à quinquaginta, sola ferè priorum auctoritate ductis. Opinio enim communis, non ex numero opinantium, sed ex pondere auctoritatis fit, ut dicit Alexander, relatus à Ludovico Gomes.

Aucto-

decretum affixum & publicatum fuit ad valvas Basilicæ s. Joam. Lateran. & s. Petri de urbe, nec non ad valvas Palatii Sacrae Inquisitionis, Cancellariae Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ut moris est, per me Hieronymum Macellani, ejusdem Sanctiss. D. N. Papæ, & sanctissime Inquisitionis Cursorem.

Item Eminentissimi Cardinales Congregationis sacrae Iudicis Præfecti, anno 1664, die 15. Januarij, sequens decretum ediderunt.

Sacrae Iudicis Congregationis decreto DAMNATUS AC PROHIBITUS fuit infra scriptus liber, ubicumque, & quocumque idiomate impressus imprimenda sive. Nemo casuscumque gradus, & conditionis, cum impostero, vel imprimat, vel legat, vel teneat. Si quis interim habuerit, Inquisitionibus, seu locorum Ordinariis, à presentis Decreti notitia tradat, sub penis in indice librorum contentis.

LIBER EST

JOANNIS CARAMUELIS APOLOGEMA PRO ANTIQUISSIMA ET UNIVERSALISSIMA DOCTRINA DE PROBABILITATE.

In quorum fidem manu & sigillo Eminentissimi & Reverendissimi D. D. Cardinalis Gineti Episcopi Sabiniensis, supra dictæ sacrae Congregationis præfecti, presentis Decretum signatum & munitum fuit. Datum Roma in Palatio Apostolico Quirinali, die 15. Januarij 1664.

M. Episcopus Sabiniensis Cardinalis Gineti Præf. F. Hyacinthus Libelli S. Congregationis Iudicis Secretarius.

Loco † Sigilli.

Anno à Nativitate D. N. JESU Christi 1664. Indiæ. secunda 26. Mensis Januarij, Pontificatus aeterni Sanctiss. in Christo Patris & D. N. D. Alexandri divini providentiæ Papa VII. anno ejus nono, supra dictum Decretum affixum & publicatum fuit ad valvas Basilicæ Lateranensis, ac Principis Apostolorum de urbe, & in acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis, & consuetis urbis, per me Jacobum Cornelium, Sanctissimi D. N. Papæ Cursorem.

Hilarius Contellius Curs. Mag.

Plures etiam ex novorum Casuistarum propositionibus, quas supra impugnavimus, ut temerarias, & scandalosas damnavit idem Pontifex, in Congregatione generali sacrae Romanæ & universalis Inquisitionis, habita die 24. Septembris anni 1665. & in alia die 18. Martij anni 1666. & sub anathematis poenâ, eas doceri, aut defendi, vel ad praxim deduci prohibuit.

Ex quibus Decretis, & nova Innocentii X. dånacis quinque propositionibus Jansenii Conditutione, patet Romanam Ecclesiam, & fidei puritate, & morum innocentia præfulgere, eamque non minus castam morum temperiem, quam incorruptæ fidei integritatem, sibi perpetuò vendicare; ut meritò cum Psalmista dicere possimus, mysticas hujus purissimæ columbæ pennas (fidem scilicet & mores) esse deargentatas, & pallore auri fulgentes; cum illa, & fulgore sapientiæ, per aurum designata, & morum candore, per argentum expresso, mirum in modum resplendeat.

Authores ergo qui pro aliqua citantur sententia, magis ponderandi, quam arithmetice computandi sunt, & magis ad eorum auctoritatem quam numerum habenda est ratio.

171 Ado Authores adversæ sententiæ tam variè loqui, & in modo defendendi & explicandi suam sententiam adeò inter se divisos esse, ut Mercorus noster 2. parte libri citati art. 28. supra quatuordecim dicendi modos referat; quod non leve argumentum est, ipsam veritatem non esse consonam: nam ut ait Dionysius cap. 4. de divin. nomin. *Veræ sapientia est à multis opinionibus convertens, & uniformem congregans opinionem, & uno unitivo lumine complens.* Super quæ verba D. Thomas ibidem lect. 4. sic habet: *Illi qui cognoscunt veritatem, conveniunt in una sententia: sed illi qui ignorant, dividuntur per varios errores. Quibus etiam consonat illud Tertulliani de spectaculis cap. 20. Hæc est veritatis integritas, & quæ ei debetur fidei plenitudo, & aequalitas timoris, & fides obsequij, non mutare sententiam, non variare iudicium.*

172 Non est etiam præmittendum, plures ex Authoribus, quos Adversarii citant pro sua sententia, non loqui de opinione probabiliori, sed de tutiori, solumque docere inter duas tutas non necessariò tutiorem esse sequendam. Ut patet præcipuè de D. Antonino, & de Navarro: primus enim 1. p. tit. 3. cap. 10. §. 10. sic ait: *Eligere viam tutiorem, consilij est, non præcepti; alias oporteret multos ingredi Religionem, in qua tutius vivitur, quam in seculo. Non ergo de necessitate oportet tutiorem eligere, quando etiam alia via potest eligi tuta: sicut enim diversa via tendunt ad unam civitatem, licet una tutior aliâ sit; sic ad civitatem celestem alius sic, alius sic vadit, & tutè, licet alius tutiori modo. Secundus verò in Manuali cap. 27. num. 279. hæc scribit: *Non semper est necessarium partem tutiorem eligere: quia satis est quoad præcepti implementum tutam eligere, ut late in cap. Si quis autem, à num. 34. probavimus, etiam in iis quæ ad fidem & mores pertinent: in aliis enim nec de consilio tenetur quis eligere tutiorem.**

Eodem modo loquuntur plures ex nostris Thomistis, qui pro eadem citantur sententia. Alii verò solum volunt licitum esse, sequi opinionem minus probabilem ex motivo intrinseco, quando per motivum extrinsecum, seu adventitia auctoritate sit probabilior, & certa moraliter.

Non diffiteor tamen dari aliquos ex recentioribus D. Thomæ Discipulis, qui explanationi nobilissimi operis ejus, Summæ nimirum Theologica, principaliter intenti, nec attentes ad ea quæ scripsit in quodlibetis (opere ab ejus summa diverso, ubi, ut supra ostendimus, hanc questionem in favorem nostræ sententiæ satis clarè resolvit) adhæserè oppositæ sententiæ, & cum recentioribus Casuistis docuerunt, in materia mortuum posse quemlibet sequi sententiam minus probabilem, relicta probabiliori, quamvis conclusiones adeò laxas, quales in cæterorum Recentiorum libris legimus, nusquam ex illo dogmate deduxerint.

173 Obijciunt secundo Adversarii: Usus regulæ de sectanda opinione minus probabiliori, in concursu probabilioris, multis ab hinc annis in Ecclesiam introductus est, & fideles sunt in legitima possessione ipsius: Ergo cum in dubiis melior sit conditio possidentis, non debent in ea turbari, tamen novæ difficultates causantes

A aliquam dubitationem occurrant. Respondeo primò, titulum possessionis solum esse admittendum in materia iustitiæ, non vero in materia aliarum virtutum, ut ostendimus articulo sequenti.

Respondeo secundo, possessionem solum facere iustum titulum, quando est pacifica: utis autem sequendi opinionem minus probabilem, in concursu probabilioris, nunquam fit pacificus, sed semper plures habuit Adversarios & contradictores, præsertim in hoc sæculo, in quo plures Episcopi, Parochi, & Doctores, eruditione & sapientiâ clarissimi, tale dogma tum voce, tum scriptis, fortiter oppugnant; juxta id quod supra ex Lipsiensis dicebamus: *Mas iste in Ecclesia semper vigat, ut quò quisque foret religiosus novellis adventionibus contraret.*

Respondeo tertio: quòd licet usus eorum quæ legi tantum positivè Civili aut Ecclesiasticæ adversantur, sicut diuturnus, possit legitimam possessionem fundare, utis tamen eorum, quæ legi naturæ repugnant, nunquam legitimam possessionem fundare potest. Unde cum usus regulæ de sectanda opinione minus probabiliori, quæ favet libertati, in concursu probabilioris, stantis pro præcepto, lumini rectæ rationis & prudentiæ, subindeque legi naturali repugnet, ut supra fusè ostensum est, quamvis daretur quòd ille esset perantiquus, non fundaret propterea possessionem legitimam, nec Prælatorum tolerantia ipsum tacite approbare censeretur. Unde dicitur in cap. *Iam dudum de ferriis*: *Multa per patientiam tolerantur, quæ si deducta fuerint in iudicium, exigente iustitiâ, non debent tolerari.*

Obijciunt tertio: Matth. 11. Christus dicit: *Jugum meum suave est, & onus meum leve.* Et Joan. 5. *Mandata ejus gravia non sunt.* At si teneremur pro regula nostrarum operationum semper eligere probabiliores sententias, jugum Christi nimis grave & asperum redderetur, ejusque mandata nimis essent difficilia: Ergo non tenemur sequi probabiliores sententias, sed possumus eligere benigniores, licet minus probabiles. Unde dicitur in iure, *L. benignus, ff. de legibus, & cap. finali de transact. Opinio benignior & suavior præferri debet.*

Respondeo, jugum Christi ita suave esse, ut tamen adhuc jugum sit, de ejus ratione est quòd cervicem aliquantulum premat, ne jumentum effræne elato collo deviet à recto. Item ejus mandata dicuntur facilia, non quòd eorum observantia difficultate careat, ut patet in præcepto de captivando intellectu in obsequium fidei, vel de diligendo inimico, aut confitendis peccatis, in quibus magna senectus repugnantiam experimur, sed quia per gratiam & charitatem, quam ex meritis Christi Spiritus sanctus nobis largitur, & in cordibus nostris diffundit, redduntur facilia & suavia, juxta illud Prophetæ: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum; per gratiam scilicet & charitatem, ut explicat S. Thomas 1. 2. qu. 98. art. 1. ad 3. Unde Augustinus exponens hæc verba Apostoli, Mandata ejus gravia non sunt, subdit: Non sunt gravia amanti, sed non amanti gravia sunt. Fit ergo injuria divinæ gratiæ, cum facilitas ferendi jugum Christi, & ejus præcepta observandi, non in charitatem, quam Spiritus sanctus in cordibus nostris diffundit, sed in usum, seu potius abusum probabiliorum, quem novi Casu-*

atque in Ecclesiam induerunt reducitur. Alioquin, ut supra annotavimus, dicendum esset jugum Christi nunc esse suavius, quam tempore primitivæ Ecclesiæ, & ad æternam salutem his postremis temporibus millies quam priscis facilius perveniri. Quod merito irriserunt & exploserunt Parisienses Parochi, præclaris illis, quæ supra retulimus, magni Guignons Carthusiani verbis: *O apostolorum tempora infelicissima! O viros illos ignorantia tenebris involutos, & omni miseratione dignissimos, qui ut ad vitam pervingerent, propter verba laborum Dei, tam duras vias custodiebant, & hæc nostra compendia nesciebant!*

Ad regulam verò, quæ ex jure Canonico adducitur, dicendum est, eam debere intelligi, juxta expositionem L. *semper ff. nov. de reg. juris*, ubi dicitur, quod opinio benignior præferri debet in dubiis facti, in infligendis poenis, & aliis casibus ibi expressis. Vel etiam dici potest, opinionem benignam apud Jurisperitos non dici eam, quæ favet libertati, sed quæ favet testamento, matrimonio, religioni, aut sacramento, ut exponit Sylvester; vel, ut alij interpretantur, quæ favore genis, orphanis, viduis, & peregrinis: opinio verò quæ contra Dei præceptum, libertatis & concupiscentiæ partes fovet, non benigna, sed maligna potius aut laxa appellari debet.

Addo benigniora posse præferri, quando sunt in linea honesti, & regulis prudentiæ consona: eligere autem opinionem minus probabilem faventem libertati, in concursu probabilioris quæ fiat pro præcepto, nec honestum est, nec regulis prudentiæ consonum, ut ex supra dictis patet.

Obijciunt quartò: Sæpe videmus Summos Pontifices in his quæ ab Ecclesia determinata non sunt, sed sub opinione Doctorum versantur, præsertim in dispensationibus concedendis, sequi opiniones probabiles, non semper probabiliores: At illos peccare nemo dicet: Ergo licitum est sequi opinionem minus probabilem, in concursu probabilioris.

Respondeo, majorem non esse certam: Nam, ut loco supra citato testatur Prosper Fagnanus, utriusque signaturæ Referendarius, & in Romana curiæ negotiis versatissimus, tam in Rota, quam in sacra Congregatione Concilij, exacte servatur regula juris, quæ asserit in dubiis tutiorem partem esse eligendam; & in opinionum discrepantia, semper eligitur ea, quæ apparet verior & probabilior. Unde credibile est idem observari à Summis Pontificibus in dispensationibus concedendis. Si secus faciant, reddent rationem villicationis suæ, cum in exercitio suæ potestatis & jurisdictionis non sint infallibiles, seu impeccabiles, juxta illud Felicis III. Epist. 7. *Nihil per nostram facilitatem tribunalis excessu iudicio derogatur, cui illa sunt rata, quæ pia, quæ vera, quæ iusta sunt.*

Obijciunt quintò: Opinio quæ docet nos teneri ad sequendas in rebus moralibus probabiliores sententias, exponit conscientiam multis scrupulis & anxietatibus, à quibus liberamur, qui docent licitum esse sequi sententiam minus probabilem, in concursu probabilioris: Ergo ad quietem & tranquillitatem conscientiæ, magis expedire huic quam oppositæ adhærere sententiæ, & sequi benignas opiniones, quamvis minus probabiles. Consequentia patet, Antecedens verò probat Caramuel, ubi supra, ex-

Tome. III.

emplo ex propria experientia desumpto. Ego (inquit) qui sentio non requiri attentionem internam in divino officio, sed externam sufficere, scio me spatio tot amorum semper officium divinum legisse, adedque jurare possum, me nec quidem venialiter in hoc genere peccasse. Nonne hæc summa Conscientiæ quis es, & animi Christiani securitas? Tu verò qui contrarium sentis, tuam quasi conscientiam examina, & sincere respondeas, an audeas vel una de ita legere officium, ut jurare possis te non peccasse venialiter?

Respondeo, negando Antecedens: nam tantum abest quod, sequendo probabiliorum sententiam, scrupulis conscientiæ exponatur, quin potius ab eis omnino liberatur & eximitur, ut patet ex Clementina *exivi de verb. signific. ubi Pontifex ait: In his quæ salutem animæ respiciunt, ad vitandos graves remorsus conscientiæ, pars securior est tenenda.* Ratio etiam id suadet: nam in sincera solum veritatis inquisitione quies, in sola veritate securitas perfecta esse potest: atque adeò qui partem illam amplectitur, quam minus probabilem & minus tutam, id est fallitatem quam veritati, peccato quam virtuti viciniorum iudicat, angit scrupulis, & stimulis conscientiæ pungi & torqueri necesse est: qui autem id, quod verius, quod tutius credit, sequitur, is quies & tranquillitas est, licet omnino securus non sit; nam is unus verà & perfectà securitate fruatur, qui primam & æternam veritatem & sequatur & assequutus est. Unde in hac vita semper manet in iustis sollicitudo quædam & tremor, ut illud impleatur Apostoli præceptum: *Cum timore & tremore vestram salutem operamini.* Pium illum timorem qui detrahit sanctis, magnam detrahit humilitatis & vigilantia, imò felicitatis suæ partem: ut enim in luctu, in paupertate, in afflictionibus & ærumnis beatitudinem locavit Christus, sic in sancto illo timore Sapiens quandam hujus vitæ felicitatem constituit, dum ait Proverb. 28.

Beatus homo qui semper est pavidus.

Ad exemplum verò Caramuelis, ex propria desumptum experientia, dicendum est, operantem juxta laxam illam ac periculosam sententiam, quæ asserit attentionem internam in divino officio non esse necessariam, non solum non eximiam peccatis venialibus, sed etiam periculo culpæ mortalis exponi: quia cum ille non curet de alia sententia, quæ tutior, verior, & probabilior apparet, ut supra ostensum est, si contingat ipsum decipi, non errat ex ignorantia invincibili, sed vincibili & culpabili, quæ nec à mortalibus, nec à venialibus peccatis excusat. Unde illa conscientiæ tranquillitas, & animi securitas, quam spondet Caramuel minus probabilem sententiam sequentibus, suspecta & periculosa est; & punitus ille seu cervical, quod sub tepidorum & negligentium capite ponit, ut mollius in suis negligentibus dormitent & quiescant, reprobatur à Domino per Prophetam dicentem: *Ve qui consunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universe atatis ad capiendas animas,* Ezechiel, 13. Quæ verba exponens Gregorius Magnus lib. 18. moral. cap. 4. sic ait: *Pulvillus ponitur, ut mollius quiescat. Quisquis ergo male agentibus adulatur, pulvillum sub capite vel cubito agentis ponit, ut qui corripitur ex culpa debuerat, in ea sultus laudibus, molliter quiescat.* Similia habet Hugo Victorinus lib. 1. Miscell. cap. 93. *Quisquis (inquit) male agentibus adulatur, sub capite & manu alterius consuit pulvillos.*

Pp

villos.

villos. Nunc rursus scriptum est: Ipse adificat parietem, & alij liniebant. & arces est peccati duritia: hunc adificat, qui contra se peccati obfaculum construit: hunc linuit, qui peccata perpetranti adulatur.

183 Obijciunt sexto: Subditus vocatus à Principe ad sumenda arma, licite potest ea sumere, licet dubitet an bellum sit justum, & probabilis existimet illud esse injustum, ut colligitur ex cap. Quod culpatur 23. qu. 1. ubi dicitur: Veri iustus, si forte sub Rege homine etiam sacrilego militat, nec potest illo iubente bellare, si vice pacis ordinem servans, quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum vitium est, vel utrum sit, certum non est. Ergo saltem in aliquo casu potest quis tutâ conscientia sequi opinionem minus tutam, & minus probabilem, relicta tutiori & probabiliori sententia.

184 Respondeo concessio Antecedente, negando Consequentiam: nam in prædicto casu opinio minus probabilis ex motivo intrinseco, per motivum extrinsecum ei superveniens, redditur probabilior, & certa moraliter: tunc enim præsumptio quod Princeps suis subditis iusta præcipiat, & quod plures viri sapientes & timorata conscientia tale bellum ei non consulerent, si non esset justum, est motivum extrinsecum, sufficiens ut miles deponat dubium speculativum quod habet, & ut sententia, quæ ex motivo intrinseco, seu ex ratione minus probabilis apparet, absolute, & pensatis omnibus circumstantiis, probabilior iudicetur: unde tunc non minus probabilis probabiliori, sed probabilior absolute minus probabili antefertur.

185 Obijciunt septimo: Ille non peccat, qui operatur id quod sibi probabiliter apparet honestum & licitum; cum enim in rebus moralibus nemo possit semper habere evidentiam, seu certitudinem mathematicam de honestate, seu rectitudine suæ operationis, sufficit ut eligamus & operemur id quod probabiliter nobis apparet honestum: Sed qui sequitur opinionem probabilem faventem libertati (v. g. qui pingit in die festo, probabile existimans id sibi licere) in concursu alterius probabilioris, quæ stat pro præcepto, & quæ negat hunc actum esse licitum; operatur id quod sibi probabiliter honestum & licitum apparet: Ergo non peccat.

186 Confirmatur: Qui in actionibus humanis eligit quod probabile est, non agit temere, sed prudenter; cum eligat quod propter verisimiles & probabiles rationes videtur licite fieri posse: Ergo tunc non peccat, sed recte agit. consequentia patet: cum enim prudentia sit proxima regula humanorum actuum, nemo potest peccare sequendo dictamen illius, & conformiter ad ejus regulas operando.

187 Hoc argumentum, quod est præcipuum Adversariorum fundamentum, facile potest in ipsos retorqueri, & simul nostra sententia magis stabiliri & confirmari. Nam sicut ex præscripto divina regulæ, & dictamine prudentiæ licitum est operari id quod apparet honestum; ita peccatum est agere id quod apparet inhonestum, ut patet ex regulis contrariorum: Sed quando alicui occurrit opinio minus probabilis, favens libertati, simul cum probabiliori opposita, quæ stat pro præcepto; tunc opus quod aggredi vult, ipsi quidem apparet honestum ex motivo opi-

monis minus probabilis, sed simul etiam ipsi apparet inhonestum & illicitum ex motivo opinionis probabilioris: tunc magis ei apparet inhonestum quam honestum, & illicitum magis quam licitum, cum motiva opinionis magis probabilioris magis urgeant & suadeant, quam motiva opinionis minus probabilis: Ergo atenta ratione apparentia honestatis, quæ juxta Adversarios est regula rectitudinis actuum humanorum, magis fugiendum quam prosequendum est opus, quod suadet opinio minus probabilis, favens libertati, in concursu alterius probabilioris, quæ stat pro præcepto. Unde ad argumentum in forma respondeo, distinguendo Majorem: Ille non peccat, qui operatur id quod sibi probabiliter apparet honestum & licitum, si tantum appareat honestum & licitum, concedo Majorem: si simul magis & probabiliter appareat inhonestum & illicitum, quam licitum & honestum, nego Majorem, & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. Unde ad confirmationem; distinguo Antecedens: Qui eligit quod est probabile, prudenter agit, si tunc non occurrat aliud probabilius & verisimilius, concedo: si occurrat, nego: ut enim supra ostendimus, maxima imprudentia, ac dementia est, in salutis negotio, quod omnium maximum est, & à quo tota hominis pendet felicitas, ac in rebus moralibus, in quibus (ut ait Lactantius) si quid erratum fuerit, vita omnis eviratur, eligere id quod minus tutum ac minus probabile apparet, seu quod falsitati quam veritati, peccato quam virtuti, vicinior existimatur.

Ex his patet solutio ad aliud argumentum, quod frequenter proponunt Adversarii, arguentes in hunc modum. Non solum licitum est agere quod est melius, sed etiam quod est bonum; potest enim quis tutâ conscientia nubere, & præferre statum secularem clericatus aut religioni, quamvis status clericalis, aut religiosus, sit melior & perfectior: Sed quod probabile est, bonum est, licet probabilis sit melius: Ergo licitum est eligere quod est probabile, relicto probabiliori.

Huic, inquam, argumento patet solutio ex jam dictis: concessa enim Majori, Minor distinguenda est: Quod est probabile, est bonum, si spectetur secundum se, & cum præfatione alterius probabilioris, concedo Minorem: si consideretur ut est in concursu alterius probabilioris tunc occurrentis, & comparative ad illud, nego Minorem: tunc enim non apparet honestum & bonum moraliter, sed potius inhonestum & illicitum; cum motiva sententiæ probabilioris, utpote validiora & fortiora, magis suadeant, quam motiva sententiæ minus probabilis.

Obijciunt octavo: Inter duos Reges potest dari bellum justum ex utraque parte, ut communiter docent Theologi: Sed hoc non potest aliunde peti, quam ex usu probabilitatum, seu ex eo quod quilibet Rex potest tutâ conscientia sequi opinionem probabilem, relicta probabiliori: Ergo id licitum est.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem: ratio enim ob quam potest dari inter duos Reges bellum justum ex utraque parte, non petitur ex eo quod quilibet possit eligere opinionem minus probabilem, relicta probabiliori, sed quia quilibet de jure alterius, quod sapè obscurum & ignotum est, potest habere ignorantiam invincibilem, quæ, ut infra ostendemus,

mus, à peccato excusat, subindeque per accidens reddit bellum iustum ex utraque parte.

189 Obijciunt nonde: Eadem videtur esse ratio de probabiliori, ac de tutiori sententia: Sed non semper eligenda est necessariò tutior sententia: Ergo neque probabilior.

Respondeo, negando Majorem: opinio enim dicitur probabilior, ex eo quod magis apparet veritati consona; tutior verò, ex eo quod magis à periculo peccandi recedit: licet autem semper teneamur sequi sententiam, quæ apparet veritati conformior, non tamen tenemur eligere id quod à periculo peccandi magis recedit, si non sit veritati consonum: Tum quia, ut ait D. Ambrosius in psal. 118. *Sicut non est sapientia sine timore, ita timor sine sapientia esse non debet*: Tum etiam, quia ex hoc plura sequerentur inconvenientia, si enim tutior pars, etli minus probabilis, semper esset sequenda, omnes opiniones, quæ docent aliquos contractus esse illicitos, etli improbabiles, vel minus probabiles essent sequenda, utpote tutiores, & ab occasione peccandi magis remota: quod esset onus intolerabile, & tollens ferè humana commercia, cum ferè nulla sit actio, & nullus contractus, circa quem non sit opinio aliqua damnans illum. Item cum quis dubitaret, an res quam possideret esset sua, vel alterius, teneretur statim eam alteri tradere, vel cum eo dividere; cum hoc sit tutius, & à periculo peccandi remotius: quod etiam absurdum est.

Institis: Opinio minus probabilis, licet minus tuta, est tamen tuta: Ergo si non teneamur eligere tutiorem sententiam, sed sufficiat eligere tutam, possumus eligere minus probabilem. Consequencia pater, Antecedens probatur ex illa celebri regula juris: *In dubio tutior pars est eligenda*, de qua fuse articulo sequenti: cum enim comparativum supponat positivum, si sententia probabilior sit tutior, minus probabilis debet esse tuta.

Respondeo, negando Antecedens. Ad cujus probationem dicendum, illud nomen *tutior*, in prædicta regula non sumi comparativè ad partem tutam, quasi ex duabus partibus, unà tutà, alià tutiori, teneamur sequi tutiorem, relicta minus tutà; sed sumi adverbialitè, hoc est pro ea parte quæ opponitur parti non tutæ; & sensus est, in obscuris, seu dubiis debemus sequi partem tutam (quam regula *tutiorem* appellat) relicta parte quæ non est tuta. Quod duplici exemplo, ex Scriptura desumpto, explicari & illustrari potest. Susanna enim Danielis 13. à senibus impudicis ad peccandum sollicitata, *ingenuit, & ait: Angustie sunt mihi undique: si enim hoc egero, mors mihi est: si autem non egero non effugiam manus vestras. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini*. Quibus verbis Susanna declarat melius ipsi esse mori, quam peccare; non quali bonum sit peccare, sed eo solùm sensu, quia ex duobus propositis, unum malum est, scilicet peccare, & aliud bonum, nempe mori ad evitandum peccatum.

In eodem sensu intelligendum est illud Apostoli 1. ad Corinth. 7. *Melius est nubere, quam uri*. Non enim sensus est, quod bonum sit uri, & melius sit nubere: sed quod ex his duobus inter se comparatis, unum bonum sit, & aliud malum.

191 Obijcit de cetero quidam Recentior in opusculo de probabilitate. Gallico idiomate scripto: D. Thomas quodlib. 8. art. 13. ait: *Si ille qui possi-*

des plures prabendis, in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum, & manente tali dubitatione, plures prabendis habeat, periculo se committit, & sic procul dubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quam propriam salutem. Si autem ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, sic non committit se discrimini, nec peccat. Atqui (subsumitur) contingere potest, illum qui sequitur sententiam minus probabilem, ex contrarietate probabilioris oppositæ in nullam dubitationem induci, quod actus quem facit illicitus sit. Ergo potest quis tutà conscientia sequi sententiam minus probabilem, in concursu probabilioris.

192 **B** Huic argumento patet solutio ex supra dictis. Minor enim neganda est: nam cum motiva probabilioris sententiæ validiora sint, & magis suadeant, quam motiva sententiæ minus probabilis, repugnat hominem habere de aliquo probabilioris sententiam, & non induci in quandam dubietatem & formidinem de opposito. Nec valet si dicas, illam dubietatem & formidinem esse duntaxat speculativam, non vero practicam: nam supra articulo 2. §. 3. fuse ostensum est, illum qui habet opinionem minus probabilem, nullum habere principium firmum & certum, per quod tollat dubietatem, & formidinem speculativam, & fiat practice certus de rectitudine & bonitate morali suæ operationis.

193 **C** Obijciunt ultimò Adversarij: Si non liceret sequi sententiam minus probabilem, non liceret etiam sequi probabilioris, imò nec probabilissimam: Sed hoc absurdum est, ut art. 7. ostendemus: Ergo & illud, Sequela Majoris probatur: Tum quia inter probabilem & probabilioris opinionem non est differentia aliquis momenti, cum nec major probabilitas attingat certitudinem exactam seu perfectam, imò ut ait Aristoteles, falsa interdum sint probabiliora veris, nec minor probabilitas declinet in dubium: Tum etiam quia rationes in favorem nostræ conclusionis adductæ (præsertim illa quæ sumitur ex morali certitudine de honestate operationis, quæ ad rectè & honestè operandum requiritur) suadere videntur, nullam sententiam, quantumcumque probabilem, posse esse regulam nostrarum operationum, sed ad rectè & honestè operandum, evidentiam, vel certitudinem exactam & perfectam de rectitudine & honestate operationis requiri: quod est incidere in opinionem Wendrochii art. 7. confutandam.

194 **D** Respondeo, negando sequelam Majoris: Tria enim inter eum qui sequitur sententiam minus probabilem, & eum qui sectatur probabilioris, possunt assignari discrimina. In primis iste agit cõformiter ad regulas & dictamen prudentiæ, quæ est proxima regula nostrarum operationum; non verò ille: cum prudentia dicitur (ut supra vidimus) in rebus ad salutem animæ, & morum institutionem pertinentibus, id quod virtuti & veritati vicinius apparet, sequendum esse: & tantam, imò & majorem cautelam ac diligentiam adhibendam esse, ut inquiramus veritatem pertinentem ad salutem animæ, quantum prudenter solemus habere sollicitudinem in agibilibus hujus sæculi, & rerum temporalium administratione: juxta illud Proverb. 2. *Si quaesieris sapientiam tamquam pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam, intelliges timorem Domini, & scientiam invenies Dei.*

Ex quo sequitur aliud discrimen inter sequentem opinionem minus probabilem, & adhaerentem probabiliori: cum enim ille qui perfectam seu evidentem veritatis notitiam habere nequit, sequendo id quod probabilius & veritati conformius aut vicinius ei apparet, faciat totum quod in se est ad veritatem attingendam, si per accidens ab ea aberret, error ille invincibilis erit & inculpabilis: è contra verò cum is qui adhæret sententiæ quam minus probabilem credit, non faciat totum quod potest ut veritatem consequatur, sed eam videatur spernere, deferendo & contemnendo aliam opinionem, quæ ipsi videtur veritati conformior seu vicinior, laborat ignorantia vincibili: cumque ignorantia invincibilis excuset à peccato, non autem vincibilis, ut communiter docent Theologi, & art. 7. contra Janfenium & Wendrochium fusè ostendemus, ille excusatur à peccato, non verò iste.

195 Addo quod ille, qui sequitur sententiam probabilio-rem, faventem præcepto, habet iudicium prudentiale moraliter certum de rectitudine & bonitate morali suæ operationis, excludens omnem formidinem moralem & dubietatem practicam de opposito; quo iudicio caret ille qui sequitur sententiam minus probabilem, faventem libertati: quia primus fundatur in principio omnino certo & indubitato apud Theologos, nimirum *Ignorantia invincibilis excusat à peccato*: secundus verò baculo arundineo nititur, huic nimirum dogmati, quod valde dubium & incertum est, & à pluribus ut erroneum rejicitur: *Omnis opinio probabilis, probabilitate quantumvis tenui, excusat à peccato.*

Ex his patet responsio ad utramque probationem Majoris, & resolutio hujus difficillimæ & obscurissimæ questionis, quæ nuper in præcipuis Galliæ nostræ civitatibus tantum rumoris ac dissidii inter doctos excitavit, ut dici possit, non minus acriter pro defensione probabilis huius temporibus pugnavisse recentiores Theologos, quam olim Græcos & Trojanos pro Helenæ possessione. Laudabilius tamen pro veritate, quam pro probabilitate pugnavissent, cum de illa, non verò de ista Augustinus in Epistola ad Hieronymum dixerit: *Incomparabiliter pulchrior est veritas Christianorum, quam fuerit Helena Græcorum.*

ARTICULUS V.

An in concursu duarum opinionum aequè probabilium, tutior semper sit eligenda?

Licet hujus difficultatis resolutio ex fundamentis jam statutis facile haberi possit: eam tamen hic movemus, ut celebrem illam juris regulam, *In dubis tutior pars est eligenda*, defendamus, & à recentiorum Casuistarum cavillis vindicemus.

196 Dico igitur: Quando in materia morali, quæ subest periculo peccati mortalis, occurrunt duæ opiniones aequè probabiles, tutior semper est eligenda. Ita docent omnes Auctores supra art. 2. §. 2. pro præcedenti conclusione citati.

Probatur breviter ex percelebri illo sacrorum

A Canonum axiomate: *In dubis tutior pars est eligenda*, quod defumitur ex cap. *Ad audientiam*, de homicidio, ubi dicitur: *Quia verò utrum ex occasione vulneris decessisset, dubium habetur, CUM IN DUBIS SEMITAM DEBEAMUS ELIGERE TUTIOREM, nos convenit inungere Presbytero memorato, ut in sacris Ordinibus non ministrat.* Et in cap. *significasti* 2. eodem tit. habetur quod si discerni non possit ex cuius ictu percussus interijt, in hoc dubio tanquam homicida haberi debet sacerdos, etsi forte homicida non sit, & a sacerdotali officio abstinere, cum in hoc casu cessare sit tutius, quam temere celebrare. Idem habetur in cap. *Petitio* eodem tit. & in cap. *Si quis postus*, de penit. dist. 7.

B & in cap. *si quis autem*, ubi dicit Augustinus adductus à jure: *Aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur, quod horum tibi futurum sit, nescio: ERGO TENE CERTUM, DIMITTE INCERTUM.* Concordat etiam caput *lovenis* de sponsalibus, ubi dicitur: *In his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus.* Atqui (jam subsumo) qui videt duas opiniones esse æqualiter probabiles, dubius est quanam vera sit: Ergo non potest tutâ conscientia quam voluerit eligere, sed debet eligere tutiorem.

Ad tam insignem Canonum regulam respondent primò aliqui Recentiores, eam non esse præceptum, sed consilium: cum enim (inquunt) quilibet sit in possessione suæ libertatis & famæ, non debet in dubiis spoliare se suâ possessione, iudicando se culpabilem, aut nexu alieni obligationis innodatum, cum secundum aliam regulam juris, in pari causa melior sit conditio possidentis. Quam regulam non solum in materia iustitiæ, & in foro externo, sed etiam in materia aliarum virtutum, & in foro animæ, locum habere existimant.

Sed contra: Canones allegati non simpliciter consilium, sed obligationem important, ut ex ipsis terminis constat: dicunt enim expresse & absolute: *Pars tutior est eligenda. Pars scilicet est tenenda. Semitam debemus eligere tutiorem. Quid certius existimamus, tenere debemus.* Et specialiter convincit ratio ab Augustino adducta.

D Confirmatur ex cap. *illud* de cleric. excom. ubi dicitur de rigore deponendum esse Episcopum, qui in dubio ibidem expresse tutiorem partem non elegit: Sed Episcopus de rigore non deponitur, nisi ob culpam mortalem, quam agendo contra præceptum commisit: Ergo prædicta regula non est consilium, sed præceptum.

Addo quòd ex hac responsione sequuntur plura inconvenientia satis dura, quæ licet Adversarii respective admittant, id est, non omnes omnia, sed quidam aliqua. quidam verò alia, secundum quod ipsis videtur (quasi eorum iudicium posset esse sufficiens regula ejusdem limitationis) nullus tamen prudens & timoratus debet se illis committere. Sunt autem hæc:

E *Dubitans se excommunicationem incurrisse, non debet se habere pro excommunicato, nec tenetur ab solutionem petere.*

Dubitans an lex imponens penam excommunicationis sit usu recepta, potest iudicare non esse usu receptam, & contra legem operari, nec propterea in idem excommunicationem.

Dubitans an casus sit reservatus, potest ab illo absolvi.

Dubitans an commiserit peccatum mortale, non tenetur illud, etiam sub dubio, confiteri.

Dubitans

Dubitans an beneficium se teneat, necne, non teneat recitare officium.

Dubitans de potestate Prælati non tenetur illi obedire.

Dubitans in die Iovis, an transacta sit media nox, potest tunc conscientia comedere carnes; non vero, si in die Sabbati dubitet. Cujus differentie rationem reddunt planè ridiculam: dicunt enim quòd in primo casu libertas vescendi carnibus stat pro die Jovis, in secundo verò præceptum abstinentie pro Sabbato. Posset enim gulosus in sui favorem facile respondere, quòd licet in dubiis melior est conditio possidentis, ita etiam ex alia regula, *odiosa sunt restringenda, & favores amplius inditi.* Est autem odiosum dicere, quòd aliquis teneatur ad servandam abstinentiam, absque certitudine suæ obligationis. Unde

199 Ad illam regulam juris quam Adversarij nobis opponunt, nempe *in pari causa potior est conditio possidentis*, dicendum est, eam solum habere locum in materia justitiæ, & in foro judiciali duntaxat, non autem in materia aliarum virtutum: nam in materia justitiæ possessio in dubio favet possessori, in quantum facit præsumptionem quòd possessor sit verus dominus; quia ut plurimum qui possidet, rem suam & jus suum possidet: quando enim quis rem alienat, solet eam tradere vero domino, in quem per alienationem transfertur dominium; unde cum aliquis possidet aliquam rem, signum est eam non alienasse, sed ipsius verum habere dominium. At verò in materia aliarum virtutum, cum possessio regulariter non faciat præsumptionem de veritate pro parte quæ possidet, possessio eiminimè favere debet, sed in dubiis in tali materia occurrentibus, regula operandi est, inquirere pro qua parte stet præsumptio veritatis, & hæc pars est eligenda: si autem pro neutra parte stet præsumptio tutior pars eligi debet, ut pluribus exemplis & regulis juris probat Prosper Fagnanus super caput *Ne inuitaris.*

200 Respondent secundò Adversarij, præfatam juris regulam, quæ asserit in dubiis tutiorem partem esse eligendam, debere intelligi de dubio facti, non verò de dubio juris.

Sed falsitas hujus solutionis convincitur ex multis textibus juris, inter quos insignis est ille qui habetur in *Clement. Exivi*, § *Item quia*, de verb. significat. ubi in quaestione meri juris, an fratres Minores teneantur sub peccato mortali ad ea observanda, quæ in regula verbo imperativi modi negativè vel affirmativè continentur, Pontifex utitur eadem regulà dicens: *Nos itaque attendentes, quòd in his quæ anime salutem respiciunt, ad vitandos graves remorsus conscientie, pars securior est tenenda &c.* quia videlicet dubium, sive facti, sive juris, non excusat. Casus enim à D. Thoma quodlib. 3. art. 13. propositus continet dubium juris, non facti: *An scilicet liceat habere plures præbendas?* Et tamen S. Doctor concludit, quòd si quis in quandam dubitationem inducitur contrarietate opinionum, & manente dubitatione plures præbendas habet, periculo se committit, & sic procul dubio peccat. Ergo prædicta juris regula, non solum de dubio facti, sed etiam juris debet intelligi.

201 Respondent tertio, regulam illam habere locum solum in irregularitate, quia pontificibus

ita statuere placuit in odium homicidij, & propter specialem indecentiam quam ad ministerium sacrum inducit.

Sed hæc etiam responsio facile diluitur electione textuum citatorum, qui absolute præcipiunt ut eligatur pars tutior in omni materia, in qua est periculum peccati mortalis, ut patet ex cap. *Illud* de cleric. excom. Et ex cap. *significasti* 2. de homicidio, ubi Pontifex rationem assignans cur in casu ibi adducto sacerdos potius cessare debeat à sacrificio, quam celebrare, ait: *Cum in altero nullum, in reliquo verò magnum periculum timeatur.* Idem expressè habetur in cap. citato *Juvenis* de sponsalibus, ut legenti patebit.

B Denique respondent quidam Recentiores, 202 hanc regulam solum habere locum, quando dubitatur an actio de qua est quaestio, sit mala & illicita; quod non contingit in casu difficultatis propositæ: nam quando aliquis habet duas opiniones æquè probabiles, quarum una asserit actum esse licitum, alia esse illicitum, licet dubitet, quenam ex illis duabus opinionibus sit vera, & de illarum veritate mens suspensa maneat, & veluti in æquilibrio sit posita, nec magis in unam partem quam in aliam inclinata, eo tamen ipso quòd judicat utramque opinionem esse probabilem, ratione probabilitatis, de rectitudine operationis certificatur; cum certum sit quamcumque probabilitatem, quantumvis tenuem, ad rectitudinem humanæ operationis sufficere.

C Sed hæc responsio & doctrina ex supra dictis confutata manet: Tum quia, ut supra dicebamus, ille qui habet opinionem probabilem quòd aliquis actus sit illicitus, habet aliquod majus dubium, nempe probabilitatem de malitia actus, quæ magis accedit ad certitudinem, quam suspicio, vel dubium; unde si, quando aliquis dubitat, an actio de qua est quaestio, sit mala & illicita, tenetur eligere partem tutiorem; à fortiori ad id tenetur, cum habet duas opiniones æquè probabiles, quarum una asserit actum esse malum & illicitum: Tum etiam, quia supra ostendimus, præfatam dogma, quo Adversarij probabilitatem quantumvis tenuem ad rectitudinem humanæ operationis sufficere asseverant, non posse certificare intellectum de rectitudine operationis, nec ab ipso omnem dubietatem & formidinem de opposito excludere; cum illud dubium sit & incertum, & ad summum probabile seu opinabile.

203 Quæres ad complementum hujus quaestionis, quid agendum sit, quando non constat, quenam ex duabus opinionibus æquè probabilibus sit tutior?

E Respondeo, tunc servandas esse regulas à jure præscriptas, quæ sunt istæ:

In dubio actus valeat potius, quam pereat.

Preferendum est quod in regione, in qua actum est, frequentatur.

Ad probatam consuetudinem attendatur.

Vbi contraria extant sententia, pronuntiandum est pro possessore, & potius pro reo, quam pro actore.

Quod benignius, quod verisimilius, quod plerumque fieri solet, præferatur.

Vbi sunt opiniones discordes, Index sequatur communem.

Ad Superiores, vel etiam ad Sedem apostolicam recuratur. Ut probatur specialiter ex verbis Deuter.

ron. 17. si difficile & ambiguum apud te iudicium esse proffexeris, & iudicium extra portas tuas videris verba variari, venies ad Sacerdotes, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, & facies quacumque dixerint, sequerisque eorum sententiam. Quia tamen ut refert D. Ambrosius in cap. Iudicet 3. quæst. 7. Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, & non domestice proposito voluntatis, sed iuxta leges & iura pronuntiat; si etiam respectu ejus res proffus ambigua sit, & non possit eam certo dirimere, debet vel abstinere à iudicio, vel dividere sententiam, propter conflictum argumentorum (ut fecit Salomon, cum iudicavit puerum à tribus mulieribus sibi oblatum esse dividendum; licet enim id egerit tentandi gratiâ, erat tamen secundum se conforme regulis iustitiæ) vel tandem partes ad concordiam reducere, ut latius prosequitur Fagnanus ex ipso corpore juris, vel ex aliis Jurisconsultis, in cap. citatum, Ne in iurari, num. 231. 235. & 244.

404 Ex his regulis & principiis juris confutatum manet perversum novorum Casuistarum dogma, quo asserunt, stante æquali utrinque probabilitate, iudicem posse adjudicare rem cui maluerit, Ita Caramuel lib. 3. Theol. moral. num. 1467. ubi agens de litigantibus, quorum neuter rem controverfam possidet, ait: Si æqualis probabilitas sit, potest iudex rem adjudicare, cui maluit. Tamburinus etiam lib. 1. in Decal. cap. 3. §. 4. num. 7. licet oppositum doceat, subdit tamen: Propter extrinsecam honorum Doctorum auctoritatem, asserentium in hoc casu posse iudicem pro suo amico, si maluerit, sententiam pronuntiare, potes id ut probabile, si velis, amplecti: citatque pro hac sententia Sanchez, & Franciscum Delugo. Addit Fagundes apud Escobarium tract. 3. exam. 2. cap. 6. num. 111. ipsum in tali casu posse aliquid ab una partium accipere, ut sententiam in ejus favorem ferat; quia (inquit) stante æquali utrinque probabilitate, potest cuilibet parti dare victoriam: quare datur locus gratificationi, qua est pretio æstimabilis, utpote qua plerumque cum jactura amicitie alterius partis conjuncta est. Quæ doctrina non solum est falsa, & legibus ac regulis juris repugnans, sed etiam reipublica perniciofa. Nam ut bellè ait Sinnichius libro supra citato §. 110. Quid perniciosius, quàm forum iudicationis verti in forum nundinationis, emungi à iudicibus crumenas divitum, arceri preationes pauperum? Cum enim hi non habeant quid retribuunt, in causa probabili cadent in totum; in causa dubitabili, differunt in ærum, aut quod peris est, iudicium subibunt injustum, Unde Ihdorus lib. 3. sent. cap. 52. loquens de iudicibus iniquis, sic ait: Gravius lacerantur pauperes à pravus iudicibus, quàm à cruentissimis hostibus. Nihil enim predo tam cupidus in alienis, quàm iudex iniquus in suis. Latrones inaccessis faucibus ac lateribus latentes, insidias ponunt: isti palam rapacitatis avaritiâ servant. Hostes in alienorum tantum sanguinem intendunt; iudices quasi crudelissimi carnifices civium, oppressione suâ subjectorum vitam extinguunt.

ARTICULUS VI.

Virum auctoritas unius tantum Doctoris sufficiat ad reddendam opinionem in materia morali probabilem, & in praxi tutam?

Affirmant communiter recentiores Casuistæ, qui tunc rectè observavit Joannes Sinnichius libro supra citato §. 354. in mutuas crebro solent excurrere laudes, sibi que invicem accipere: quod eo sine facilitate videntur, ut majorem sibi invicem auctoritatem conciliant, sicque suis opinionibus probabilitatem comparant. Cum enim duplex ab eis distingatur probabilitas, intrinseca scilicet seu rationalis, qua sumitur à ratione; & extrinseca seu authentica, qua petitur ab auctoritate; ubi vident esse suis commentis primam, student procurare saltem secundam; atque ob hunc finem prorumpunt in mutuas laudes, ut quisque eorum suum laudatorem directè laudando, laudet se ipsum, saltem reflexe, sicque suis opinionibus umbram quandam probabilitatis ab auctoritate procuret, quam denegari cemit à ratione.

Id declarat idem Author exemplo Caramuelis & Dianæ, quorum prior in quadam ad posteriolem Epistola, præludio Theologiæ fundamentalis inserta hæc ei scribit: Quia longissimi ab usum ab omni adulationis genere patere ut aliquid liberius & sincerius scribam. Laudant te & legunt viri docti, nec est in Europa Theologus qui te studiose, & te careat: si qui omnimodum avertit, nulli non sunt, & tota oblocutio emulorum pervenit ad voluminas Herculeas, cum dicunt Dianam esse agnum Dei, qui abstulit peccata mundi. Addit præterea in eadem Epistola de eodem agno Dei: Certi sumus tanto illius dogmata Theologorum firmari numero, ut quærenti an hoc vel illud liceat, sufficit respondere, DIANA DIXIT.

Potro quid Diana vicissim de Caramuele scripserit, diligenter ab eodem ipso Caramuele collectum habetur ad calcem ejusdem Epistolæ, ubi sic legitur: Ut videret Lector Caramuellem etiam redamari à Diana, has pauculas lines subjungo. Igitur parte 7. tract. 11. res. 1. sic inquit Diana: (Nota Lector, quod in tui gratiam multas opiniones supra dicti Caramuelis adducam, quia ejus codex non ita facile invenitur: & licet aliquando ejus opinionibus non adhaerem, semper tamen illum honoris causâ nominatum esse volo; est enim vir doctissimus, & acutissimus ingenij, & ut alias dixi, non solum scholastica & moralis Theologiæ, sed etiam posterioris litteraturæ peritissimus, & utinam amicissimus vir alios felices ingenij sui sicut in lucem pariat &c.)

Ex quibus patet illos Autores, ut majorem sibi invicem auctoritatem conciliant, se invicem laudare, seseque (ut loquitur idem Sinnichius) mutuo scabere, juxta verbum illud adagium ab Erasmo chil. 1. cent. 7. cap. 95. relatum: MUTUUM MULI SCABUNT. Quod etiam notavit, & detestatus Episcopus Gandavensis, in Epistola ad Clerum sui diocesis, in qua de novis illis Casuistis, & laxioris Ethices inventibus, sic ait: Hi non solum corruptæ naturæ prurientes aures blanditiis suis demulcent, sed & MUTUO SCABUNT, atque de adinvento aliquo vitio præ-

reum, tanquam de novo casu rursus reperio, sibi in
viam gratulantur & applaudunt. His pramissis:
pro resolutione difficultatis propolita, sit

§. I.

Conclusio negativa statuitur.

Deo igitur: Unius tantum Doctoris suffra-
gium seu autoritas, communiter loquen-
do, non potest reddere opinionem aliquam proba-
bilem & in praxi tutam.

Probatur primo ex Aristotele 1. topic. cap. 1.
sic dicente: Probabilia sunt qua videntur omnibus,
aut pluribus, aut sapientibus, & his maxime notis: Sed
qua uni soli videntur, non videntur pluribus:
Ergo qua uni soli videntur, communiter lo-
quendo, probabilia non sunt.

Probatur secundo ex D. Thoma quodlib. 3.
supra citato art. 1. ubi ait: In his que pertinent ad
fidem, & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur
erroneam opinionem alicujus Magistri: At si com-
muniter & universaliter loquendo, unius Do-
ctoris suffragium efficeret opinionem probabi-
lem, & in praxi tutam, qui in rebus dubiis, ad
fidem aut bonos mores spectantibus, erroneam
opinionem alicujus Magistri sequeretur, excu-
saretur à peccato, præsertim juxta novorum
Casuistarum principia, docentium omne proba-
bile probabilitate quantumvis tenui ac debili,
à peccato excusare: Ergo juxta D. Thomam,
unius tantum Doctoris suffragium, non potest,
communiter & regulariter loquendo, reddere
opinionem aliquam probabilem, & in praxi
tutam. Unde Lactantius supra relatus: Ne tra-
hatur autoritate cuiusquam, sed veritati potius sa-
reamus & accedamus. Nullus hic temerari locus:
in eternum stultitia pena subeunda est, si aut persona
manus, aut opinio falsa deceperit. Ex quo infert
Joannes Sennichius §. 3. 57. intollerabilem esse il-
lam Caramuelis adulationem supra relatum:
Querenti an hoc aut illud liceat, suscipit respondere
DIANA DIXIT: Neque enim (subdit ille) in
schola Pythagora degimus, sed in schola Christi, qui
nequaquam dixisse prohibetur, EGO SUM PRO-
BABILITAS, sed, EGO SUM VERITAS.
Hujus magisterio discimus artem adinvenire via deducuntis
ad vitam, & latitudinem via deducuntis ad mortem.
Porro quod hujus magisterio didicimus, verum esse non
ambigimus. Proinde quantumvis Diana motatur
viam cali dilatate, vel viam perditionis angustare,
non ei credimus, sed Christo positis acquiescimus; as-
severanti illam esse artem, istam verò spatiofam.
Qui enim illam predicavit artem, & istam spatio-
sam, Deus est, legifer est, veritas est: Diana, quantum-
libet à Caramuele laudatus, homo purus est, legifer
non est, veritas non est.

Probatur tertio conclusio ab inconvenienti,
quod sequitur ex verâ sententia: Si enim
unius viri docti & probi autoritas sufficeret
ad reddendam aliquam opinionem probabi-
lem, & tutam in praxi, vel dicendum esset re-
centiores Casuistas non esse viros doctos &
probos, vel omnes eorum assertiones esse pro-
bables, & tutas in praxi: primum non conce-
dent Adversarii, cum recentioribus Casuistis
maxime injuriosum sit: secundum verò absur-
dissimum est: quis enim dicat omnes novorum
Casuistarum assertiones, quas supra retulimus
& confutavimus, esse verè probables & tutas
in praxi? Quis aliter audeat licere v. g. puel-

la procurare abortum ante animationem fec-
tus, ut vitet infamiam; aut concubinario reci-
nere concubinam, quando eâ relicta vitam tran-
sigeret tristibus: vel actori aut reo occidere judic-
cum ab eo iniqua timetur sententia; aut judici
in causa æquali accipere pecuniam ab una par-
tium, ut sententiam in ejus favorem ferat? Quis
etiam existimet licere, inducere testem ad ju-
randum falsum, quod jurans quidem putat esse
verum, ipse verò inducens scit esse falsum; vel
absoluto desiderio cupere mortem patris, ad
percipiendam ejus hæreditatem; & ad vitan-
dam mortem, vel gravia damna, falsum sibi eri-
men imponere, ac seipsum gladio linguæ peri-
mere? & similia quæ ex Tamburino supra retu-
limus, & impugnavimus. Quis tandem sentiat
cum Caramuele (quem recentiores Casuistæ,
Luminare majus, & ingeniorum facem, appellant)
Advocatum posse patiocinari causâ, quam co-
gnoscit esse injustam; Clericum posse in reci-
tandis horis Canonice voluntarie dilatare; aut
quotidie recitare Officium paschale; vel unica
recitatione Officii, duorum dierum obli-
gationi satisfacere; & Monachos omnes à jeju-
nii lege & onere liberari? Certè hæc ita absur-
da sunt, ut communis sensus, & communissima
pietatis notiones, ad ea refellenda & aspernan-
da sufficiant. Ea tamen, & plura alia retulimus,
transgrediri debent Adversarii, vel ab illo do-
gmate recedere, quo unius viri docti & probi
suffragium, ad reddendam opinionem probabi-
lem sufficere asseverant.

Nec valet, si dicas, illud quidem sufficere ad
reddendam opinionem speculative probabi-
lem, non tamen ad reddendam illam tutam &
probabilem in praxi. Hoc enim ex ipsis novo-
rum Casuistarum principiis confutari potest.
Nam Joannes Sancius in præctis disp. 54. num.
11. sic ait: Inintelligibile videtur aliquam opinionem
esse speculative probabilem, & in praxi tuto amplecti
non posse. Probabilitas namque practica à speculati-
va differt, tanquam effectus à sua causa: id enim
quod quis opere exequitur justè vel injustè, ab eo na-
scitur, quod scilicet speculative judicavit posse agi li-
cite vel illicite. Qui ergo arbitratur speculative ali-
quid licite operari se posse propter rationes probabiles,
id tuto executioni mandare poterit; alias nihil ope-
rabitur, nec alicujus fructus sive momenti erit illa
speculatio probabilis, si ad opus esset impedita; &
aquè operari posset speculative opinionem ha-
bens, & pertimescens operari practice ex ea, Tantalo
poma & aquam ad labia probe habenti, impedito
tamen eis uti sive frui. Imò Tantalo infelicior esset,
qui dum bibere exoptabat, nequibat; at probabili opi-
nionè uti pertimescens, omittit operari quod in ejus
potestate erat efficere. Ex quibus liquet, juxta no-
vorum Casuistarum principia, non solum esse
probabile speculative, sed etiam in praxi tu-
tum, quicquid unus Doctor asserit esse proba-
bile, subindeque omnes opiniones Caramuelis,
Tamburini, Escobarrii, & aliorum Recentio-
rum, supra confutatas, tuto amplecti licere: ex
quo ferè innumera sequuntur absurda. Unde
inter novorum Casuistarum assertiones, quas ad
instantiam Episcopi Gandavenis, Academia
Lovaniensis proscriptis, hæc erat vigesima sex-
ta: Autoritas unius Doctoris probi & docti reddat
opinionem probabilem. Quam propositionem, ut
perniciosam, & in materia doctrine moralis innume-
ras absurditates invehentem, damnavit.

Advertendum tamen est, me in conclusione
dixisse,

dixisse, unius Doctoris suffragium, *communiter loquendo*, non posse reddere opinionem aliquam probabilem & in praxi tutam: quia interdum Doctor potest esse adeo clarus, & in Ecclesia celebris, ut ejus autoritas præponderet aliorum multorum rationibus & autoritati. Quare existimo solam D. Thomæ autoritatem posse reddere opinionem verè probabilem, & in praxi tutam: Tum quia ejus doctrina non solum ab innumeris Doctoribus & celebrioribus Academicis, sed etiam à pluribus Summis Pontificibus fuit commendata & approbata, nominatim ab Alexandro VII. qui nuper in Cævi Apostolico ad Academiam Lovaniensem missò, hujus S. Doctoris dogmata, TUTISSIMA ET INCONCUSSA declaravit; ut initio hujus dissertationis diximus: Tum etiam quia D. Thomas nunquam absque ratione efficaci, saltem quantum materia patitur, vel sine autoritatibus Scripturæ sacræ, aut SS. Patrum testimonii, aliquid in medium producit. Unde Gravina noster in suo Cherubim Paradisi, in principio dicit, *voce[m] ejus esse vocem multitudinis, per quam omnes SS. Patres nobis suos sensus exponunt*: ideòque potissimum eniti debemus, ut conformiter ad ejus mentem omnes casus conscientie resolvamus, & specialiter hanc questionem de probabilitate, quæ totius Theologiæ moralis basis est & fundamentum. Quare non possumus fatiri mirari, quomodo tot Thomistæ, aliis graves, pro secundis intentionibus, & entibus rationis, pro indivisibilibus continui, post naturam & existentiam temporis, & aliis similibus questionibus, quæ nec proficere, nec obesse possunt animarum salutem, pro S. Doctore tanta animi contentione decertent, & vix advertant quid in rebus moralibus, & præsertim in hac gravissima de probabilitate questione senserit! Certè tantò diligentius circa morales materias mens ejus indaganda est, quanto certius scimus ipsum prius in seipso legisse, quæ postea aliis scripsit, & præcepta in materia morum aliis tradidisse, quæ à se tanquam ab exemplari didicerat; atque id unum antequam doceret spectasse, quæ ratione viveret, ut ostenderet cæteris quæ lege vivendum esset.

§. II.

Solvuntur objectiones.

211 **C**ontra nostram assertionem objicit in primis Thomas Sanchez in summa lib. 1. cap. 9. num. 7. & alii recentiores Casuista post ipsum, ut Joannes Sancius, Layman, Filiucius & alii, testimonium D. Thomæ, desumptum ex quodlib. 3. art. 10. ubi S. Doctor (inquit Sanchez) ait *Posse quemquam amplecti opinionem quam à Magistro audivit, in his quæ ad mores pertinent.*

Sed totum hunc articulum diligenter & accuratè legimus & relegimus, & hæc verba invenire non potuimus, nec ea certè videre poterimus, nisi Sanchez sua illa conspiciat, quibus videntur ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, nostris oculis admoveat. Nam S. Doctor nihil tale habet in hoc articulo, sed totum oppositum: ait enim, ut supra retulimus, *In his quæ pertinent ad fidem & bonos mores nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus magistri: in talibus enim ignorantia non excusat.* Ex quo duo patent notatu digna: nimirum Sanchez locum

A illum Divi Thomæ adulterasse, vel saltem alienis aut alienatis oculis legisse; & alios recentiores Casuistas, qui illum pariter sic corruptum & vitiatum referunt, Autores non legere, sed absque ullo prorsus examine transcribere id quod alii scripserunt, & ut loquitur Navarrus supra relatus, *Alios sequi, sicut oves aliam oves, vel ut aves, quæ unam volantem alia omnes sequuntur.*

B Objicit secundò Caramuel in Theol. fundam. num. 448. *Quicquid testantur quatuor Authores est probabile: Sed ad probabilitatem non requiruntur quatuor Authores, sed unum omnino sufficere, quatuor testantur Authores, imò & vixinti, aut plures.* Ergo opinio unius Authoris est probabilis. Hæc ratio (subdit ille) *salutione hucusque caruit.*

Sed facile responderetur, quòd quando aliqui Doctores asserunt ad probabilitatem alicujus sententiæ sufficere unius Doctoris suffragium, vel loquuntur de Authore adeò claro & in Ecclesia celebri, ut ejus autoritas aliorum multorum rationibus & autoritati præponderet, qualem diximus esse Divum Thomam, qui unus pro decem millibus computatur. Ita Viguierus lib. 1. instit. cap. 15. ubi sic ait: *In dubio sequens opinionem rationabilem alicujus magistri, cum magister est Doctor & approbatus, ut D. Thomas, qui absque ratione aut autoritate non consuevit loqui, est excusatus à peccato.* Vel solum volunt opinionem illam censeri probabilem, quæ unius viri docti & probi suffragio nititur, quando communi sententiæ non repugnat, & ab aliis ut improbabili & singulari non rejicitur; sicut explicat Layman, Filiucius, & alii: opinio verò, quæ asserit unum Authorem per se ad probabilitatem alicujus sententiæ sufficere, repugnat communi Doctorum sententiæ, & ab illis non solum ut falsa, sed etiam ut improbabili, imò ut perniciosâ, & innumeras absurditates in materia doctrinæ moralis invehens, rejicitur, ac reprobatur, ut patet ex Censura Doctorum Lovaniensium supra adducta. Unde licet ab aliquibus recentioribus Casuistis probabilis & tuta in praxi existimeretur, ut talis censeri non debet.

C Maximè quia eum illi Casuista in tam multis deliraverunt, & in tam horrenda inciderunt opinionum portenta, quæ supra retulimus, in quibus manifesta depravatio rationis apparet, meritò in aliis etiam minus manifestis, corrupti judicii suspecti sunt, subindeque eorum autoritas non sufficit ad reddendam probabilem & in praxi tutam opinionem illam, quæ ad probabilitatem alicujus sententiæ, unius tantum Authoris suffragium sufficere asseverat.

D Addo quod, licet autoritas decem vel undecim Doctorum sufficiat ad reddendam probabilem opinionem circa materiam aliquam particularem, non tamen in questione de opinione probabili, ut sic: quia ipsa est fundamentum doctrinæ moralis præcipuum; ad principia autem præcepta Theologiæ moralis stabilienda, major requiritur autoritas, & numerus Doctorum, quàm ad reddendam probabilem opinionem, quæ circa materiam aliquam particularem verfat: sicut in politicis videmus pro majori vel minori momento rerum judicandum, majorem vel minorem requiri Judicum numerum, & leges fundamentales regni non posse, nisi à generalibus illius comitiis statui vel abrogari.

E Objicies tertio: Si aliquis homo simplex & ignarus

ignarus dubitet an aliquis actus licitus sit, A potest consulere Parochum, vel Confessarium aut alium virum doctum ac probum, & tutâ conscientiâ ejus consilium & resolutionem sequi, juxta illud Deuteron. 32. *Interroga Patrem tuum, & annuntiabit tibi, Majores tuos, & dicent tibi.* Unde Albertus Magnus relatus a D. Antonino 1. p. tit. 3. cap. 10. §. 10. hæc scribit: *Frater simplex, vel quilibet homo, cum salute potest sequi in consiliis quamcumque opinionem voluerit, dummodo alicujus Doctoris magni opinionem sequatur.* Et Joannes Major in prol. 4. sent. sic habet: *Mercator autem & rudis nescit inter eorum opiniones discernere, qui rationabilius loquantur, sed sufficit ei credere doctis asserentibus, qui nolunt seipos damnare, sed cupiunt prodesse, & bene dicere.* Ergo unius viri docti & probi autoritas sufficit ad reddendam opinionem aliquam in materia morum probabilem.

Respondeo, concessio Antecedente, distinguendo Consequens: Sufficit ad reddendam opinionem aliquam probabilem simpliciter & absolute, nego: secundum quid & respectivè, respectu scilicet alicujus particularis idiotæ & ignari, concedo. Nam ad probabilitatem illam respectivam, non solum unius viri docti & probi autoritas, sed etiam unius rustici aut mulierculæ testimonium interdum sufficere potest: si enim puer aut puella rustica dubitet an aliquid licitum sit, & Parochum aut Confessarium adire non valeat, potest interrogare parentes, & eorum consilium tutâ conscientiâ sequi; quia licet eos fortè tunc errare contingat, puer ac puella eis obtemperans ratione ignorantia invincibilis, excusabitur à peccato, ut articulo sequenti patebit. Unde quando quaritur, an unius viri docti & probi autoritas sufficiat ad reddendam opinionem probabilem, non est quæstio de probabilitate respectiva & secundum quid, sed de absoluta & simpliciter tali, quam non solum idiotæ & ignari, sed etiam docti & sapientes, tutâ conscientiâ sequi possunt.

Ex dictis hætenus facile intelliges, laxiores Probabilistas vix posse excusari à tribus pessimis ad quæ homines inducunt. Nam primò eos amovent à studio veritatis, dum ex delectu minus probabilis, illos docent sectari quæ minus ad veritatem accedunt. Secundò ab odio peccati super omnia detestandi retardant, dum eos periculo Deum offendendi exponunt. Tertio à remediis efficacioribus consequendi salutem eos elongant. Atque his tribus titulis, quibus Christus summè gloriatur, in Evangelio, dum ait: *Ego sum veritas, via & vita*, se validè opponunt. Nam ut veritas, vult nos ab errore quâ possumus diligentia recedere. Ut via, optat nos ab omni specie peccati abstinere. Et tandem ut vita, cupit nobis remedia efficacissima ad turpia vitanda exhibere: hacque de causa videtur in mundum istum advenisse, ut vitam abundantius habeant. Ut eleganter ait P. Vincentius Baronius in sua Theologia morali adversus laxiores Probabilistas.

ARTICULUS VII.

An probabile falsum quod invincibiliter creditur esse verum, à peccato excuset?

Probabilitatum monstra, & novorum Casuistarum laxitates, præcedentibus articulis confutavimus: hic nobis cum Jansenianis pugnandum est, ipsorumque excessus in materia de probabilitate, ex D. Augustini, & Angelici Doctoris principiis corrigendi & amputandi sunt, ut veritas, quæ teste Novatiano, inter duos errores, ut Christus inter duos latrones, media pendet; clarius eucefcat, & de utriusque Adversariis gloriose triumphet. Unde sic

§. I.

Resertur ac resellitur singularis cujusdam Recentioris sententia.

Quidam Recentior, sub nomine Wilhelmi Wendrochii Salisburgensis Theologi, in dissertatione Theologica de probabilitate quam ad calcem quintæ Epistolæ Ludovici Montalcii subjecit, singularem & improbabilem habet de probabilitate opinionum sententiam. Existimat enim nunquam licere uti opinione probabili, nullumque probabile falsum, & à lege æterna discordans, excusare à peccato, etli talis falsitas, & cum lege divina contrarietas, invincibiliter ignoretur: quia (inquit) licet ignorantia invincibilis juris positivi à peccato excuset, non tamen ignorantia invincibilis juris naturalis; cum hæc sit pena peccati originalis, non verò illa.

Hæc opinio non minus displicet quàm præcedens, quæ omnem probabilitatem, quantumvis tenuem, ad rectitudinem humanorum actuum sufficere putat, & sententiam minus probabilem, in concursu probabilioris, eligi posse existimat: sicut enim hæc recentiorum Casuistarum assertio jugum Christo nimis emollit, & pulvillus, seu cervicalia sub capite hominum ponit, ut mollius in suis negligentis dormitent & quiescant; ita & illud Janseniorum dogma plus æquo illud exasperat, & pharisaico more, onera humeris hominum imponit importabilia, duramque nimis ac inevitabilem in eos invehit peccandi necessitatem. Unde sapienter ait Illustrissimus D. de Marinis, Avenionensis Archiepiscopus, in Commentariis quæ nuper edidit in 2. partem Summæ D. Thomæ quæst. 19. art. 6. cap. 6. in fine: *Theologus ad recte in hoc arduo negotio incidendum, in rebus moralibus, moralem & non mathematicam certitudinem requirat, & unam ab altera discernere sciat, juxta advertentiam Cajetani in sua aurea Summula, dum de opinionis usu licito & illicito loquitur. In quo quantum capere possumus, aliqui qui nostris temporibus scripserunt, salvâ pace, hallucinari videntur; volentes enim intolerabilem certe aliquorum in hac parte licentiam repellere, ad aliud extremum, zelo transecti declinant. Ut ergo huic prudenti consilio obtemperemus, & non minori studio & cautela Jansenianorum excessus, quàm novorum Casuistarum laxitates devitemus:*

Dico primò: Dum homo tenetur operari, potest

potest sequi sententiam probabilem, si facta sufficienti diligentia, tunc alia probabilior ei non appareat. Ita communiter docent Theologi, post D. Thomam quodlib. 8. art. 1. 3. in argumento *sed contra*, ubi sic ait: *Si aliquis adhibet diligentiam, inquirens an habere plures prebendas sit licitum, nec invenit aliquid quod ipsum moveat ad hoc quoddam sit illicitum, videtur quod sine peccato plures possit habere prebendas.*

Ratio etiam id suadet: Homines enim debent operari humano modo, nec possumus eos obligare ad hoc quod omnium rerum habeant claram & perfectam notitiam: Dum ergo facta sufficienti diligentia, juxta conditiones rei & personae, aliud probabilius non apparet prudenter operatur homo, conformando conscientiam suam opinioni probabili.

220 Confirmatur & magis illustratur hæc ratio ex Cajetano in Summa, verbo *Opinio*, ubi sic habet: *Non exigit Deus ab homine plusquam conditio hominis habet: quia divina sapientia disponit omnia suaviter: Sed hominis conditio habet, ut in rebus moralibus non possit assequi omnium evidentiam, nec habere certitudinem mathematicam, seu exactam & perfectam omnium agibilibus; ipsum enim exactum non est in omnibus simili modo rationibus flagitandum, inquit Aristoteles 1. Ethic. cap. 3. præsertim in moralibus, quia ut ait Divus Thomas in cap. 1. lib. 1. Ethic. *Materia moralis talis est, quod non est ei conveniens certitudo, mathematica scilicet & perfecta, sicut rebus physicis & metaphysicis: Ergo Deus non exigit ab homine, ut semper cum evidentia & certitudine mathematica de bonitate moralis suæ actionis operetur, subindeque potest sequi sententiam probabilem, dum facta sufficienti diligentia, aliâ probabilior non apparet. Unde videmus, Summos Pontifices in regimine Ecclesiæ, putâ in dispensationibus concedendis, interdum uti probabilibus sententiis, cum ipsis veritas perfecta non est; & similiter Reges in administrandis regni negotiis, & Judices tam Ecclesiasticos quam civiles, in dirimendis litim nodis, juxta regulam illam juris supra expositam, quæ præcipit ut in opinionum probabilium consensu, quod verisimilius est præferatur, & ubi sunt opiniones discordes, iudex sequatur communem. Denique Salomon in iudicio illo celebri, quo judicavit infantem, à duabus mulieribus sibi oblatum, esse dividendum, conjecturis tantum probabilibus ducebatur; & tamen Scriptura ejus sapientiam & æquitatem mirum in modum extollit. Quod non leve argumentum est, prudenter operari homines, sequendo opiniones probabiles, cum facta sufficienti diligentia, non possunt habere claram & perfectam veritatis notitiam, & tunc non occurrunt aliæ probabiliores & tutiores sententiæ.**

221 Dico secundò, eum qui operatur ex opinione probabilis falsa, & legi divinæ contraria, quam invincibiliter putat esse veram, & legi divinæ conformem, à peccato excusari. Ita communiter docent Scholastici cum Magistro in 2. dist. 22. & cum D. Thoma 1. 2. qu. 76. art. 3. ubi docent ignorantiam invincibilem excusare à peccato. Unde Lutherus in cap. 12. Genesis: *Scholastici (inquit) dicunt invincibilem ignorantiam reddere excusabiles: TANTA CÆCITAS EST IN PAPÆ SCHOLIS ET ECCLESIIS*

222 Probatur primò conclusio ex SS. Patribus,

A qui passim docent ignorantiam invincibilem excusare à peccato: Chrysostomus enim homil. 1. 3. in Epist. ad Roman. ait: *Neminem unquam ignoranter peccare: qui enim peccaret, indignus utique esset qui penas daret.* Et D. Augustinus in libro de natura & gratia contra Pelagianos scripto cap. 57. & lib. 3. de libero arbitrio cap. 19. Non tibi (inquit) deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis querere quod ignoras. Neque istud ad primum hominis peccatum trahi potest: cum hæc verba adhibeat, ut hominum querelas compescat, qui ex ignorantia quam ex Adamo hæreditariam accepimus, expostulant. Atque hoc sensu eadem verba à Theologis omnibus accipiuntur, post S. Thomam quæst. 7. de potentia art. 7. ad 9. ubi sic habet: *Dicendum quod ignorantia, quæ est omnino involuntaria, non est peccatum. Et hoc est quod Augustinus dicit: non tibi imputatur ad culpam, si invitus ignores: per hoc autem quod addit, sed si scire neglexeris, dat intelligere quod ignorantia habet quod sit peccatum, ex negligentia procedente.* Item D. Augustinus tract. 89. hæc verba Joan. 1. 5. exponens: *si non venissem, & locutus eis fuisset, peccatum non haberent, ait: illos ad quos Christus non venit, & quibus non est locutus, excusationem habere, non de omni peccato suo, sed de illo quo in Christum non crederunt. Similia habet Divus Bernardus Epist. 77. dicens: si locutus fuisset, sed non eis, inobedientia culpam ignorantia excusaret. Denique Augustinus lib. de quæst. veteris testamenti, relatus à Gratiano in decreto dist. 37. sic ait: *Ille ignorans potest excusari à pena, qui à quo disceret non invenit. Ubi glossa hæc verba: Potest excusari à pena, sic interpretatur, id est, à peccato pro quo debetur pena, vel à pena aeterna.**

Probatur secundò conclusio, ex illo trito & communi Philosophiæ moralis principio: *Nemo peccat in eo quod vitare non potest.* Quod D. Augustinus in libro de duabus animabus cap. 11. usque adeò esse notum & per se manifestum asserit, ut non solum à nemine ignoretur, sed & insuper à toto genere humano canetur & declametur: *Nome (inquit) ista cantant & in montibus Pastores, & in theatris Poetae, & indocti in circumulis, & docti in bibliothecis, & Magistri in Scholis, & Antistites in sacris locis, & in orbe terrarum genus humanum.* Probatur, inquam, conclusio ex illo trito & communi effato: quis enim magis necessariò peccat, quis culpam vitare minus potest, quam qui invincibiliter & sine propria culpa ignorat divinam legem prohiberi quod facit; quique ita animo comparatus est, ut si id malum esse suspicaretur, continuo omitteret? *Quid, inquam, potestatem non peccandi longius removeret quam ignorantia invincibilis, quæ cognitionem ad vitandam culpam necessariam tollit, & mentem quæ voluntati ad agendum facem præferre debebat, omnino excecet?* Id non solum ratione naturali manifestum est, sed etiam ex Jansenii principiis constat: ille enim libro de gratia Christi cap. 36. fateatur id duntaxat esse in potestate, quod sit à voluntate cum plena advertentia rationis, adeoque ex ejus mente, ignorantia quæ aliquid penitus nescitur, impedit quominus illud sit in nostra potestate. Unde nosse Medina 1. 2. quæst. 76. art. 2. rectè observavit: *Idcirco ignorantiam invincibilem non imputari homini ad peccatum, quod nemo obligetur ad impossibile.*

Tertiò suadet conclusio ex D. Thoma 1. 2. 224 quæst.

quæst. 90. art. 4. ubi sic discurre: *Ad hoc quod lex virtutem obliganti obrineat, quod est proprium legis, oportet quod applicetur hominibus qui secundum eam regulari debent: talis autem applicatio fit per hoc quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione: unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc quod lex habeat suam virtutem*: Sed promulgatio legis naturalis fit per dictamen rationis, intimantis homini ea quæ lege naturæ præscripta aut prohibita sunt: Ergo cum deest tale dictamen (ut contingit in illis qui ignorantia invincibili juris naturalis laborant) lex naturæ non obligat ad eius observationem; subindeque ignorantia juris naturalis à peccato excusat.

225 Probatur quartò conclusio ratione fundamentali, Illud excusat à peccato, quod tollit ab actu rationem voluntarij, redditque illum simpliciter involuntarium: Sed omnis ignorantia invincibilis hoc præstat: Ergo omnis ignorantia invincibilis à peccato excusat. Minor est certa, & expressè docetur à D. Thoma 1. 2. quæst. 6. art. 8. ubi loquens de ignorantia antecedente & invincibili, ait quòd talis ignorantia causat involuntarium simpliciter. Idque patet ex definitione voluntarij, quod sic describitur: *Voluntarium est id, quod est à principio inmerso cum cognitione*: Unde sic illud causatur ex duplici principio, scilicet ex appetitu operante, qui est principium intrinsecum, & ex cognitione dirigente, & voluntati facem præferente; ita oportet quòd oppositum ejus, scilicet involuntarium, causetur ex oppositis principiis, & proveniat vel ex eo quòd operatio est à principio extrinsecò (ut contingit in his quæ ex violentia aut metu fiunt) aut quia tollitur, vel ligatur aut turbatur cognitio, sicut fit per ignorantiam & passionem, ut in tractatu de actibus humanis disput. 1. fuisè expendimus.

226 Major autem, quam Adversarii negant, contendentes aliquid posse esse peccatum actuale, absque eo quod sit voluntarium in actu secundo, probatur multipliciter. Primò ex Divo Augustino libro de vera relig. cap. 14. ubi ait: *Usque adeo peccatum voluntarium est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium*. Et hoc ita manifestum est, ut nulla Doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. Idem repetit lib. 3. de libero arbit. cap. 17. & 18. & lib. 1. retract. cap. 9. ubi ait, quod voluntas est quæ à peccato, & rectè vivitur. Et lib. de duabus animabus cap. 11. dicit quod nec peccatù, nec rectè factum imputari cuiquam juste potest, qui nihil fecerit PROPRIA VOLUNTATE. Quibus ultimis verbis apertè declarat ad peccatum actuale non sufficere, quòd sit voluntarium voluntate capitis, sicut sufficit ad peccatum originale; sed requiri necessariò quòd sit voluntarium voluntate proprià illius qui peccat.

227 Secundo probatur ex D. Thoma 1. 2. quæst. 74. artic. 1. in corp. ubi sic discurre: *Cum proprium sit actuum moralium quòd sint voluntarij, sequitur quòd voluntas, que est principium actuum voluntariorum, sive bonorum, sive malorum, que sunt peccata, sit principium peccatorum*: & ideo sequitur quòd peccatum sit in voluntate sicut in subjecto. Et in resp. ad 2. Si defectus (inquit) apprehensivæ virtutis nullo modo subiaceret voluntati, non esset peccatum nec in voluntate, nec in apprehensivæ virtute, SICUT PATET IN HIS QUI HABENT IGNORANTIAM INVINCIBILLEM. Et quæst. 76. art. 3. sic corpus articuli concludit: *Si sit talis ignorantia que omnino sit*

Tom. III.

A involuntaria, sive quia est ejus quod quis scire non tenetur, talis ignorantia OMNINO EXCUSAT A PECCATO.

228 Tertio eadem Major probatur autoritate trium Summorum Pontificum, Pii V. Gregorii XIII. & Urbani VIII. qui damnant hanc propositionem Michaëlis Baii: *Ad rationem & definitionem peccati non pertinet voluntarium: subindeque oppositam, nempe istam, Ad rationem & definitionem peccati pertinet ratio voluntarij, ut certam & indubitatam supponunt*.

229 Quarto eadem Major suadetur ratione quam infinuat Divus Thomas loco primò citato. Peccatum est actus moralis & humanus: Sed de ratione actus moralis & humani est quod sit voluntarius, & deliberatus, ut docet idem S. Doctor 1. 2. quæst. 1. art. 1. his verbis: *Ille actiones proprie humane dicuntur, que ex voluntate deliberata procedunt: si que autem alie actiones homini convenient, possunt dici quidem hominis actiones, sed non proprie humane, cum non sint hominis in quantum est homo*: Ergo &c.

230 Confirmatur: Ut actus sit moralis & humanus, debet esse liber; cum libertas sit radix & fundamentum moralitatis, ut docet Divus Thomas in 2. dist. 24. quæst. 3. art. 3. dicens: *Ibi incipit genus moris, ubi primo dominium voluntatis invenitur*: Sed actus non potest esse liber, nisi sit voluntarius; cum ratio voluntarij essentialiter includatur in ratione liberi, sicut gradus superior in inferiori: Ergo actus non potest esse moralis, nec per consequens peccatum, seu malum morale, nisi voluntarius sit.

231 Denique probari potest conclusio ex variis absurdis & inconvenientibus, quæ sequuntur ex adversa sententia. Si enim probabile falsum, quod invincibiliter creditur verum, nunquam à peccato excuset, in primis sequitur peccare eum, qui in concursu seu conflictu opinionum probabilium, probabiliozem, imò & probabilissimam eligit: Sed hoc absurdum est, & contra communem Theologorum sententiam, ut fatetur Wendrochius loco supra citato sect. 4. ubi docet de duabus opinionibus contrariis licere amplecti magis probabilem: Ergo &c. Sequela Majoris patet: Quia fieri potest ut opinio probabilior, imò & probabilissima, falsa sit, & a lege æterna discordans; cum falsa, ut ait Aristoteles in lib. Topicorum, sæpe sint probabiliora veris: Ergo si nullum probabile falsum, est invincibiliter existimetur verum, à peccato excuset, sequitur eum qui in opinionum probabilium conflictu, probabiliozem, imò & probabilissimam eligit sententiam, non excusari à peccato.

232 Secundo sequitur Jacob peccasse, cum primò accessit ad Liam, quam invincibiliter putabat esse suam uxorem: tunc enim fecit actum qui absolute & secundum se erat illicitus, & legi divinæ contrarius, cum lex divina prohibeat ad non suam accedere. Nec potest aliter excusari Jacob à peccato, nisi dicendo ipsum tunc laborasse ignorantia invincibili. Sicut Genes. 20. Abimelech cum uxorem Abraham tulisset, putans esse sororem ejus, excusatur à peccato ratione ignorantie invincibilis, ut passim interpretes docent, & colligitur ex verbis illis quæ Deo mortem ipsi militanti dixit, *Domine num gentem ignorantem & justam interficies?* præterdicens (ut omnes solent facere ductu & instinctu luminis naturalis) excusandum esse à culpa,

Qq 2

culpa, quod ignorans fecisset, & non desinere iustum esse eum qui facit aliquid injustum, plane ignorans esse tale. Quam ejus existimationem confirmavit Deus, ita respondens: *Et ego scio quod simplici corde feceris, & ideo custodivi te, ne peccares in me.*

333 Tertiò sequitur ex hac sententia, plerumque esse fortunæ, & non voluntatis, quod homines peccent, vel non peccent, prout videlicet id quod agunt est conforme vel difforme juri naturali invincibiliter ignorato: quod absurdissimum est; cum vera & sola causa peccati voluntas errata, ut operans difformiter ad regulas motum, non verò casus aut fortuna.

334 Denique ex illa sententia sequitur incredibilem conscientia perplexitatem, imò & peccandi hic & nunc inevitabilis necessitas, quotiescumque aliquis probabiliter & bonâ fide iudicat aliquid sibi agendum esse, neque posse omitti sine peccato, & tamen illud naturali jure illicitum est. Peccabit enim id faciendo, juxta Adversarios, cum juxta ipsos ignorantia invincibilis juris naturalis à peccato non excuset: peccabit etiam non agendo, quia ager contra conscientiam, quæ ipsi dicit hoc esse agendum: peccabit igitur quocumque se vertat, & sive hoc faciat, sive non faciat: quod non solum absurdum est, sed etiam à fide penitus alienum. Unde in censura Sorbonæ anno 1560. die 27. Junii data, hæc propositio ut hæretica proscribitur: *Homo faciendo quod in se est, peccat, & non potest non peccare faciendo quod in se est.* Cui similis est ista damnata à tribus Pontificibus supra nominatis in bulla contra Baium, *Homo peccat, etiam damnabiliter, in eo quod necessario facit.*

§ II.

Arcana Janseniana doctrina radix detegitur, & extirpatur.

335 CUM rectè dixerit Augustinus: *Radicem effodere atque extirpare compendium est, non potest firmus conclusio nostra stabiliri, nec Jansenij & Wendrochij doctrina efficacius confutari, quam ejus radicem extirpando:* nam quæ ex illa pullulare dicunt & efflorescere, eadem opera succidentur.

Jansenius ergo lib. 2. de statu naturæ lapsæ cap. 2. & sequentibus, vulgare istud pronuntiatum, quo Philosophorum & Theologorum Scholæ omnes personant: *Ignorantia invincibilis excusat à peccato, falsum esse pronuntiat, duplicemque ignorantiam invincibilem distinguit, unam juris naturalis, alteram juris positivi; & docet hanc à peccato excusare, non verò illam; quia (inquit) ignorantia juris naturalis à peccato originali profluit, & in Adamo nobis voluntaria fuit (quod ad peccatum actuale sufficere existimat) non verò ignorantia juris positivi. Cujus differentia rationem hanc reddit cap. 6. tanquam radicem arcanae hujus doctrinae, quia scientia juris naturalis humana naturæ connaturalis est, eique debita naturaliter, & illa fuissent omnes præditi in statu innocentia; idèoque ejus ignorantia est vitiosa, nec potuit nisi in penam peccati infligi: factis autem cognitio juris positivi, etiam divini; quia quod feratur lex divina positiva, pendet à libera Dei voluntate, & idcirco ejus scientia neque humanae, neque angelicæ naturæ connaturalis est.*

A Ignoram fuisse hætenus tam reconditæ doctrinæ radicem dicit Jansenius, sed falso: eam enim expressè tradidit Hieronymus Zanchinus partim Lutheri, partim Calvini sectator lib. 1. tract. Theolog. cap. 12. thesi 1. ubi post longam de ignorantia juris naturalis disputationem, ita concludit. *Summa: Omnis ignorantia eorum qua quis scire tenetur, peccatum est: quia cum lege, quæ jubetur illa cognoscere, pugnat, sive ea cognoscere jam posset sive non posset. Quod enim jam non posset, peccato adeo, quod tuum est, quia omnes in eo peccaverunt, factum est. Quare falluntur Scholastici, cum eam ignorantiam, quam invincibilem vocant, idèò à peccato excusant, quia invincibilis est ut loquuntur. Quamquam evincere possumus, eam non esse simpliciter invincibilem, cum voluntarium adeo peccatum sit consequens.* En arcana hujus doctrinæ Scholasticis hætenus ignota radicem: cui securim adhibeo. & duo præcipua ejus capita sigillatim aggredior.

Et primò quod ait Jansenius ignorantiam juris naturalis non excusare à peccato, quia originalis peccati pena est, manet ista fallitatis convinctur: Quia si hæc ratio valeret, sequeretur motus concupiscentia prævenientes consentum voluntatis, imò & ipsi repugnantes, esse verè & propriè peccata homini imputabilia; cum fomes concupiscentia, seu rebellio appetitus sensitivi, ex peccato originali proveniat: Hoc autem repugnat Tridentino sess. 1. cap. 5. dicente: *concupiscentiam nocere non posse non consentientibus:* & Augustino lib. 2. in Julian. cap. 9. lib. 1. contra duas epist. Pelagian. cap. 1. & lib. de civit. cap. 25. ubi sic ait: *illa concupiscentialis inobediencia si absque culpa est in corpore dormientis, quod magis in corpore non consentientis.*

Item infidelitas negativa esset peccatum; cum illa pariter à peccato originali proveniat, & sit reprobationis effectus, cujus causa est originale peccatum, ut docet Jansenius lib. 10. de gratia Christi cap. 3. Hoc autem falsum & erroneum esse patet: Primò ex Bulla trium Pontificum supra nominatorum, contra Baium, in qua damnatur hæc propositio: *Infidelitas pure negativa, in his quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.* Secundò ex Augustino Epist. 10. dicente: *in illis qui non audierunt, neque potuerunt, pena peccati est non credere, non autem peccatum.* Tertio ex D. Thoma 2. 2. qu. 10. art. 1. ubi expressè docet, quod si infidelitas accipiatur secundum negationem puram, sicut in illis, qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, sed magis pena: quia talis ignorantia ex peccato primi parentis consecuta est.

Sequeretur etiam ex eodem Jansenii principio, quicquid male faciunt infanti & phrenetici, esse peccatum, & culpabiliter agere cœcum à nativitate, qui volens v. g. canem abigere, hominem percutit, ignorans invincibiliter eum adesse. Nam phrenetici, infania, & cæcitas corporalis, aliæque generis humani miseriæ, sunt etiam effectus & pœnæ originalis peccati, & ab eo ut rivuli à fonte profluunt, sicut docet Adversarius lib. 3. de statu naturæ puræ cap. 1. 14. & 15. Hæc autem absurdissima esse, & à communi hominum sensu penitus aliena, quis non videat? Unde cum Augustino lib. 1. de peccat. meritis cap. 36. similem absurditatem diluente, exclamare possumus: *Dicant ista qui ausi fuerint, audiant qui voluerint, credant qui potuerint.* Vel hæc verba ejusdem S. Doctoris lib. 3. contra Julian. cap. 2. Jansenianis applicare: *Mira sunt que dicitis, nova sunt que dicitis, falsa sunt que dicitis.*

ri. Mira stupemus, nova cavemus, falsa convincimus. A

Firmior non est ejusdem fundamenti pars altera, quã docet Jansenius ignorantiam juris positivi ideo excusare à peccato, quia non est in pœnam peccati inflicta. Nam primò gratis illud dicit, cum nullum S. Augustini, vel Doctoris alterius testimonium proferat, quo probet ignorantiam legis positivæ, peccati pœnam non esse.

Deinde Sanctis Augustino & Hieronymo aperte repugnat, qui cum adversus Pelagianos contendunt ignorantiam malam esse, & peccatum (id est defectum ex originali peccato procedentem), ut infra ex Augustino patebit) plurima ignorantia facti & juris positivi exempla producant: ut illud Genes. 20. ubi actio Regis Abimelech accipientis in uxorem Saram, quam invincibiliter ignorabat esse conjugem Abraham, peccatum dicitur; & illud Num. 35. ubi qui fortuito occiderit, putã qui hominem interfecerit, credens esse feram (quæ est etiam ignorantia facti) jubetur recurrere ad civitates refugii, ibique manere, donec summus sacerdos moriatur. Item illud Levit. 5. & 22. ubi homini, qui per ignorantiam facti, aut juris positivi, aliquid immundum tetigit, aut sanctificatum comedit, tanquam pro peccato sacrificium offerre præcipitur. Si tandem illud Apostoli: *Misericordiam consequutus sum, quia ignorans feci in incredulitate*, quod de ignorantia legis Evangelicæ, non verò legis naturalis, esse intelligendum manifestum est.

Tertiò: Infidelitas negativa est ignorantia alicujus legis positivæ, scilicet Evangelicæ: Sed illa est pœna originalis peccati, & ex peccato primi parentis consecuta est, ut docent S. Augustinus & D. Thomas supra relati: Ergo ignorantia legis positivæ est pœna originalis peccati.

Quartò: Nulla miseria, nullumque malum reperitur in homine, quod non sit pœna originalis peccati, ut docet Jansenius lib. 3. de statu naturæ puræ cap. 10. 11. Sed ignorantia legis positivæ, ad salutem necessariã, est magnum malum & miseria: Ergo etiam ignorantia legis positivæ divinæ à peccato primi parentis orta est, & est unum ex quatuor vulneribus à peccato originali causatis, de quibus ait S. Thomas 1. 2. quest. 85. art. 3.

Denique: Etsi lex divina positiva à libera Dei voluntate dependeat, si tamen re ipsa lata fuerit, non potuerit ejus ignorantia in statu innocentia reperiri; cum ab illo felicissimo statu debuerit abesse omne malum; omnisque miseria, & ignorantia legis divinæ latæ, & ad salutem necessariã, non exiguum malum & miseria sit: Ergo ignorantia legis divinæ positivæ, in statu naturæ lapsæ, est pœna peccati. Consequentia patet: quia juxta doctrinam Jansenii, ignorantia omnis, quæ in statu innocentia contingere non potuit, pœna peccati est. Non potest ergo subsistere discrimen illud, quod inter ignorantiam juris naturalis, & ignorantiam juris positivi Jansenius statuit, subindeque nec radix arcana hujus doctrinæ; nec (ut perbellè ait quidam Recentior) à radice tam viciata alios sperare fructus licet, quam qui arboribus Sodomei lactis ripa ad sirs profumuntur, qui cum exteriori cute vestiantur amœna & eleganti, nihil tamen præter suliginem atque putredinem continent.

Convelluntur præcipua fundamenta Jansenii.

Contra nostram sententiam in primis objici possunt plura Scripturæ loca, quibus nonnulla facta ex ignorantia, appellantur peccata, ut Genes. 20. actio Regis Abimelech accipientis in uxorem Saram, quam invincibiliter ignorabat esse conjugem Abraham, peccatum dicitur. Et Levit. 5. statuuntur sacrificia offerenda pro illis qui peccaverint ex ignorantia. Unde ad Hebræos 9. Apostolus ait; quod semel in anno solus Pontifex intrabat in tabernaculo, quod sancta sanctorum dicebatur, non sine sanguine quem offerebat pro sua & populi ignorantia. Item David Psal. 24. inter peccata sua commemorat ignorantias, si c orans: *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*. Denique Lucæ 12. dicitur quod seryus, qui non cognovit voluntatem Domini sui, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.

Respondeo primò, hæc Scripturæ testimonia obesse magis quàm professe Adversariis: cum fere omnibus illis in locis sermo sit de ignorantia facti, vel juris positivi, quam, si est invincibilis, fatentur illi excusare à peccato.

Secundò respondeo; in his locis sermonem esse de ignorantia vincibili, quam fatemur non excusare à peccato: ut enim ait D. Bernardus episc. 77. supra citata, *Multa scienda nesciuntur, aut sciendi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia inquirendi; & quidem ejusmodi ignorantia non habet excusationem*. Unde ad primum, vel dicitur actionem Regis Abimelech, uxorem Abraham ignoranter accipere volentis ad conjugium, vocari peccatum materialiter, quia erat illicita ex natura rei; non verò formaliter, quia ob defectum cognitionis & scientiæ non erat culpabilis, ut ante, exposuimus: vel ignorantiam illam fuisse vincibilem, ut docet Henricus de Gandavo quodlib. 12. quest. 25. ubi sic ait: *Abimelech revera peccasset, si cognovisset Saram, etiam ipsa accepta in uxorem: quia non sufficienter inquisivit an fuisset uxor Abraham, &c.* Illud ipsum hædem fere verbis tradit Hugo Cardinalis in caput 20. Genesis.

Ad secundum & tertium similiter dico, in veteri lege statui offerenda esse sacrificia pro illis qui peccaverant ex ignorantia vincibili & culpabili. Unde Summus Sacerdos semel in anno, in tabernaculo, quod sancta sanctorum dicebatur, intrabat, ut offerret sanguinem pro sui & populi ignorantis, aliquo modo voluntariis & invincibilibus; de quibus etiam loquitur Propheta, dum ait: *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*.

In ultimo sermo est de servo non penitus ignorante præceptum Domini, sed ad illud ex negligentia non advertente, seu ex ignorantia vincibili & culpabili illud ignorante, ut exponunt Magister in 2. dist. 22. & D. Thomas in catena in Lucam cap. 12. ubi hæc verba Theodoret refert: *Hic objiciunt aliqui: meritò punitur, qui sciens voluntatem Domini non persequitur. Sed cur punitur ignorans? quia cum ipse potuisset, noluit, sed pigritans ipse fuit ignorantia sua causa*.

Opponit secundò Jansenius duo insignia D. Augustini testimonia. Primum desumitur ex libro de gratia & lib. arbit. cap. 3. ubi sic ait: *Illam ignorantiam, quæ non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat,*

excusat, ut sempiterno igne non ardeat; si propterea non credidit, quia non audivit omnino quod crederet; sed fortassis ut mitius ardeat: non enim sine causa di-
 242 *ctum est effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt.* Quæ verba non possunt exponi de ignorantia vincibili, cum S. Doctor non loquatur de ignorantia eorum qui scire nolunt, sed eorum qui simpliciter nesciunt. Alter locus habetur Epist. 105. ubi idem S. Doctor hæc habet: *Humana superbia, tanquam præsumens de viribus liberi arbitrij, excusatum se putat, quando ignorantia, non voluntate est quod peccat.* Quo etiam testimonio putat Jansenius invictè se probare ignorantiam invincibilem juris naturalis non excusare à peccato.

Verùm hæc testimonia magis ei nocent quam profint; cum D. Augustinus ibi expressè agat de ignorantia juris politici, quam Jansenius docet excusare à peccato, quando invincibilis est: loquitur enim de ignorantia Evangelij, ut patet ex verbis illis: *Si propterea non credidit, quia non audivit omnino quod crederet.* Unde ad primum respondeo, D. Augustinum ibi loqui de ignorantia vincibili legis Evangelicæ, quam docet non excusare à peccato infidelitatis. Ita ipsum intelligit & interpretatur Magister sententiarum in 2. dist. 22. ubi ait: *Est autem ignorantia triplex, & eorum scilicet qui scire nolunt cum possint; quæ non excusat, quia & ipsa peccatum est: & eorum qui quasi simpliciter nesciunt, non venientes, vel proponentes scire; quæ neminem plenè excusat, sed sic fortasse ut mitius puniatur. Unde Augustinus ad Valentinum (lib. de gratia & lib. arbit. cap. 3.) ignorantia quæ non est eorum qui scire nolunt, sed qui tanquam simpliciter nesciunt, nullum sic excusat, ut æterno igne non ardeat, sed fortasse ut mitius ardeat.*

Hanc interpretationem plurima confirmant.
 243 Primò quia non ait S. Augustinus illam ignorantiam esse eorum qui simpliciter nesciunt, sed qui *TANQUAM simpliciter nesciunt*; hæc autem particula *tanquam*, satis indicat sermonem non esse de ignorantia profusè invincibili. Secundò statuit hanc ignorantiam *neminem sic excusare, ut sempiterno igne non ardeat, sed FORTASSE ut mitius ardeat*: si verò de ignorantia invincibili loqueretur, non adjecisset fortasse: nihil enim certius, illum mitius saltem puniendū, qui ex ignorantia invincibili peccavit, quam qui peccavit ex malitia, vel ex ignorantia vincibili & culpabili. Sed idcirco vocem illam inseruit, ut innueret se loqui de ignorantia vincibili, non affectata, sed neglecta; aliquando enim negligentia ex qua procedit, potest esse tam modica, quòd si contingat ex illa aliquid mali agi, possit actus ille aliquantulum excusari, subindeque mitius puniri. Tertiò confirmatur exemplo servi nescientis voluntatem domini &c. quod Augustinus ante verba recitata adducit: nam ut observat Theodoretus supra relatus, *Ille punitur ignorans, quia cum scire potuisset, noluit, sed pigritans ipse fuit ignorantia sue causæ.*

Ad secundum similiter dico, hæc Augustini verba, ad Evangelij, non verò juris naturalis ignorantiam referri, subindeque non favere Adversariis, qui fatentur ignorantiam invincibilem juris politici excusare à peccato. Ibi ergo intendit reprehendere Pelagianos, qui adeò de viribus liberi arbitrij præsumebant, ut existimarent ad credendum gratiam internam non esse necessariam, sed sufficere sibi revelationem extrinsecam mysteriorum fidei, adeòque hanc prætererent excusationem, non audivimus, idèò non

credidimus, quam vanam esse ibidem docet, quia quòd non audierint, pena peccati est. Eius verba sunt: *Ac per hoc inexcusabilis est peccator, vel reatu originis, vel additamento propriae voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat, quia & ipsa ignorantia in his qui intelligere valuerunt, sine dubitatione peccatum est; in eis autem qui non potuerunt, pena peccati.*

Objicit tertio Jansenius D. Augustinus & D. Hieronymus in concertationibus, quas habebant cum Pelagianis, sæpè asserere ignorantiam eorum qui intelligere non potuerunt, sive quæ erat necessitatis & non voluntatis, peccatum esse, & penam peccati. Sed hæc ignorantia est invincibilis, ut patet. Ergo juxta illos SS. Patres ignorantia invincibilis est culpabilis & peccaminosa.

Confirmatur: Augustino & Hieronymo hæc in re consonant Orientales illi Antistites, qui Diospoli in Palestina synodaliter congregati, Pelagium Hæresiarcham ad proferendam in se suosque sententiam, Episcopali districtione coarctarunt; quos numero quatuordecim nominatim expressit Augustinus in confirmationem suæ sententiæ adversus Iulianum lib. 1. cap. 5. adducere non dubitavit. Coram his in Synodo, præsentè Hæresiarchâ Pelagio, recitata fuere quædam capitula de libro Celestij Hæretici excerpta, quorum unum erat: *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundum naturam eveniunt, sed secundum necessitatem.* Finita recitatione Synodus dixit: *Quid ad hæc quæ dicta sunt capitula dicit præsens Pelagius Monachus? Hæc enim reprobat Sancta Synodus, & Sancta Dei Ecclesia Catholica.* Ita refert Augustinus lib. de gestis Palestinis cap. 19. Planum igitur est, juxta mentem tam illius Synodi, quam Augustini, eam hæc in parte approbantis, oblivionem & ignorantiam subjacere peccato, non solum quando eveniunt, secundum voluntatem, sed etiam quando secundum necessitatem. De solo enim posteriori illo casu viguit controversia Catholicorum cum Pelagianis, non autem de priori: neque enim Pelagiani dubitabant, quin oblivio & ignorantia subjacerent peccato, quando evenissent secundum voluntatem. Unde Augustinus lib. 1. de natura & gratia cap. 17. loquens de Pelagio, & refellens quandam ejus librum seu tractatum, sic ait: *Tractat etiam iste de peccato ignorantia, & dicit hominem pro evigilare debere, ne ignoret, idèòque esse culpandam ignorantiam, quia id homo nescit negligentia sua, quòd adhibita diligentia scire debuisset: dum tamen omni potius disputet, quam ut ore & dicat, Da mihi intellectum ut discam mandata tua.* Ergo juxta Augustinum, & Patres Synodi Diospolitanae, ignorantia invincibilis subjacet peccato, subindeque quòd ex tali ignorantia committitur, peccatum est.

Respondeo primò: Ut hoc argumentum, ejusque confirmatio Adversariis profint, ipsis probandum incumbere, Pelagianos locutos fuisse de sola ignorantia invincibili juris naturalis, & non de ignorantia facti vel juris politici (quippe quæ excusatur à peccato, juxta doctrinam Jansenij) & errorem Celestij eodem sensu damnatum fuisse à Synodo Palestina, impugnatumque ab Augustino, Hieronymo, aliis fidei defensoribus. At hoc nulla ratione probari potest, imò potius oppositum manifestè patet, tum ex propositione Celestij damnata à prædicta Synodo, quæ generalis est, & omnem ignorantiam & oblivionem

nem invincibilem comprehendit. Tum etiam ex ratione quam suæ condemnationi subiungit Synodus post verba supra recitata: *Cum in lege sacrificia pro ignorantia, sicut pro peccato offerantur.* Nam ex Levitici 5. & 22. aliisque locis manifestum est, offerri debuisse in lege sacrificia pro ignorantia facti & juris positivi. Adde SS. Patres Augustinum & Hieronymum, dum contra Pelagianos disputant, & contra ipsos contendunt, ignorantiam malam esse, & peccatum, plurima ignorantia facti & juris positivi, quæ supra retulimus, exempla producere.

249 Respondeo secundo, cum S. Augustinus, alique Patres, ignorantiam, & quod ex illa sit, peccatum esse aiunt, de ignorantia vincibili loqui, & de ipsa pariter debere intelligi definitionem Palestine Synodi damnantis propositionem Celestij. Patet hoc ex Augustino libro de gestis Pelagij cap. 18. ubi cum hanc Celestij propositionem recitasset: *Oblivionem & ignorantiam non subjacere peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem,* ad eam confutandam, live ex sua, live ex Palestine Episcoporum sententia, hæc subdit: *Cum David dicat, Delicta juventutis meæ & ignorantias ne memineris, cum in lege sacrificia pro ignorantia, sicut pro peccato offerantur.* Et lib. 3. de lib. arbit. cap. 18. & lib. 1. retract. cap. 9. utitur his verbis Apostoli: *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci,* ut quædam esse ignorantia peccata constituet. At in illis omnibus locis fit mentio de ignorantia vincibili, præsertim in ultimo: unde D. Thomas 1. 2. qu. 86. art. 4. ignorantiam quæ indirectè voluntaria est, atque adeo vincibilis, peccatum extenuare inde probat, quod Apostolus dicat: *Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci.* Quem S. Doctoris locum ita Conradus illustrat: *Patet quod verbum Apostoli intelligitur de ignorantia, quæ fuit causa peccati, non tamen fuit invincibilis, sed vincibilis.* Ergo D. Augustinus, & Patres Palestine Synodi, non loquuntur de ignorantia invincibili, sed vincibili.

249 Nec obstat quod allegatur in contrarium, nempe Pelagianos non negasse ignorantiam vincibilem esse culpabilem, & subjacere peccato, sed potius hoc expressè asseruisse Pelagium, ut refert Augustinus supra relatus. Non obstat, inquam, quia hoc familiare Pelagianis fuit, ut Catholicorum argumentis oppressi, cederent non nihil, atque ut dogmatis sui partem tuerentur, alia quædam remitterent: sic ab illis tandem S. Augustinus extorsit, ut faterentur fieri in baptismo remissionem peccatorum, & Christi gratiam, non in solo libero arbitrio gratis concessio, nec in solis exemplis, aut lege atque doctrina forinsecus sonante, sed etiam in interna illuminatione intellectus, & interna excitatione voluntatis consistere, ut patet ex Augustino lib. de gratia Christi cap. 7. & 10. Quid ergo mirum, quod similiter in posteriori cum eodem S. Doctore certamine Pelagius profiteri coactus fuerit, quod in priori pertinaçiter negabat, nempe ignorantiam vincibilem esse culpabilem, & subjacere peccato.

250 Adde quod Pelagiani existimabant omnem ignorantiam, quæ viribus nature superari non poterat, etiam viribus gratiæ vinci posset, excusare à peccato: quia ipsi non admittebant veram & propriè dictam gratiam esse necessariam ad cognoscendas veritates supernaturales. Contra quem errorem disputabant SS. Patres, præfer-

A tim Augustinus & Hieronymus, & contendebant eos esse culpabiles qui negligunt precibus à Deo postulare & impetrare gratiam, & lumen supernaturale necessarium ad expellendam ignorantiam veritatum supernaturalium, quæ viribus nature vinci & superari non potest. Item Concilium Palestine contra eos definit talem ignorantiam non excusare: quia vincibilis est virtute gratiæ, & per orationem expelli potest. Unde Augustinus lib. 1. de natura & gratia cap. 17, supra laudato, comprehendit Pelagium, quod omnia potius disputet, quam oret & dicat: *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua.*

Non obstat etiam quod in hac Celestij propositione, quam damnat Synodus Palestine: *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundum voluntatem eveniunt, sed secundum necessitatem,* hæc posteriora verba ignorantiam invincibilem videantur excludere. His enim verbis excluditur quidem illa ignorantia, cujus voluntas ipsa causa est, quæque affectata, seu directè voluntaria appellatur, quia secundum voluntatem evenit, voluntate nimirum illam procurante & affectante; at non ea quæ ex voluntate originem non trahit, quæque idcirco tantum indirectè volita nuncupatur, quod voluntas ad eam repellendam non adhibeat diligentiam omnem quam potest & debet. Vel etiã dici potest, ignorantiam illam esse necessitatis, & non voluntatis, respectu nature nudæ, & viribus gratiæ destituta, non verò respectu nature ad ordinem supernaturalem elevata; nam respectu illius talis ignorantia non est necessitatis, sed voluntatis negligentis postulare à Deo lumen & auxilium supernaturale ad eam vincendam ac depellendam.

Denique ad principale argumentum, & ejus confirmationem responderi potest, quod sicut concupiscentia in baptizatis, etsi non sit verè peccatum, dicitur tamen peccatum, eò quod materialiter peccatum sit, & in peccati poenam inflicta, ut docet Augustinus lib. 5. contra Julian. cap. 3, & ex eo Tridentinum sess. 5. can. 5. ita ignorantia invincibilis in baptizato non est verè peccatum, appellatur tamen peccatum à S. Augustino & Patribus Synodi Palestine, quia materialiter peccatum est, & in poenam irrogata: *Ignorantia enim & fomes sunt materialia in peccato originali, sicut converso ad bonum commutabile in peccato actuali:* inquit S. Thomas qu. 3. de malo art. 7.

Hanc responsonem validè confirmat celestij Augustini locus ex libro 5. de libero arbitrio cap. 19. ubi sic ait: *Illud quod ignorans quisque non rectè facit, & quod rectè volens facere non potest, idè dicuntur peccata, quia de peccato illo libera voluntatis (nempe Adami) originem ducunt. Illud enim præcedens meruit ista sequentia. Nam sicut linguã dicimus non solum membrum quod movemus in ore dum loquimur, sed etiam illud quod hujus membri motu consequitur, id est formam tenoremque verborum, secundum quem alia dicitur lingua græca, alia lingua latina: sic non solum peccatum illud dicimus, quod propriè vocatur peccatum, libera enim voluntate & à sciente committitur; sed etiam illud quod jam de hujus supplicio consequatur necesse est.*

Hæc solutio seu interpretatio præsentem difficultatè plenè evacuat: nam cum Pelagiani negarent peccatum originale ab Adamo in posteros per generationè traduci, consequenter etiã negabant concupiscentiam & ignorantiam ab eo

eo derivari, & dicebant eas esse naturales defectus, & non peccati supplicia, ut testatur Augustinus lib. de dono persever. cap. 1. his verbis: *Dicunt Pelagiani ignorantiam & difficultatem (id est concupiscentiam ex qua oritur difficultas ad bonum honestum) sine quibus nullus homo nascitur, primordia non supplicia esse natura.* Hinc laudes illa, quibus Julianus in omnibus ferè operibus suis concupiscentiam exornat, cum illam, *naturale bonum*, & ejus motus, *naturaliter bonos* appellat. *Concupiscentia naturalis* (eius verba sunt apud S. Augustinum lib. 3. contra ipsum cap. 3.) *qui modum tenet, bono bene utitur, qui modum non tenet, bono male utitur.* Nec minori curâ ignorantiam commendavit: nam eodem lib. cap. 19. contendit perfectam ignorantiam bonam esse, & justitiam appellari: *Ex hoc, inquit, intelligi debet perfectam ignorantiam, justitiam nominari, quid dixit Deus ad Abimelech, qui cum Sara er at concubitus, ignorans quod uxor esset aliena: & ego sciebam, quia in corde mundo fecisti hoc.* Ut ergo hunc Pelagianorum errorem Augustinus & Patres Synodi Palestinae destruerent, dicebant ignorantiam subiacere peccato, imò & esse peccatum; quia materialiter peccatum est (cum ignorantia & fomes sint materialia in peccato originali, ut ex D. Thoma supra vidimus) & est effectus originalis peccati, cum in pœnam illius irrogetur.

Objicit quartò Jansenius: Ignorantia juris naturalis per culpam primi parentis in hominum mentes injecta est; si enim felicissimus innocentia status perseverasset, homines in eo nihil ignorarent eorum quæ ad jus naturale pertinent: Ergo cum culpa Adami sit hominibus voluntaria; quia omnium hominum voluntates in voluntate Adami, ut totius humani generis capitis, quomodo continebantur, ignorantia invincibilis ex ea fluens & proveniens, ipsis voluntaria censetur, subindeque mala & culpabilis est.

Huic argumento, quod est præcipuum fundamentum & veluti Achilles Jansenii, patet solutio ex dictis §. præcedenti, ubi primò ostendimus, quod si hoc argumentum valeret, probaret non solum ignorantiam invincibilem juris naturalis, sed etiam ignorantiam invincibilem juris positivi, esse malam & culpabilem, cum illa pariter à peccato originali proveniat, & per culpam primi parentis in hominum mentes injecta sit. Ostendimus etiam quod est peccatum originale sit nobis voluntarium voluntate capitis, quantum ad privationem gratiæ & justitiæ originalis, quâ in pœnam illius spoliati sumus, tamen omnes effectus ex eo promanantes non censentur nobis voluntarij & culpabiles; alioquin infidelitas negativa, & motus inordinati concupiscentiæ, prævenientes consensum voluntatis, imò & ei repugnantes, essent peccate; cum infidelitas negativa, & fomes concupiscentiæ, sint effectus & pœna originalis peccati. Unde egregiè D. Thomas in 2. dilt. 30. qu. 1. art. 2. in corp. *Oportet (inquit) quod secundum hoc quod aliquid rationem culpa habet, secundum hoc ratio voluntatis in ipso reperitur. Sicut autem est quoddam bonum quod respicit naturam, & quoddam quod respicit personam; ita etiam est quaedam culpa naturalis, & quaedam personæ. Unde ad culpam personæ requiritur voluntas personæ sicut patet in culpa actuali, quæ per actum personæ committitur: ad culpam verò naturæ (id est originale peccatum) non requiritur nisi voluntas in natura illa.* Cum ergo ignorantia invin-

cibilis juris naturalis non sit voluntaria voluntate personæ, esto sit voluntaria voluntate naturæ, sicut peccatum originale à quo fluit; non est peccatum formaliter, sed tantum materialiter, ut ex supra dictis patet.

Objicies quintò: Non potest dari ignorantia invincibilis de jure naturali, sicut nec de existentia Dei: Ergo omnis ignorantia juris naturalis, vincibilis & culpabilis est, subindeque à peccato non excusat. Consequentia manifestæ est, Antecedens verò docetur à pluribus manifestæ est. Theologis, quos refert Vazquez in 1. 2. disp. 120. cap. 2. Inter quos præcipui sunt Albertus Magnus, Alentis, D. Bonaventura, Guillelmus Parisiensis, Durandus, Gabriel, & Adrianus. Imò Gerson lib. de vita spiritali le 2. 14. corol. 3. testatur eam sententiam esse concordem: *Quidquid sit (inquit) de ignorantia scilicet aut juris humani positivi, concors est sententia, nullam in his quæ legi divina sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* Favet etiam D. Thomas 1. 2. quaest. 91. art. 2. in corp. ubi docet jus naturale esse conceptionem homini naturaliter inditam, quâ dirigitur ad convenienter agendum in propriis actionibus, & quandam legis æternæ in creatura rationali participationem, juxta illud Prophetæ Psal. 4. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.*

Respondeo, in jure naturali tria esse genera præceptorum: quædam notissima & universalissima, quæ non tam dicenda sunt præcepta, quam præceptorum omnium principia: cujusmodi sunt ista: *Bonum est sciendum: Malum est fugiendum: Quod tibi fieri non vis, alteri non feceris.* Ad hæc reduci possunt quædam ex præceptis Decalogi, quæ ex eis nullo negotio à quovis ratione utente citò deducuntur: ut quod Deus sit colendus, quod parentes sint honorandi, &c. Alia sunt, quæ licet immediate etiam ex istis principijs inferantur, non tamen ita facile & evidenter sicut ea quæ modò diximus: hujusmodi sunt alia præcepta Decalogi, ut non furari, non mentiri &c. Alia denique sunt præcepta in jure naturali non per se nota, sed velut conclusiones aliorum quæ diximus, & quæ non nisi discursu & labore ex eis deducuntur. Quamvis ergo omnes conveniant, quod non possit dari ignorantia invincibilis de præceptis primi & secundi generis; certum tamen & indubitatum est apud Theologos, de ultimis posse dari ignorantiam invincibilem, ne dum apud rudem & agrestes, sed etiam apud doctos & literatos, qui sæpe dubitant, & aliquando in contrarias dividuntur sententias, an aliquid juris naturæ vel jure tantum positivo præceptum aut prohibicum sit. Plures etiam graves Theologi existimant, apud rudes & indisciplinatos posse dari ignorantiam invincibilem saltem per aliquod temporis spatium, de præceptis tertiz classis, imò & toto tempore vitæ, si hujusmodi præcepta negativa, v. g. non occidere, non furari, non mentiri, considerentur ut vestita aliqua circumstantiâ, vel conditione: sicut furari ad dandam elemosinam, mentiri ad propriam vel alienam vitam tuendam, occidere eum qui est morti proximus, ne diu agonizet. Unde refert Vazquez ubi supra dis. 122. cap. 2. se vidisse rusticum, qui pius existimabat, agrotum jam jam moriturum in alteram partem versare, quo citius exhalaret animam, ne diu mortis dolore detineretur: neque inquam id illicitum, imò honestum & pius semper illi apparuisse; eumque factò sufficienti examine à se depre-

prehensum ignorantia invincibili laboralle. A Unde cum Albertus magnus, A lenis, D. Bonaventura, & alij antiqui Theologi supra citati, docent non posse dari ignorantiam invincibilem juris naturalis, loquuntur de jure naturali, ut continet præcepta primi & secundi generis, non verò de præceptis tertiæ & quartæ classis. Eodem modo intelligendus est D. Thomas, cum docet ius naturale esse conceptionem homini naturaliter inditam : hoc enim verum est de jure naturæ ut dicit notissima illa & generalissima principia morum, quæ nullo indigent discursu, sed statim habitâ notitiâ terminorum, ipso lumine naturalis rationis innocesunt; non verò de aliis, quæ non nisi discursu & labore ex illis deducuntur.

§ VI.

Diluantur præcipua argumenta Wendrochij.

ICET ex principiis jam statutis facile solvi possint præcipua fundamenta Wendrochij; ne tamen quicquam insolutum maneat, ea breviter hic referemus ac diluemus.

In primis ergo probat autoritate Doctoris Angelici, opinionem probabilem falsam, & juri naturali expugnantem, neminem à peccato penitus eximere, & tria adducit ejus testimonia ex quodlibetis desumpta. Primum habetur quodlib. 2. art. 13. ubi S. Doctor ait: *Illud quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur per hoc quod est secundum conscientiam.* Secundum sumitur ex quodlib. 9. art. 15. ubi dicit: *Error quo non creditur esse peccatum mortale quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licet forte à tanto.* Tertium depromit ex quodlib. 3. art. 10. ubi sic habet: *Nullus excusatur, si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistris; in talibus enim ignorantia non excusat.*

Addit S. Doctorem hanc doctrinam ex ingenio proprio non peperisse, sed ex certissimis Scripturæ oraculis desumpsisse. Quid enim clarus (inquit) quàm illa Christi vox: *si cæcus cæco ducatur præset, ambo in foveam cadunt?* Quis autem neget cæcum esse qui opinionem probabilem falsam sequitur, cum veritatem, id est verum lumen non ceruat? Corrueat ergo ipse in foveam, si securus fuerit fallax illud lumen, quod ipsi fallitatem exhibet, similitudine veritatis indutam. Quid validius (addit) quàm iste Proverbiorum locus: *Est via que videtur homini rectissima, & novissima illius ducunt ad mortem.* Quid enim aliud via, quæ videtur recta, & non est, nisi falsa probabilitas; Omnino certè conscientia illa probabilis ab erronea nihil differt, cum falsum amplectitur: Ergo falsa probabilitas quantolibet suffragantium numero, seu adventitiâ autoritate muniatur & juvetur, non excusat à peccato, sed ducit ad mortem.

Id confirmat exemplo desumpto ex Evangelio. Nulla enim (inquit) opinio falsa probabilior fuit, quàm ea, quæ Judæi, quibus minus benè cum uxoris conveniebat, fas sibi esse censebant dare illis libellum repudij; nullus quidem apud ipsos doctus id suspicabatur illicitum: & tamen ex Christi verbis, qui repudium tantum ad duritiam cordis declarat Judæis esse concessum, & dimissam ab aliquo uxorem sine adultério duci non posse, confitens Patrum traditio conclusit nunquam Judæis repudium licuisse.

Tom. III.

Addit aliqua SS. Patrum testimonia, præsertim illud Tertulliani de spectaculis cap. 02. *Erramus, nusquam & nunquam excusatur quod Deus damnat: nusquam & nunquam licet, quod semper & ubique non licet.* Et istud D. Bernardi de præcept. & dispens. cap. 14. quod probabilitates falsas (inquit) funditus disjicit: *Præterior oculus vere sit simplex, duo illi arbitror necessaria, charitatem in intentione, & in electione veritatem: nam si bonum quidem diligit, sed verum non eligit, habet quidem zelum Dei, sed non secundum scientiam, & nescio quomodo judicio veritatis vera esse possit cum falsitate simpliciter.*

Respondeo primò, hæc testimonia magis nocere, quam prodesse Wendrochio: Tum quia hæc generaliter probant, ea quæ sunt ex ignorantia live juris naturalis, live positivi, non excusari à peccato. & tamen ille sect. 3. § 7. expresse docet, ea quæ sunt ex ignorantia invincibili juris positivi non esse peccata, etiam si sint legi positivæ contraria: Tum etiam, quia illa suadent, non solum non licere sequi opinionem probabilem, sed nec probabiliorem, imò nec probabilissimam, cum contingere possit quod opinio etiam probabilissima sit falsa, & legi naturali contraria. Cum ergo hæc testimonia nimis probent, nihil omnino suadent. Unde.

Ad primum locum D. Thomæ respondeo, illud quod est contra legem semper esse malum, nec excusari per hoc quod est secundum conscientiam, erroneam errore crasso & affectato, qui non excusat à peccato: benè tamen id quod est secundum conscientiam erroneam, errore invincibili & inculpabili, quem à peccato eximere docet S. Doctor, non solum locis supra citatis, sed etiam in illo articulo 13. quodlib. 2. in argumento, sed contra, ubi sic ait: *Si aliquis adhibet diligentiam, inquirens an habere plures præbendas sit licitum, nes invenit aliquid quod ipsum moveat ad hoc quod sit illicitum, videtur quod sine peccato plures possit præbendas habere: At fieri potest quod sit contra legem divinam habere plures præbendas: Ergo ex S. Thoma ille non peccat, qui ex ignorantia invincibili facit aliquid legi divinæ repugnans.* Ex quo patet responsio ad alium locum ex quodlibet 9. desumptum: quando enim S. Doctor ait: *Error quo non creditur esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licet forte à tanto,* loquitur de errore crasso & affectato, non verò de invincibili & inculpabili. Idem profus dicendum ad tertium textum quodlibet 3. art. 10. ubi legitur: *Nullus excusatur, si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistris:* hoc enim intelligendum est de eo, qui ex ignorantia vincibili & culpabili opinionem illam sequitur; secus vero de illo, qui invincibiliter & inculpabiliter talem errorem ignorat.

Eodem modo exponi debet illud Matt. 15. *Si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadent:* & istud Proverb. 14. *Est via que videtur homini justa, novissima autem ejus deducunt ad mortem.* Nam in primo sermo est de cæcitate affectata & voluntaria, quæ revera Pharisæi tenebantur: in secundo de via, quæ per ignorantiam crassam & voluntariam videretur homini recta, non verò de illa quæ invincibiliter & inculpabiliter recta existimatur.

Quod verò subnectit Wendrochius de libello repudij, nempe nunquam repudium Judæis licuisse, & hoc constanti Patrum traditione constare, non est certum: nam S. Thomas in

R1

Supple-

Supplemento qu. 67. art. 3. docet probabiliter dici posse, sub lege Moyli licitum fuisse exemptionem divinam repudiar uxorem, quod etiam asserunt Scotus, Durandus, Paludanus, & alij antiqui Theologi in 4. Sentent. dist. 33. ubi docent in dissolubile matrimonij vinculum divina lege initio fuisse institutum; in hac deinde per Moysen, Dei iussu, ad majus malum vitandum, fuisse dispensatum, seu indultum, ut hoc vinculum propter graves aliquas causas dissolvi posset; ac denique à Christo in nova lege indultum illud repudij abrogatum ac revocatum fuisse.

266 Errat etiam hic Author, dum confundit opinionem probabilem falsam cum opinione erronea. Prima enim illa est, quæ licet re ipsa veritatem non attingat, & ei consona non sit, probabiliter tamen rationi seu verisimilitudini nititur: secunda verò probabiliter rationi vel auctoritati non nititur, sed communi Ecclesiæ testimonio, vel SS. Patrum traditioni repugnat. Unde Theologi in tractatu de fide distinguere solent inter propositionem falsam, temerariam, erroneam, & hæreticam.

267 Tertulliani locus de spectac. cap. 20. non multum urget: facile enim responderetur, nunquam excusari quod Deus damnat, quando scienter & voluntarie fit; secus verò, si ignoranter & involuntario fiat: Deus enim damnat accessum ad uxorem alterius, illeque lege naturali prohibitus est; ignorans tamen invincibiliter non esse suam, excusatur apud Deum, ut patet in Jacob quando primò accessit ad Liam. Idem cum proportione dicendum de eo qui operatur ex opinione probabiliter falsa, & legi divinæ contraria, quam invincibiliter credit esse veram, & legi divinæ conformem: nam licet faciat aliquid illicitum absolute & secundum se, ratione tamen ignorantia invincibilis, quæ ut supra ostendimus, tollit rationem voluntarij, excusatur apud Deum.

Locus etiam D. Bernardi ad rem non facit, nec militat contra nos, qui asserimus hominem, semper teneri eligere id quod probabilius, & veritati conformius seu vicinius ipsi apparet, sed solum contra recentiores Casuistas, affirmantes posse eligi sententiam minus probabilem in concursu probabilioris: qui enim sic operatur, non habet in electione veritatem, cum non eligat, sed rejiciat id quod ipsi videtur conformius aut vicinius veritati, ut supra art. 2. §. 2. ponderatum est.

§ V.

Alia Wendrochij argumenta solvuntur.

268 POSTQUAM Wendrochius Scripturæ & SS. Patrum testimoniis dogma illud, quo asserit nullam opinionem probabilem falsam excusare à peccato, etsi ejus falsitas invincibiliter ignoretur, probare conatus est, Theologicis argumentis illud nititur frangere scilicet. 2. §. 3. ubi primò sic arguit. Sine gratia nullum opus bonum fieri potest: Sed nunquam gratia est sine cognitione veritatis, & nunquam veritas cum opinione probabiliter falsa: Igitur ex opinione probabiliter falsa nullum opus bonum fieri potest.

Deinde sic ratiocinatur: Peccatum, juxta D. Augustinum & S. Thomam, est factum, dictum, concupitum contra legem æternam: Sed opus factum ex opinione probabiliter falsa ab æterna lege dissidet: Igitur tale opus peccatum est. Unde Augustinus serm. 44. de diversis cap. 6. ait quod nisi homo secundum iustitiam regulam direxerit actus suos, in errorem iniquitatis impingit; & D. Thomas. 2. 2.

A qu. 19. art. 4. docet bonitatem voluntatis pendere ex lege æterna. Ex quo sequitur voluntatem, cum æternæ lege pugnantem, bonam non esse, ac prout de pravam esse.

Tertio arguit ex verbis illis Apostoli ad Roman. 14. Quod non est ex fide, peccatum est, quod de vera & Christiana fide D. Augustinus & S. Bernardus intelligunt; aut si de conscientia accipiantur, ut vult S. Thomas, certè de conscientia intelligendum est quam dirigit fides, ut idem significat: unde cum opus procedens ex opinione probabiliter falsa, non sit ex fide, nec ab ea detigatur, peccatum est.

B Denique objicit: Si opinio probabiliter falsa, ratione ignorantia invincibilis, à peccato excusaret, sequeretur quod merè opinantium melior esset conditio, quam eorum qui veritatem cognoscunt; illi enim excusarentur à peccato, non verò isti: Sed hoc videtur absurdum. Ergo & illud.

Hæc sunt præcipua Wendrochij fundamenta, quæ si quid probant, ostendunt non solum non licere sequi opinionem probabilem, sed nec probabiliorum, inò nec probabilissimam, cum contingere possit, ut supra dicebamus, quòd opinio probabilissima sit falsa, & legi æternæ contraria: unde hæc argumenta contra ipsum militant, & ab eo solvenda sunt: cum ille scilicet. 4. §. 1. expressè doceat, è duabus opinionibus contrariis licere amplecti probabiliorum: videat ergo quomodo tela projecta in ipsam projicientem redeant. Hoc præmillo.

Ad primum argumentum respondeo negando Majorem, & Minorem: utraque enim propositio falsa est, & à communi Theologorum sensu aliena. In primis falsum est, sine gratia nullum opus bonum fieri posse: licet enim sine illa non possit fieri ullum opus bonitate supernaturali, & meritoria vitæ æternæ, potest tamen sine illa elici opus bonum bonitate morali naturali, seu opus honestum & rationi consonum, v. g. colere parentes, subvenire egenis, deligere amicos &c. ut expressè docet S. Thomas qu. 24. de verit. art. 14. ubi querit, Num libere arbitrium possit in bonum, sine gratia: Respondet, Quod nulla res agit ultra suam speciem: sed secundum exigentiam suæ speciei unaqueque res agere potest, cum nulla res propria actione determinatur. Est autem duplex bonum; quoddam quod est natura humane proportionatum; quoddam verò quod excedit humane nature facultatem: prout iste actus, qui est dare elemosinam, est bonum proportionatum virtuti humane, secundum quod ex quadam naturali dilectione vel benignitate homo ad hoc movetur, excedit autem humane nature facultatem, secundum quod homo ad hoc inducitur ex charitate, quæ mentem hominis Deo unit. Ad hoc ergo bonum, quod est supra naturam humanam, constat liberum arbitrium non posse sine gratia: quia per hujusmodi bonum homo vitam æternam meretur; constat autem quòd sine gratia homo mereri non potest. Illud autem bonum, quod est nature humane proportionatum, potest homo per liberum arbitrium explere. De quo plura contra Barjum & Janfenium dicemus in tractatu de gratia.

D Thomas qu. 24. de verit. art. 14. ubi querit, Num libere arbitrium possit in bonum, sine gratia: Respondet, Quod nulla res agit ultra suam speciem: sed secundum exigentiam suæ speciei unaqueque res agere potest, cum nulla res propria actione determinatur. Est autem duplex bonum; quoddam quod est natura humane proportionatum; quoddam verò quod excedit humane nature facultatem: prout iste actus, qui est dare elemosinam, est bonum proportionatum virtuti humane, secundum quod ex quadam naturali dilectione vel benignitate homo ad hoc movetur, excedit autem humane nature facultatem, secundum quod homo ad hoc inducitur ex charitate, quæ mentem hominis Deo unit. Ad hoc ergo bonum, quod est supra naturam humanam, constat liberum arbitrium non posse sine gratia: quia per hujusmodi bonum homo vitam æternam meretur; constat autem quòd sine gratia homo mereri non potest. Illud autem bonum, quod est nature humane proportionatum, potest homo per liberum arbitrium explere. De quo plura contra Barjum & Janfenium dicemus in tractatu de gratia.

E Similiter falsum est quod addit Wendrochius, nempe gratiam nunquam esse sine cognitione veritatis, & ardore charitatis: tum enim ignorantia inculcata & invincibilis juris saltem politivi excuset à peccato, ut ipse fatetur scilicet. 3. §. 7. stare potest cum gratia habituali & sanctificante, quæ solum per peccatum expellitur. Similiter

per etiam dari potest gratia actualis sine charitatis ardore, ut patet in attritione concepta ex metu gehennae; illa enim procedit à gratia auxiliante, & justificationem praevenerit, sive ut loquitur Tridentinum, à Spiritu Sancto nondum inhabitante animam, sed eam movente ac disponente ad justificationem in sacramento obtinendam: unde perperam Adversarius falsum illud dogma Tridentino affingit. Malè etiam usurpat illud quod Ecclesia de Spiritu Sancto canit: *Sine tuo numme nihil est in homine, nihil est innoxium: sensus enim in hominem sine auxilio Spiritus Sancti, vel generali, vel speciali, vel ordinis naturalis, vel supernaturalis, nullum opus bonum & honestum posse efficere, nec ullam veritatem etiam naturalem agnoscere; non verò per hoc significatur, hominem indigere gratia sanctificante, vel speciali ac supernaturali Spiritus Sancti auxilio, ad opera bona & honesta ordinis naturalis elicienda, & veritates naturales cognoscendas.* Unde D. Thomas 1. 2. qu. 109. art. 1. ad 1. exponens haec verba Apostoli 1. ad Corinth. 1. 2. *Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu Sancto.* & ista Ambrosii: *Omne verum à quounque dicatur, à Spiritu Sancto est, sic ait: Dicendum quod omne verum à quounque dicatur, est à Spiritu Sancto, sicut ab insudente naturale lumen, & movente ad intelligendum & loquendum veritatem; non autem sicut ab inhabitante per gratiam gratum facientem, vel sicut largiente aliquid habituale donum natura superadditum: Sed hoc solum est in quibusdam veris cognoscendis & loquendis, & maxime in illis quae pertinent ad fidem, de quibus Apostolus loquebatur.* Et super caput 1. Joan. lect. 1. exponens verba illa Christi, *si me nihil potestis facere, subdit: Opera nostra aut sunt virtute nature, aut ex gratia divina: si virtute nature, cum omnes motus natura sint ab ipso Verbo Dei, nulla natura ad aliquid faciendum moveri potest sine ipso: si verò virtute gratia, cum ipse sit author gratiae, manifestum est quod nullum opus meritum sine ipso fieri potest.*

Ad secundum respondeo, quod quando à D. Augustino peccatum definitur *factum, dictum, vel concupitum contra legem aeternam*, hoc intelligendum est de lege aeterna, ut intimata & participata à dictamine rationis, quod est proxima regula actuum humanorum, & quaedam aeternae legis impressio, participatio, & denuntiatio, ut docet S. Thomas 1. 2. qu. 19. art. 4. Unde quando lex aeterna per cognitionem intellectus, seu dictamen rationis homini non intimatur, sed invincibiliter & inculpabiliter ignoratur, seu quando nullum est dictamen rationis actum prohibens, quamvis legi aeternae contrarius sit, non est peccatum formaliter, sed duntaxat materialiter; ut patet in exemplo supra adducto de Patriarcha Jacob, qui non peccavit, cum primò accessit ad Liam, putans esse Rachelem: quia licet ille actus materialiter sumptus, esset difformis legi aeternae, prohibenti accedere ad non suam, non tamen formaliter, defectu cognitionis & dictaminis rationis, ei intimantis & significantis illam non esse suam uxorem. Similiter si quis invincibiliter existimans non esse illicitum mentiri ad tribuendam elemosinam, mentiatur, vel furetur, non peccat; quia nullum habet dictamen rationis huiusmodi actus prohibens, ut dicunt Salmanticenses in tract. de peccatis disp. 7. dubio 1. num. 5. & alij Theologi communiter docent, asserentes de ratione omnis pec-

Tom. III.

cati esse, ut sit contra dictamen rationis, quae est proxima regula actuum humanorum, & idcirco esse peccatum, quia est contra tale dictamen, in qua tanquam in naturali iudicatorio ius naturale continetur, ut loquitur S. Thomas 1. 2. qu. 71. art. 6. ad 4. Unde quando loco in objectione citato docet *bonitatem voluntatis pendere à lege aeterna*, hoc intelligendum est de lege aeterna, ut per divinam revelationem, aut dictamen naturale rationis nobis intimata, sicut patet ex solut. ad 3. ubi sic ait: *Licet lex aeterna sit nobis ignota secundum quod est in mente divina: innotescit tamen nobis; vel per rationem naturalem, quae ab ea derivatur ut propria ejus imago, vel per aliqualem revelationem superadditam.* Similiter cum Augustinus ait: *Nisi homo secundum iustitiae regulam direxerit actus suos, in errorem iniquitatis impingit*, hoc debet intelligi de iustitiae regula, ut per dictamen naturale rationis, aut per lumen supernaturale divinae revelationis, nobis manifestata & intimata: nam si talis intimatio & manifestatio desit, ut contingit in his qui ignorantia invincibili iuris naturalis aut positivi laborant, nulla committitur iniustitia vel iniquitas; quia tunc nulla est legis naturalis aut positivae obligatio; ut enim lex aliqua obliget, prius intimari seu denuntiari debet, ut ex D. Thomas supra ostendimus.

Ad tertium respondeo, quod quando Apostolus ait, *Omne quod non est ex fide, peccatum est, sed non ex fide debet sumi non solum negativè, sed etiam contrariè, ita ut sit sensus, id quod non est ex fide, sed ex infidelitate, peccatum est, ut exponit S. Thomas ibidem lect. 3. in fine, ubi haec scribit: Cùm dicitur opus omne, quod non est ex fide, peccatum est, sic est intelligendum: Omne quod est contra fidem, vel contra conscientiam, peccatum est, etsi ex genere suo bonum videatur; puta si paganus ad honorem suorum Deorum virginitatem servet, vel elemosinas det, hoc ipso peccat.* Unde ibidem subditur: *Quia omnis infideliter vivens, vel agens, vehementer peccat, ut notat idem S. Doctor 2. 2. qu. 10. art. 4. ad 1. ubi eodem modo intelligit & interpretatur haec verba Apostoli.*

Ad quartum nego sequelam, nempe *quod si opinio probabilis falsa, ratione ignorantiae invincibilis à peccato excusaret, merè opinantium, imò & ignorantium melior esset conditio, quam eorum qui veritatem cognoscunt: nam si hic discursus valeret, pariter ego dicerem meliorem esse hominis infirmi quam sani conditionem; quia hic tenetur lege jejunii, à qua ille ratione infirmitatis liberatur. Item melior esset hominis dormientis quam vigilantis conditio, aut ebrii quam temperantis; quia hic in multis peccare potest, quæ licet ille admittat, non peccat.*

Ex his satis patet quam levia & frivola sint fundamenta Wendrochii, & quam parvo negotio veritatis calor frigentium verborum pruinas liquefecerit, ut loquitur Claudius Mamercus lib. 1. de statu animae cap. 11.

Alia huius Authoris augmenta solum ostendunt quodcumque probabile non excusare à peccato, nec ad honestandas actiones humanas sufficere: unde non infirmant, sed potius confirmant nostram sententiam, quæ licet à prudentiae regno, & conscientiae tribunali, omnem probabilitatem non abigat, asserit tamen in rebus dubiis, & opinionum probabilium conflictu, eligi debere probabiliorem sententiam, quæ

Rt 2

stat

stat pro præcepto, & relinquendam esse minus probabilem, faventem libertati. Unde veritas Thomistica inter novorum Casuistarum laxitates, & Janfemanorum excessus media stat, & hoc Phœbi præceptum (dum apud Poëtam, Phaëtonem filium quadrigam suam temere confitenturum commonuit) merito servandum agnosceit:

Alius egressus, caelestia signa cremabis.

Inferis terras, MEDIO TUTISSIMUS IBIS.

Certè si hoc medium servaretur, & opinionum probabilitas cum moderamine illo & temperamento ab omnibus reciperetur, non uniformitas & puritas inter fideles conservaretur facilius; Divina & Ecclesiastica mandata non periclitarentur, brevique tempore (inquit Cravina in suo Cherubim Paradisi) reformaretur mundus qui ex licentia opinandi in præceptis ruit, latissimam viam ingrediendo, quæ ducit ad perditionem. Unde Julius Clemens Scotus de potestate Pontificis in Societatem Jesu, part. 7. folio 365. & Martinez de Prado Tomo 1. Theologiae moralis cap. 15. quæst. ultima, pagina 634. referunt quod R. P. Mutius Vitelliscus, Generalis Societatis Jesu, anno 1617. die 4. Januarii litteris datis ad Superiores ejusdem Societatis, inter

A septemque impensè illis commendavit, hoc reponit. Quarto nonnullorum ex Societate sententia (in rebus præsertim ad mores spectantibus) plus nimis libera, non modo periculum est ne ipsam evertant, sed ne etiam Ecclesia Dei univèrse indigna offerant detrimenta. Omni itaque studio perscrutant, ut qui docent, sententiarum utantur. TUERI QUIS POTEST. PROBABILIS EST. AUTHORE NON CARET. Verùm ad eas sententias accedant, QUÆ TUTIORES, quæ graviorum, majorisque nominis Doctorum suffragiis sunt frequentata, quæ bonis moribus conducunt magis, quæ denique pietatem alere, & prodesse queant, non vastare, non perdere. Quoniam verò Constitutiones, Decreta, Regulas probe valent de S. Thoma sequendo, de non prohibendis ad cathedras, aut etiam removendis, qui ejusmodi doctrinam parvi facere, aut cordi non habere præ se ferunt, præsertim si novitatum amantes deprehendantur, qui nulla ratione sunt ferendi: reliquum præterea mihi nihil est, nisi ut hæc ipsa ferventur, ut maxime res momenti, quàm ardentissimè possum urgere. Utinam hujus sapientissimi Generalis concilii & Decreta ad amissim servarentur: reformaretur mundus, qui ex licentia opinandi in præceptis ruit, latissimam viam ingrediendo, quæ ducit ad perditionem.

